

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XXII. évfolyam 2. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány kiadványa. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelv-művelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő) **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (tördelés), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wenner Tibor** (művészet).
Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csáji László Koppány**, **Doncsev Toso**,
Gráfi Imre, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radnóti Zsuzsa**,
Rakovszky Zsuzsa, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.
Telefón: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szonygy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu
A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Dokumentum

Három vers Fodor Ákos hagyatékából. 3

Keresztszülöttek

A sok haikuszerzőt felsorolni itt nem tudjuk.
Alkotásaik nevük (álnévük) sorrendjében
következnek – ettől csak egy-két helyen,
tördelési szempontból tértünk el. 5–48

Tárlat

Kereszt témájú haigák színes melléklet

Mustra

Zana semmittudó Zoltán: A szemét fia 49

Kilián László: Niomé II. – A vas mítosza 80

Szili István: A tehenes ember. 82

Nagy László Bálint: Sappho-mozaikok 86

Ablak

Szepes Erika: Aki szóval teremt
(Németh András: Élethit) 110

Németh András: Kaszásdűlő kultúrkisugárzása
(Iniciálé G. Komoróczy Emőkérlől) 115

Miért

Bozók Ferenc: Szarvasok
a magyar költészetben 120

Biernaczky Szilárd: Évezredek asszonya . . . 123

Nagyatádi Horváth Tamás: Végtelen közjáték;
Tiszta; Harci színek az égen;
Csendek; Nem ír; Egysorosok;
Moszkva, vörös zászlók 132

Fecske Csaba: W. S. bá'; Éjszakai vers . . . 137

Csontos Márta: Káin naplója;
Monológ a naphoz. 138

Bíró József: DISTANT COUSIN SAYS;
DRAPÉRIÁK NÉLKÜL; KE'RUH BELUM MATI 139

Hetedhét

William Butler Yeats: Bortal / A Drinking Song;
A rózsafa; Vándorlegény dala; Levélhullás;
A hangulatok; A második eljövétel
(M. Pálfi Erika fordításai) 141

Németh András: Nővérek Vízkerezt
előtti konyhájában. hátsó borítóbelső

E számunk szerzői 144

Illusztrációk

Kereszt témájú haigák 4, 85, 119, 131

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 142.

Csokonai Attila: Bunkerkeresők

avagy Talán majd a szél csukja be a budajtót?

Tizenharmadik alkalommal írta ki műhelyünk (ezúttal) **kereszt**-témában haiku-, haibun- és haigaszerző pályázatát. Nem is igazán pályázat ez (meghirdetése szerint se), a díj: oklevél a legsikeresebbeknek. A voltaképpeni „jutalom” a közlés: 154 beküldő munkáiból teszünk közzé sikeres, szép alkotásokat. Ennyi bennünket megtisztelő versmester szerepel e válogatásban több mint ötszáz közül. Nem versenyeredményt hirdetünk tehát, midőn kiemeljük mégis tizenegyüket, akik szerintünk most leginkább eltalálták e japán versforma magyar háromsorosát, a megadott témát fogalmazva (fordítva vagy fotózva) meg finoman, művészi erővel. Kiemeltek: Albert-Lőrincz Márton, Antalfy Yvette-Hildegard, Bodor Emese, Csata Ernő, Gajdos András, Lajtos Móra, Nerhaft Antalné, Papp Ákos, Pinezics Mária, Szabó Aida, Tillmann Pentele.

Lapszámaink rendre miniinformációval szolgálnak a benne közlő alkotókról (144–146. oldal). Ezúttal, igen, ennyi oldalra rúg a lajstrom, amelyben a szerzők olykor álnévükön szerepelnek, máskor kéri, tekintsünk el adataik nyilvánosságra hozatalától. Természetesen valamennyiük kérését tiszteletben tartjuk.

A díjátadó haikuest későbbi időpontjáról és helyszínéről a naputonline.hu-n adunk majd hírt.

Örömteli híradás

Március 15., nemzeti ünnepünk alkalmából versszerkesztőnk: Babics Imre József Attila-díjat kapott, a prózarovat vezetője: Toót-Holló Tamás a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült. Mindkettőjüknek gratulálunk! (A szerkesztőség)

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XXII. évfolyam 2. szám

Keresztszülöttek

Hervai Borbála

Három vers Fodor Ákos hagyatékából

W. A. M.

napsütötte és
enyhén kesernyés mézben
fürdő aranygömb

Hetvenöt éve született, öt éve hagyott el bennünket Fodor Ákos. Köszönjük Podonyi Hedvig újabb közlésajándékát – így emlékezünk most műhelyünk haikubarátjára.

A panaszkodás mérlege

Téged nem gyógyít;
mást megmérgezel vele:
nettó deficit.

Sorsminták

Ettől még a rossz is jó;
Attól még a jó is rossz.

Tarjáni Antal

Albert-Lőrincz Márton

Műtét előtt

A zacskóban van
a kötszer és a kenőcs.
Keresztet vetek.

Jel

Miután elhalt
a hang, áradni kezdett a
vér a kereszten.

Szerelem

Az érzelmi zűr
kioltja az értelem
kereszttüztét.

Hadászati diplomácia

Rossz időkben, mint
a legyek, keresztezik
egymást a drónok.

Értékváltás

Régen: megcipelt
keresztek. Ma: aranyból
vert nyakékszerek.

Út előtt

A megfeszített
megpihent a kereszten,
aztán útra kelt.

A monarchia relikviája

Dohos fiókban
moly eszi a csipkéből
a keresztszemet.

Rossz idők

A karám üres,
nem vesz tudomást róla
a kereszthuzat.

INRI

Csak három szegecs.
Összeáll a kereszt és egy
halhatatlan test.

Láttelel

Keresztbe teszi
lábait. Bedesztkázott
ajtók, ablakok.

Vipera

Keresztet cipel,
mégis halálra mar a
gyilkos vipera.

Graffiti

A háló feszül,
rajta a keresztespók
barna graffiti.

Aradi Vivien

Saját érdekemben
keresztre feszítettél,
ne halld, ha sírok.

Baka Györgyi

Csönd keresztje

Jézus keresztje
megérint kiszólit a
sebzett időből

szögek keresztje
az elgondolhatatlan
megváltás jele

az Egészen Más
szívem mélyébe hatol
de rejtve marad

amint térdre hullsz
kereszted súlya alatt
lelked felroppen

az önátadás
határok átlépése
hazatalálás

Jézus keresztje
a lehetetlenbe hív:
belső ölelés

a csönd keresztje
felszakadó szívverés
újjászületés

Balázsné Kóczián Enikő

Életút

Keresztem hordom
az élet szűk ösvényem
megrezzzen a szél

Bándy Krisztina

Keresztfa

Ráfeszül a test,
s a lélek elhagyja az
anyag határát.

Ankh

Ozirisz s Ízisz
ölelésében a föld
hajol az égre.

Barabás Irén

Keresztet vetek,
szellemarcodat látom,
jó, hogy elkísérsz

Friss szénaillat,
július. Hőség tombol.
Búzakeresztek

Aranysárga föld,
búzamező síkjában
keresztben fasor

Felépült falak,
ág helyett áldott kereszt.
Bokrétaünnep

Keresztbe hasít
minden fenyőrönköt a
favágó fia

Sírhantok felett
örök életet ígér
számtalan kereszt

Baráth Tibor

Hozzá

bűnben fogantam
kezedbe szöveget verem
kimosakodnék

olyan könnyedén
ahogyan a lepkeszárny
lángokba borul

Barna Júlia

bűn és bocsánat
véglegessé válik majd
a kereszt alatt

életed vásznán
keresztöltéssel hímzett
nehéz napjaid

kereszt hervadt
virág halkuló sírás
valahol messze

megkereszteltek
kivettek az egészsből
és megjelöltek

sírodon kereszt
mindenkitől mindenkor
háborítatlan

egymásra roskadt
évek békén pihennek
a kereszt alatt

az ember szétnéz
hova tehetné végre
le a keresztjét

valaki szeret
segít vinni keresztet
az övé mellett

a neve helyett
keresztet írt álmában
írt és olvasott

kereszt alatt nincs
vágy remény bizonyosság
múltam és jövőm

Bartha Ildikó

Haiku-stációk

Kereszt I.

csonthártyavékony
perceken át hallgatom
Isten lépteit

Kereszt II. (Dupla haiku)

Megfeszülve vár.
Ernyedjenek végre az
égbolt izmai:

öröktől viselt,
pulzáló csillag-stigmás
galaxiskarok.

Kereszt III.

testszagtól nehéz
időtakaró alatt
horkoló Kronosz

Kereszt IV.

sarlópengével
szeretkező gabona
kenyérgyermeke

Kereszt V.

szűk látómező
holt terének gyámfalán
száradó vakfolt

Kereszt VI.

kálváriadomb
alatt áradó patak
önmagába fúl

Kereszt VII.

napfogyatkozás
egymást metsző tévutak
mellé árnyat vet

Kereszt XI.

kvantumdobozban
minden pormacska után
fénycsík vetődik

Bincze Diána

Itt nyugszik

Kis népek léte
nyelv, öntudat keresztjén
csöndben megfeszül.

Bodor Emese

egy csatatér képei

reszkető gyermek
isteni ártatlanság
a célkeresztben

félíg bedőlt ház
falán kézzel felpingált
vöröskereszttel

a katona ujja
megremeg a ravaszon
nyakában kereszt

a keresztúton
egymásra dobált testek
halált visz a szél

a veteránok
whiskyvel keresztelik
gyerekeiket

Boldis Gergely

Keresztelő

kősvatagra
zúduló égi áldás
újjaszületés

Botos Ferenc

Vae victis

a keresztespók
virágzó leanderen
nyári vendégem

Erdei temető

megdőlt keresztek
addig stációk vannak
azután „voltál”

Üres templomban

keresztre verve
égre néző ablakok
közt: oly egyedül

Böjtő Pál

Siralom völgye,
mondják, én nem hiszem, de
hordom magammal.

Börzsönyi Erika

Andráskeresztek
vén sínek mellett várnak,
vonat nem jön már

Végtelenbe fut
velünk az út, kőkereszt
elágazásnál

Durva gránitból
faragott kőkereszt
megcsillan a fény

Kereszt tövében
Nagyanyám ül a képen:
örökkévalón

Fent a hegytetőn
öreg kőkereszt, oly rég
őrzi a várost

Bősze Éva

Aranyló tarló.
Látványos kévekereszt,
napfényben fürdés...

Fejfa a síron
örök álmokat őriz.
Szimbólum, jelkép...

Minden tévedés
útkeresztveződésnél
sors útvesztője...

Czifra Adrienn**(Kobajasi Issza-fordítások)**

かれがれや一緒に超し角田川
Karegare ja isso ni koesi Szumidagava
Téli pusztaság –
együtt vágunk keresztül
Szumida folyón

竹の子の影の川こす旭哉
Takenoko no kage no kava koszu
aszahi kana
Bambuszrügy árnya
folyót hasít keresztül –
lassan virrad fel

石川をざぶざぶ渡る雉哉
Isigava o zabuzabu vataru kigiszu kana
Sekély folyócskán
tocsogva-locsogva vág
fácán keresztül

鹿鳴や川をへだてて忍ぶ恋
Sika naku ja kava o hedatete sinobu koi
Szarvaspár sír fel –
szerelmüknek a folyó
lám, keresztbe tett

Császár József

A szent koronán
ferdén pihen a kereszt.
Vajon mióta?

Földbe szúrt kereszt,
rajta katonasisak:
hősök nyughelye.

Éji égbolton
ragyogó Dél Keresztje.
Egyszer látom-e?

Ma ringó búza,
holnap, aratás után,
kéve és kereszt.

Csata Ernő**Anya**

Pünkösdirózsa,
mit a sors keresztbe tesz
a túlvilágra.

Átverés

Keresztre feszült
mára az ördög is, hogy
neki szolgáljunk.

Don-kanyar

Havas sikolyok
fagytak jégbe. A lélek
keresztre feszült.

Előrejelzés

Keresztcsont nyilall.
Fölöslegessé válnak
az időjósok.

Emlékezés

Az életen túl,
emléked itt rekedhet
egy sírkeresztben.

Feszület

Mező szélén egy
Krisztus-kereszt. Már rég nem
hajtottam fejet.

Haikuest

Az ég derekán
keresztül, verseső hull
fényes Napútra.

Intelem

Nagy reményeink
keresztútján vágynak
megfeszíthetnek.

Kiábrándulás

Vágy volt az EU.
Mára, keresztül-kasul
szurkáló kések.

Kitüntetés

Tűzkereszt maradt
nagyapám féltett kincse.
Egy vesztes dísze.

Megváltás

Golgota-hegyen,
örökre belénk égett
a kereszthalál.

Píszí

Ferde kereszt a
Szent Koronán. Rólunk is
így tanítanak.

Pünkösdi búcsú

Sok keresztalja
állít, fényben pulzálva,
zöld életfákat.

Sorskerék

Kereszt jelében
győztünk. Abban próbálnak
veszejteni is.

Temető

Drága keresztetek.
Holt lelkeknek a sírkert
nem divatszalon.

Versírás

Fénymorzsák hullnak.
Szép szavakká szítáljuk
sok keresztrímmel.

Vészjóslat

A Notre-Dame
égő keresztje ledőlt.
Dől a miénk is.

Viszonylagos

A keresztapa
nem mindig maffiózó.
Lehet rosszabb is.

Vízkereszt

Vágyak mártóznak,
hitegető remények
keresztvizében.

Minoritates

Üszkös remények
mélyéről, sírva kiált
a kisebbségi.

Felrobbant álmok
porából, a keresztre
néz a külhoni.

Pogány istenek
oltáránál, ártatlan
áldozat zavart.

A lopakodó
bombák zajától süket
a világ, kavart.

Véres kezekkel
lőgnak, vétkesen, árván,
a porrá égő,

forró szerelmek,
dőlő keresztetek alatt,
a béke falán.

Kettős kereszt

Három vonal, ahol egy függőleges, az ég és föld között megpendülő lét, túljut két vízszintes, párhuzamos keresztúton.

Rovásjelként mégis egynek (gy) olvassuk, mert a teremtet világban minden Egy: a feltörő vonal (sz), a szer rovasjele, ami a szeretet, a szerelem szógyöke is lehet, és az egyszerű kereszt, a függőleges és egy vízszintes vonal metszése, az i (isten) rovasjele, együtt alkotják az Egyet, a kettős keresztet. Szeretet és Isten Egy.

Ég és föld között
pendül a teremtet lét.

Tejüti ének.

Zendül a lélek,
keresztutakon átlép,
és válik Eggyé

szeretet s Isten
örökkévalósága,
kettős keresztben.

Dittrich Panka

A temetőben
keresztkérdések ringnak
végtelen pályán.

Van keresztnevem.
Élek. Ha meghalok, az
is tűzkeresztség?

Dobri Imre

A mozdulatlan
Óramutató az idő
Kezdeté előtt

Csirke Zoltán

Kereszt-(k)öltések

Jézus Nevében –
Keresztelő Szent János.
Önkéntes munka.

Máshol már a Test,
ám emlékeztet Vére.
Keresztáldozat.

Láncon a kereszt.
Fityegő képmutatás
hamiskás hitben.

Keresztút mellett
a feszület-vetület.
Ki veszi észre?

Színarany kereszt
a mindennapi bűnben.
Hány karát a hit?

Cizellált kereszt
a női keblek felett.
Bűnös gondolat.

Félhold sarlója
az éjszakai égen.
Alszik a kereszt.

Kereszt-kín neked,
újjászületés nekünk.
Isteni a Terv.

Szenvednem kell, mert
elrendelt szerepem ez.
Keresztre velem!

A jó és a rossz:
lám, keresztezik egymást.
Végkifejletig.

Domonkos Marcell

Út szélén tolvaj
Feszületre pillant fel
És visszavonul

Ság-hegy bús dísze
Komor kőkereszt mesél
Szabdalt országról

Keresztként cipel
Három egyest hazáig
Egy bukott diák

Dozvald JánosEgymás

Sok égbe tartó
hittétel vág keresztül
egymás útjain.

Éppen

Szemből kamion.
Ladánk a havas lejtőn
keresztbe fordul.

Egry Artúrlistázások

nevek mellé tett
kereszt sötét korokban
a halál üzen

feltámadás

Isten majd reggel
harmattal megkeresztel
minden virágot.

engsRemény

Pár piros vérpecsét a fehér pamuton.
Kényelmetlen, megalázó vizsgálatok.
Kenet, izgalom, = P2,
H-i UH, Dg: „kemény”.
Félelem, műtét, kiszolgáltatottság,
és remény, remény,
REMÉNY!

remény az Úrban
vércseppek keresztmen
és sok (fény) sugár

Fábián Ágnes

Aratott búza
keresztje – a tikkasztó
nyárnak kottája.

Ke – resztelt májon
áldás van, hófödte tájon
arany nap ragyog.

Óhitű pókok
lepik el házam, mivel
ők keresztsek.

Farkas GáborGolgota

nyílik a fény
dermedt keresztre feszült
reszkető remény

Faludy Judit

Tél. Vessző sarjad
koponyák dombján vádlón.
Még várjuk fiad!

Csomó fonódik
bajnak ellenében. Trón
a mandorlában.

Fazekas Csanád

Miénk tengelye,
Síkja és értékei,
Magasa-mélye.

Origó = metsszük.
S mi milliárd Jézusként
Rászegeztettünk.

Feszítettünk így
A létre, melyben annyi
A szín: az a kín.

Fazekasné Szabján Erika

Út mentén járva
kereszt alatt megpihen
a dobogó szív.

Gondolatában
a keresztre feszítet
Istenét látja.

Kereszt a fejfád,
eső ejt érted könnyet,
betakar a föld.

Fodor György

Hommage à Erkel Ferenc

kottafejű Bánk
két keresztes vezérrel
ez operasakk

kereszt X halál

Ő a kereszten
a keresz a tűzvészben
halt mártírhalált

Főfai László

Ha kereszt helyett
akasztják, most bitófa
lenne a fétis?

Mária fiát
mindegyik kor keresztre
feszíti egyszer.

Fodor Zsombor

A kereszt tövén

Téli sötétben
láttam egy tűnő árnyat
a fakeresztben

A templomkertben
korhadó kereszt tövén
hóvirág virít

Téli reggelen
a keresztben jégvirág
életet idéz

Megsárgult név áll
a diófa keresztben
elfeledetten

Fülekfi Gábor

Kereszteződések

Sírok, kereszték,
nevek, évek, életek,
voltak és holtak.

Temető, árnyak,
kereszték, mécslángalkony,
lélekfüst-élet.

Kereszt lebeg fenn,
lenn rengő mocsártükrök:
melyik delejez?

Ősjelkép, kereszt –
méltó áldozat lehetsz?
Feladat, lényrang.

Templomon kereszt:
tudatjelkép, erőpont,
föld s éghullám-csúcs.

Kereszttelen lét,
őstiszta kristályfényvíz,
oldd fel életem!

Írmag-szikrád, Úr,
mindenkiben ott lapul,
kereszt világít.

Gaál Emese Réka

Mea culpa

Széttárt karokkal
várok Rád a Golgotán.
Tested rám feszül.

Gajdos András

Kereszt-rejtvény

Keresztbe húzta
a halál számítását
a rózsailat.

Az eső vízzel
kereszteli a hegyet,
a hajnal tűzzel.

Szégyellem magam
lángoló búzaszemek
kereszttüzeiben.

Keresztöltéssel
köt össze két partot a
kilencívű híd.

Nem és nem ereszt
útmenti fájdalomából
a vén fakereszt.

Keresztutcában,
földre rogyott házakat
esti szél sirat.

Az ember ott áll
saját konok álmai
célkeresztjében.

Megfeszítette
a csöndet, s most ordítva
kér feloldozást.

Ködöt engedtem
ránktelepedni, ezért
szenvetünk tovább.

Keresztüllátott
rajtam vérző virradat.
Átlátszó lettem.

Miért a kereszt? – haikuvers –

Miért a kereszt
s nem az első harmatban
fellobbanó fény?

Miért a kereszt
s nem fenyők törzsén a friss
gyanta aranya?

Miért a kereszt
s nem fiókák legelső
röpte a kékbe?

Miért a kereszt
s nem kisdud ajkán az épp
kinyíló mosoly?

Miért a kereszt
s nem az elgördült szikla?
Miért a kereszt?

Gál Anna

Sötétség kacag.
A Halál vaskarma vág.
Metszet a testen.

Habos László

Kereszt-haikuk

Hosszú nap végén
tekinteted rám talál,
keresztet vetek.

Stáció-csendben
vászonra festett ige
szólítja lelkem.

Keresztöltéssel
varrjál csillagfényt foltot
szakadt lelkemre.

Hinni akarom
keresztáldozat súlyát,
utadra lépek.

Keresztes lovag
sírján taposott virág,
félhold járt erre.

Holdfényes éjen
ezredik kereszt feszül
cellám falára.

Mert elzavartam
szabadságom őreit,
célkereszt követ.

Friss virágcsokor
zord kőkereszt tövében,
anyám járt erre.

Zubbonyon kereszt,
kezekben fegyver ropog,
anyák könnye hull.

Temetőcsendben
elhantolt reményeim
kereszt vigyázza.

Gosztolya Anna

Korhadtt fakereszt
előtt állok – tövében
ibolya nyílik.

Heruai Borbála

Fában egy szálla
Minden mozdulatunktól
Szenved egy Isten.

Hajdu Florina Andrea

Némán vagy dalban
hordozom mind magamban:
metsző két vonal

Havassy Gergely

Kompromisszum

Kitérőd vagyok,
terhed felét átvettem,
utunk: mindenség.

Inverz kompromisszum

Párhuzamosan:
két deszka. Sokkal inkább
kereszt így, mint úgy.

Herczeg-Vecsei Katalin

Égő keresztben
kitárt szárnyú tűzmadár
újjaszületik.

Karját keresztként
kitárja, alámerül
a hullámsírba.

Azúr bolygónkra
Isten keresztet rajzolt:
így lett négy égtáj.

L. Horváth Zsuzsa

a kereszt előtt
bűnös és büntelen is
néha térdre hull

nyakában kereszt
hite igaz vagy hamis
csak Isten tudja

hegyormon kereszt
hálát vagy jajduló bút
zúgnak a szelek

mosolyok vesznek
könny marta barázdákba
áll már a kereszt

elveszett hitünk
megtépázottan hever
a kereszt alatt

a kereszt előtt
térdre hulló suttagás
apokrif ima

Hőnyi E. Katalin

Mártíromságom
Hivalkodó ünnepén
Rám dőlt a kereszt.

József Tibor

Bevetés

Kereszttűzben ma,
túl a tűzkeresztségen
keresztet vetek.

Utópia

Keresztkérdésem.
Keresztülvihetetlen
keresztülvinni.

Juhász János

Fény a sötétben
Kereszt édes reményem
Vár az örök élet.

Vállamon teher,
Naponta felvett Kereszt,
Követlek Uram.

Mély sötétségben
Keresztről ragyogó fény
Engesztelődés.

Kádi Péter

Kereszt

kereszt az égből
kereszt az út porából
kereszt van bennem

Kántor Krisztián

kékes hajnalon
két kard keresztbe feszül
csak egy mozdulat

lenyugvó napban
kápolna keresztje ég
Csobánc sóhaja

kopott kőkereszt
málló megváltóarcon
esőkönnycseppek

láznedves ágyon
lányom fekszik keresztben
végtelen éjjel

pléhkereszt tövén
leánykökörcsin őrzi
mindenség álmát

szentek ezrei
húskereszt feszületben
szunnyadó tudat

záporfelhőkön
fény szűrődik keresztül
örömríktás

Kálló Zsuzsanna

Leszek könnyedben
a só, imádban leszek
kereszt, hallgatás.

Keresztem a szó,
egy tintásüvegnyi kék
örök életben.

Karnauf Anna**Hasonlat**

úgy csüng a feje,
mint keresztre feszített
gondtalanságnak.

Kartali Zsuzsanna**Geometria**

Derék ez a szög.
Ha elcsúszna, iksz lenne,
de ez (sz)ép(p) kereszt.

Kassai Petronella

Keresztet vetek
Nyílik már a tulipán
Havas tavaszon

Keresztesi Judit

Kereszten tested,
de Te nem vagy már ott,
szívünk lakhelyed.

Kerti Károly György

véled: leraktad
de a keresztet veled
ébred és fekszik

keresztet rajzol
a papírra hogy később
tudják ki volt ő

keresztespók vár
türelmesen a háló
rezdülésére

kévék keresztben
az aratás aranya
festői tájon

rozsdálló kereszt
bújik meg a fák között
alamizsnát kér

templom keresztje
ölt fel fénylő csillagot
ég palástjára

ablak keresztje
rávetül a padlóra
nyomában a fény

zúgó folyóban
keresztre támaszkodva
várta a Fiút

megkarcolódom
tekinteted pásztázó
kereszttüzeiben

a mesehősök
egymás sarkát tapossák
a keresztútnál

Kincses Edit

a korhadt fába
szöget ver ütemesen
csöpög a könnye

barázdált arcán
utolsó csepp könnye már
keresztként folyik

kihunytt csillagok
földi mása: temető
kereszt-takaró

Kirkósa Andrea

Sorsom kezedbe
adom, keresztet fénye
út, kegyelemig.

Mécses fényében
elsuttogott imához
kereszt szegődött.

Sors, elrebegett
imáit megfeszítve
égiek őrzik.

Lelkét görgette
maga előtt, keresztre
hitét csókolta.

Kiss D. Alex

Láncon hordanak,
testet a társadalom
medálionja.

Kocsis Gábor

Költözködnék a
fecskék, farktolluk villás
keresztje tart célt.

Múlik az idő,
s tágul a Dél Keresztjén
megfeszített tér.

Messzi csillagkép
tűnt hunyorgó szemünkben
fénylő keresztnek.

Kik imádkoznak,
nyelvükön szólaltatják
a feszületet.

Ágvég keresztje
hullajt őszi lombokat,
s madárfészkeket.

Keresztcsőrű pinty
éneke szől fenyvesek
zöld templomában.

Megváltott ugar,
keresztesvirágú táj:
sárgul a repce.

Árnyak alusszák
téli álmukat hegyek
keresztvölgyében.

Kocsondiné Eisenkorb Györgyi

Útszéli kereszt
tövére anyóka hoz
friss virágcsokrot.

Repcevirágok
kis sárga keresztjei –
fénylő csillagok.

Keresztbe fonják
ágaikat a lengő
szomorúfüzek.

Keresztül-kasul
kondenzcsíkok szabdalnak
felhőtlen eget.

Kokas Gabriella

Meggyónom bűnöm.
Homlokomra keresztet
ró hitem ujjja.

Keresztfa alatt
a távozó lelkedért
imát mormolok.

Kévét köt a nyár.
Parázslík a tarlón száz
gabonakereszt.

Kovács Mercédesz

(fordítás)

Lejtőn fel, oromra
a végén pedig vissza –
így juss csúcsról csúcsra

Kovács András

mutatod tested
keresztbe tett lábaid
most igen vagy nem

körökkel teli
világunkban kereszttem
cipelem görbén

falamon kereszt
hitemen gondolkodom –
te hol vagy, sátán

horgolás, hímzés
keresztöltés hurokkal –
káoszelmélet

Kővári Anna

Nézd csak, hogy libben
a nádas, s megremeg a
csipkés keresztеспók.

elsötétedett
a nap mikor kihunyt a
fény a kereszten

Kutasi Károly

célkereszttemben
habzó fodros fellegek
állnak és egek

árnyéket ereszt
délben mindkét folyónkra
a fátyolkereszt

Lajkó T. Zalán

Egyetlenegy szó
az egyetlen egyszavas
keresztrejtvényben.

Magára vállalt
ártatlanul mindent –
keresztülvitte.

Keresztkérdés: mondd,
elárultad volna, ha
ő maga kér rá?

A keresztúthoz
érve felsejlik benned:
válaszúton állsz?

Szabad az út – ó,
Uram, segítsed rajta
keresztül lelkem!

Hitetlenséged
vagy hited keresztezi
legvégül terved?

Gyorsan kerültél
célkereszt elé? Hidd el,
hosszan ácsolták.

Kereszt tövében
kuporogsz – hozzáadódsz
vele az éghez?

Lajtos Nóra

A mindenség kvintkörén és túl

G-dúr

az idő egén
másodpercek a csillagok
keresztthuzatban

D-dúr

szivárványlesen
hétszirmú a végtelen
elkereszteltem

A-dúr

aratás után
búzakereszt-hordáskor
tele a szekér

E-dúr

négykeresztesen
az éj álommá avat
veled fogyok el

H-dúr

minden bajra ír
a halál gondolája:
úszó keresztfa

Fisz-dúr

csöndben térdeplek
lelki földcsuszamláskor
viszem keresztm

Cisz-dúr

utak pora fojt
táblányira a határ
kőkereszt fájón

Gisz-dúr

csillagrojtú éj
jászolmeleg keblemen
őrzöm keresztm

Disz-dúr

kilenc keresztjel
kilenc fiúszarvassal
tisza forrásnál

Aisz-dúr

keresztül-kasul
vágat végzetem ahol
lehullik a menny

Eisz-dúr

keresztülszúr a
remény sugara miként
várom a csodát

Hisz-dúr

hiszem és vallom
bűnbánó keresztmen
függő Úrjézust

A hiány melankóliája

e-moll

nincs olvadt könnycsepp
a fájdalom keresztjén
csak megbocsájtás

h-moll

nincs keresztcsonton
függő vállfavirágzás
csak bimbózó bőr

fisz-moll

nincs ovális én
a kör keresztmetszetén
vagyok önmagam

cisz-moll

nincs kereszt szemes
tűfokú vallomás se
csak igen vagy nem

gisz-moll

nincs keresztlevél
a senki is idegen
krisztushívőként

disz-moll

nincs ágreccsenés
nincs tollas madárének
csak keresztespók

aisz-moll

nincs függőleges
sem vízszintes sorok így
keresztretjvény sincs

eisz-moll

nincs lánchegységcsúcs
sem a múltamban sem most
keresztvező út

hisz-moll

nincs hívó ima
csak segítő szív és kéz
vöröskeresztes

fiszisz-moll

nincsen sírkereszt
fönn a Tejúton és túl
bolygónyi áldás

ciszisz-moll

nincs már szerelem
keresztbe tett lábú sem
válik egy rímpár

giszisz-moll

nincs több versem most
ennyire tellett tőlem
kereszt-témában

Lavati Bettina**Test – Lélek**

Keresztet vetek.
Tiszta test, piszkos lélek.
Van megtisztulás?

Ligeti Éva

szélnek ereszti
hajója vitorláit
vizek lovagja

a keresztespók
hálóját szövögeti
veszélyes játszma

Lovász Krisztina

Egy pontban látlak,
karjaid feszületen,
inkább ölelnél.

Madarász Csilla

1. Fagyott erdőben
A csillag-kereszteken
Csúszkáló napfény.

2. Lobbanó lángok
Menekülő állatok
Kereszt-menedék.

3. Ölelkező fény
Jégen csillanó csíkok
Szivárvány-kereszt.

4. Szemek keresztje
Szívek dobbanásai
Jégcsapos kertben.

5. Talán egyszer majd
Keresztveződik utunk
Csillagos úton.

Lőrinczy Barbara

kereszték mögül
hangszálakon suhan
el a pillanat

bíbor pipacsok
körbeölelik óvón
a fakesztet

Magyar Dániel

óra szirom hull
most keresztetzi egymást
élet és halál

Márton Károly**Repülő madár**

Földön árnyékát
Keresztnek álcázta a
Repülő madár.

Ima-e

Keresztspókok
Hálójában ima-e
Légy zümmögése.

Megáldotta

A friss kenyeret
Megáldotta nagyanyám
Kereszt jelével.

Talán ösztöne

Talán ösztöne
(Fakopács a keresztfán)
Megtévesztette?

Kopott küszöb

Megnyílt az ajtó,
Árnyékom keresztüllép
Kopott küszöbön.

Zöldes fenyőtűk

Zöldes fenyőtűk
Egymást keresztetik a
Hóba süllyedve.

Nincsen

Keresztelőmről
Nincsen emlékfoszlányom.
Vajon ott voltam?

Mészáros István

Nap útját festem,
Anilinkereszt vibrál
Aranypart fölött.

Égi magvető,
Aki egyszülött fiú
Őrzi a termést.

Vele s Általa
Keresztje súlya tömeg-
Gravitáció.

Mészáros Mária

vígan gögicsél
keresztanyja karjában
a pólyás baba.

zord szél motoszkal
hold kajánul vigyorog
kereszték fölött.

Mészárosné Gárdosi Gabriella**Újjászületés**

múltat idéző
magányos fakereszten
zöld levél s moha

Hűség

fakereszt előtt
egy eb gazdáját lesi
szíve megszakad

Milló Ildikó**Kereszt**

Kereszt tövében
templomból gyalog haza –
pihen nagyanyám

Keresztnél vártál
tavaszfényben, könnyezve –
gyászének zengett

Kereszten vászon
Fakadó, vérző virág –
bimbókat sejtet

Mérhetetlen Úr
Fiára keresztet vet –
méhében marad

Molnár G. Krisztina

Keresztutcákon
sodródó falevelek
görgetik hitem.

Molnár Gál Irén

Kegyelem szítál,
megbánás keresztje ha
lelkedre feszül.

Molnár Nikolett

Tövistükörben
feledésbe öltözöm:
keresztvirágzás

Molnár Réka

Zárt templomajtó
Imára kulcsolt kezem
Lelkem keresztmem

Móritz Mátyás

Parthenocissus

1.

add hogy sorsomnak
győzelme íratassék
majd a fejfámra

add hogy az élet
szőlő-mustként csorduljon
ki néma számon

hogy kiszűrhessem
magamat a sorsomnak
hosszannájára

hogy friss hajnali
csókként juthasson hozzád
istenhozzáomom

2.

hogy meghajthassam
malasztal terhes száz kő
sebezte fejem

hogy a szégyenem
esküvésem máglyáján
a porig égjen

hogy át ne léphess
az öröklétű gonosz
dacos lelkemen

hogy dalos szívem
igazságként hallgassad
a sükettségben

3.

mert szükségem van
rád – hidd el – mint talajnak
a termő magra

mert szemem fényét
vesztve nézek fel most is
a nagy bölcs holdra

mert úgy ámulnék
veled most minden szépre
és minden nagyra

ne hagyj itt engem
jajgató kudarként és
félelme módra

4.

hogy megbánásom
erősebb legyen végre
mint a haragom

hogy tovább többé
ne szaggassam amúgy is
ronggyá lett ingem

hogy egyszer végre
már keresztülnézhessek
bátran magamon

dinamitokat
nem rejtegetve többé
a szemeimben

5.

add hogy a gyilkos
végzetnél nagyobb legyen
bennem a béke

hogy a kedvem ne
gyulladjon lobogó és
izzó haragra

hogy menekülnöm
hozzád vezessen utam
kalaplevéve

hogy tisztaságba
kötözve támadjunk fel
a pirkadatra

6.

nyomorúságom
belőlem démont annyit
annyit faragott

hogyan elveszítsem
reményemet a végső
utolsó szemig

meg sem próbálva
felemelni a nehéz
roppant lakatot

nem engedve hogy
friss szélként utat találj
gázolt kertemig

7.

úgy gázolnám át
magam barikádokon
kasul keresztül

úgy görbítve vak
és hazug imáknak én
százszor is hátat

mint akiben csak
a megveszett világnak
a kínja rezdül

százszor falva fel
szívem mint az utolsó
bús vacsorámat

8.

hidd el örülnék
ha feloldozást adnál
legalább egyszer

ha nem kellene
bujkálnom magam mögött
akár egy árnyék

hited el velem
hogyan nem létezni bennem
nem nem igyekszel

hogyan örülnél ha
benned magamból egy kis
részt is találnék

9.

hogyan ne lábujjon
járasd benned szavaim
járasd a kedvem

hogyan jobb és tisztább
szívvel legyek magamhoz
és legyek hozzád

hogyan meg ne tagadj
ha megsegítenélek
a szükségedben

mielőtt még az
álmaimat elvágnád
és fölorsóznád

10.

mielőtt szívem
üresebb lenne mint a
koldusok gyomra

hogyan soha többé
ne csókolhassalak már
vadszőlő-lombbal

mondd hogy sorsodnak
szüksége van hitemre
és haragomra

hogyan mérni nálam
hozzád illőbbet sosem
mertél álmoddal

Mukli Ágnes

Keresztvetés

Gondolataim
Istenemnek ajánlom,
imádság helyett.

Keresztnév

Megkereszteltek.
Nagyanyám nevét kaptam,
életem mellé.

Kőkereszt

Út menti áldás.
Benne a kezdet és a vég,
nézz szembe velem.

Ima a feszülethez

Oltalmazd és áldd
kis falunk határát,
távollétünkben.

Súly

Nincs olyan kereszt,
ami nem dől ki egyszer,
bűneink alatt.

Keresztút

Bocsásd meg, atyánk,
hogy vétkeztek ellened,
könyörülj rajtuk.

Hiába

Nehéz keresztet
terhét úgy könnyíthetem,
hogy veled megyek.

Kereszt

Áldás kenyéren,
kellék a liturgián,
fénylő öröklét.

Nagy Vendel

Megtisztulás

Ömlik a zápor
áll már a három kereszt
lelkek tisztulnak.

Templom

Isteni kövek
alabástromkeresztek
ősi Istenek.

Életem

Maroknyi életem
fakerezt szegreire
rég kiakasztva.

Falu szélén

Hitünk ereje
homokkőbe bevésve
hármassal keresztre.

Trianon

Ármányos népek
szép hazánkat száz éve
keresztre húzták.

Állatvilág

Keresztspókok
és kereszt vipera
színes a világ.

Nagy Zoárd

Holmi ácsmunka
lennétek csak, ti ketten?
Nem hiszi senki.

Mulandó fából
és hitvány szegekből állsz.
Kétezer éve.

Németh Erzsébet

Szeretetvezér
ázik a keresztfán és
időkönny csorog

Búzakévékből
aranyló életkereszt
asztalon kenyér

Nagy-Eged Boldizsár

Keresztbe szálló
Gémek végére érnek
Hajnali égnek.

Útszéli kereszt
Autók zajától óvja
Csendes halottját.

Keresztbe hajló
Nádszál át-átkandikál
Hullám taraján.

Nógrádi Györgyi

Keresztfa ott áll,
Ahol kitavasodik.
Két vonal egy pár.

Két vonal. Vízszintes, egy mínusz, és függőleges, egy felkiáltójel. Mint kiáltás fut egymáson keresztül, keresztben a jel. Az élő test gyötrődésének hangja, a halál torkából visszhangzó ujjongása egyesül a keresztben. Látja a remélt titkot, ami addig zárva volt előtte.

Nagy-Rakita Melinda

Kereszthaikuk

Aranyló napfény
Búzakeresztet szárít
Új életet ad

Kuncogó fillér
Keresztfán riadt veréb
Kőre nem telik

Tébolyult gyilkos
Nyakában aranykereszt
Nem bánt meg semmit

Elhagyott templom
Omló kereszthajó rejt
Éhes egereket

Pálinkás Mihály

Tájrendezés

A sziklaorom
most lett igazán magas –
kereszt áll rajta.

Anyám

Istent nem hitte.
A megszegett kenyérre
keresztet vetett.

Nerhaft Antalné

Hexameteres rondó

Áll a keresztfa,
megállok alatta, ki-
nézek az égre.

Nézek az égre,
felér a fohászom
a fényteli légbe.

Fényteli légbe
kitárom a szívemet –
áll a keresztfa.

na végre siKER!
ESZTendők óta várom,
most elérkezik.

meglazítottam,
a kötelék ERESZT már,
kiszabadulok!

KEREsem a nyár
SZép emlékét, mikor már
Tovattűnt a fény

bejött a joKER!
ESZTelenül játszom, de
szerencse kísér.

KERingő csendül
ESZeveszett szédület
Táncosom karján.

Közeleg az ősz,
ERESZünkön a fecskék
Tanácskoznak már.

süppedő sírok
korhadó fakeresztek –
vadvirágözön

útszéli kereszt
néha friss virágot hoz
öreg anyóka

sok példa van rá
hogymár nem segített a
keresztlevél se...

kereszt nyakadban
kereszt a szobád falán
mégis pogány vagy

jól beihatott
keresztbe áll a szeme
még ma reggel is

Pálmai Tibor

Keresztésópók
új Golgotákat szőnek
selymes szögekből.

Papp Ákos

Álmomban Buddha
voltam. Felébredtem egy
keresztfa alatt.

Égbe nyúló fa
törzsének döntöm vállam.
Keresztnek való.

Keresztút végén
madár énekel. Fején
töviskoszorú.

Talán véres szög
nem ereszt, vagy múltad, mi
keresztre szegez?

Apró mag hull a
földbe, gyökerét bontja.
Növő keresztfa.

Magányos macska.
Útkeresztveződésben
kutyák csaholnak.

Kettéhasadt ég,
keresztútra zuhanó
angyaldarabok.

Pléhkrisztus előtt,
konzervdobozban virág.
Dongó gyűjtöget.

Ím, Jessze fája,
kőkereszt apám hantján.
Mélyből sarjadó.

Papp Viola

Keresztek

egyedül lépve
nem kísér más csak néhány
útjelző kereszt

reggeli harmat
kék egünk iszapjából
lehulló kereszt

vak csendben kereszt
zászló fenn a hegytetőn
csak példa lehetsz

létem keresztje
ház ormára felfutó
vadrózsa ága

déli harangszó
kereszteken csillanó
gyöngy a kalapban

Parányi Endre

Dél Keresztje – Te
elérhetetlen szépség
égi tájakon.

Vágyaim lassan
elégnek, elhamvadnak.
A kereszt marad.

Pataki Anettfordításai

十字架の墓やさ夫藍砂に咲く

/森田公司

Kereszt a síron;

körötte a homokban

krókus virágzik.

/Morita Kódzsi

十字架を象嵌したる天高し

/阿波野青畝

Intarziát vet

egy keresztre magasról

a tiszta kék ég.

/Avano Szeiho

十字架の横木にとまれ初雀

/田川飛旅子

A kereszt szárán

megtelepedik idén

az első veréb.

/Tagava Hirjosi

雑巾刺す十字細かき夜の緑

/加倉井秋を

Kelmét átszövő,

hajszálnyi keresztthímzés;

szép éji vonal.

/Kakurai Akio

十字鉏投げしごとくに真澄鷹

/西本一都

Mint egyenesen

hajított keresztcsákány,

úgy száll a sólyom.

/Nisimoto Icsito

十字架や野茨空しく生ひ茂る

/寺田寅彦

Árva keresztet

élettelenül fut be

vadrózsainda.

/Terada Torahiko

澄む水に映る十字架雨が消す

/稲畑汀子

Tiszta víztükörön

szemlélhető feszület;

eső mossa el.

/Inahata Teiko

十字架をきさむ石屋の枯芙蓉

/竹内柴水

Keresztet véső

sírkövesnél elhervadt

a gyapotrózsa.

/Takeucsi Simizu

Petz György

elvégre Maga

is foglalkozott fával,

másra használta.

Pintér Ferenc

Merőlegesek,

amelyek találkoztak

a végtelenben.

Pinezics Mária

Alkotás

Üres vászonra
súlyos kereszt árnyéka
kész műként vetül.

In memoriam

Matsuo Basho,
bátran hordott keresztet
a fogyó idő.

Köd

Havas a hajad,
köd rejti az arcodat,
nyakadon kereszt.

Metamorfózis

Kivégzőeszköz,
két gerenda s némi szeg.
Üdvhozó kereszt.

Idegen

Másik világban
ment másvilágra. Sírján
hold helyett kereszt.

Vízkereszt

Vízkereszt napján
halott fényők halmokban.
A hó kegyes lesz.

Várakozás

Csak várni csendben,
fények kereszttüzeiben,
mindjárt alkonyul.

Áradás

Háborgó folyó
sodor vadul keresztet.
Egyszer partot ér.

Nyelvtan

Csupán két szótag:
ke-reszt. Számszerűen pont
annyi, mint: re-keszt.

Tél

Szikrázó havon
a dombtetőn dőlt kereszt.
Madárpihenő.

Viadal

Aranyló fácán
útját ölyv kereszttezi.
Tollak a havon.

Emlék

Először talán
a keresztnél láttalak,
emléked könnyű.

Racskó György

Belátás

Kívül keresed?
Önmagadban lelheted
saját keresztet.

Plúgor Magor**Kereszteződés**

két út négy irány
arról jöttél tavasszal
indulok eléd

Keresztút

három állomás
ó három! már az első
alatt megrogynék

A nagy Szünhedrion

szöget a húsba
a két kar ne szárnyaljon
ne taníts minket

Radmila Markovity

Könnyek zápora
keresztnek fájdalma.
Hol van az ember?

Ha elmondanám
mennyi keresztet cipeltem,
ki hinne nekem.

Szimbólumnak jó
bármilyen is a kereszt
hitre szólít fel.

Keresztkérdéssel
bombázták a vizsgázót,
ő meg hallgatott.

Rozán Eszter**A látogatás**

Süvít az őszi szél, jajgatnak a fák, bor-
zongva bújnak össze a madarak az ága-
kon. Teréz apró nyírfa seprűjével kotorja
össze a lehullott leveleket, közben folya-
matosan beszél:

– Ma krumplilevest főztem ebédre,
tudom, hogy te nem nagyon szereted,
mindig morgolódtál, amikor megláttad
az asztalon. Tettem bele virslit is, bár az
orvos azt mondta, hogy a köszvényem
miatt ne egyek húst. Julcsi tegnap tele-
fonált, azt mondta, hazajön a hétvégére.

Szorgosan jár a keze, megtisztítja a
virágágyást, kihúzza a gyomokat, ügyel
arra, hogy a sarkokban se maradjon
semmi.

Utoljára következik a kereszt, gyen-
gédén simítja végig.

– Na, most már elégedett lehetsz,
minden ragyog.

Hozzád jövök én,
fejfádnál megpihenek,
tört szárnyú madár.

Saitos Lajos

Fölázik a kert.
Az úton át csiganyom.
Mindig keresztben.

A csend istene
nem tesz keresztbe neked –
álmodat őrzi.

Sáta Hajnalka

Falvédő

A keresztszemes
falvédő virágai
csöndillatúak.

Abrosz

A keresztszemes
abrosz pecsétjei új
mintákat adnak.

F-Sárközi Julianna

Kereszt

Fa, kő és márvány
a világon mindenütt
hirdeti: INRI.

Ágyad felett fa,
templomokban hús márvány,
sírhalmon kő.

Feszület remeg
délibábként a nyári
mező s az ég közt.

Séra András

Emberék

Hidd el, fiam, az emberek bölcssek
– mondta az apa, miközben kézen fogva
vezette fiát a tömegben, nehogy elvesz-
szen. Most először vitte el egy kivégzés-
re. Jó lesz, ha minél hamarabb megtud-
ja, hogyan működik a világ.

– Megvan a magához való esze, még
a kisembereknek is – folytatta az okítást,

amiben azt taglalta a fiának, hogy ami-
kor a városi méltóságok a kisemberek
kezébe adják a lehetőséget, bizony ők is
kellően meg tudják ítélni a helyzetet, és
tudnak dönteni.

– Megvan a magunkhoz való
eszünk! Hiába csak kocsmárosok va-
gyunk, vagy kovácsok, pásztorok vagy
katonák, megvan a magunkhoz való
eszünk, hidd el!

Sietve továbbhaladtak, majd szo-
rosabban megfogta a fia kezét, nehogy
elsodródjon, mert a következő utcában
már tülekedés volt. Összesereglett a nép,
és pont akkor ért oda a fiával, amikor
egy emberként zúgott fel a tömeg: Bara-
bást! Barabást!

Tavaszi napon
vérfolt szárad kereszten,
bőrön egyaránt

J. Simon Aranka

A lent és a fent,
az ég s a föld összeér,
titkon egybekel.

Vállamon a súly.
Elvetélt álmaimban
hordom életem.

„Memento mori!”
Feledésbe fúlt, véres
útszéli jelek.

Felnézni rá félsz,
durva szárain mégis
égig emelkedsz.

Itt meghajlik hát
térd, elme és akarat.
Csak két gerenda.

Simon Réka Zsuzsanna

A magányon túl
eret váгна a szükség.
Hiányod kereszt.

Suda Magdolna

3 haiku a Kereszthez

égi pipacsok
vadnyulak viadalán
nyíló sebeid

válladon galamb
Golgotára röppenő
péntek délután

mandulavirág
...még ma ott leszek Veled...
ezt mondogatom

Szabó Aida (Jampa drólna)

Hétalvók legendája (Téridő-anomália)

Császári parancs:
bálványoknak áldozni,
kereszttek, porba!

Itt él hét barát,
szívükben Isten lakoz,
nyakukban kereszt

Aréna tombol,
vad vérre szomjaz –
keresztényüldözés

Szem találkozik,
heten megfogadták – zsák
háton, keresztben

Erdőn, mezőn át
keresztül-kasul, ott, hol
vizek suttognak

Hegyen keresztül
madárdal röpítette
égre a Napot

Mohaszőnyegen
fáradt lábak keresztben –
csönd zúg, tovaring

Faág árnyai
keresztöltést cifráznak
holdsugár élén

Köpenyükbe hó
bújt, topogva tűnődnek –
keresztút előtt

Barlangmély-otthon,
keresztben fekszenek, kint
éhes farkasok

Álom elsuhan.
Út Bizáncba szelek vad
táncán keresztül

Kapunál Krisztus-
szobrok, sorban emberek –
keresztet vetnek

Piacon más pénz,
tógájukat kacagják –
tiltott kereszttek

Házuk helyén rom
– kiestek jelenükből –
temető, kereszt

Éltek jövőben,
test álomtündér foglya –
barlangban rejtély

Háromszáz éve
hét keresztény hegyekben –
beléborzongok

Szabó Julianna

A költészet az
én keresztem. De Isten
írja a versem.

Kitárja karját
mind, aki szeret. Szép ez.
Emberi kereszt.

A lét: vallomás.
A végső keresztkérdést
Isten teszi fel.

Kondenz-kereszt az
égen. Könnyed – fehérén.
Fatális teher.

Klímaváltozás...
Koronavírus-járvány...
Keresztet vetek.

Szanyi Ildikó

1.
Felcipelte a
Golgotára. S te mégis
kételkedsz benne?

2.
Itt nyugszik P. T.,
olvasta a pillangó
és elcikázott.

Szedő Tibor

Templomon kereszt
Isten házában vigasz
lélek mosolya.

Szívben hű kereszt
hit bevéssett stigmája
bizalom-pecsét.

Szentpály Miklós

belső udvar

árnyát vetíti a külső pillanatra
az ablak íve: már rég kitörtek
színes üveglapjai az alkonyatnak,
árván hevernek a szürke falnak dőlve
keresztlécei. kinő a csöndbe:
együtt fut a Nappal, fordul az ablak.
kis törmelékek, egy szinte tiszta körben,
lenn az udvaron. most alig hallak,
a szomszédban zene szól, remeg az utca.
várj, visszalépek, és hívlak onnan újra,
itt már hideg van. mint a vér kering
a szélben a sok szemét, cetli, hamu, csikk,
állványok tartják megtervezett tereink,
s már korhad a fa, önsúlya húzza.

regula

n		
é		
h		
á		
n		
y		
	sötétedésig	kifordítani
m		
é		
l		
y		
e		
b		
b		
b		
a		
r		
á		
z		
d		
á		
t		

Szilasi Katalin**Feszület**

Keresztúton áll.
Már gyökeret eresztett,
és rügyezni fog.

Szohner Gabriella

keresztre feszülsz
halálnak adod magad
eléred a fényt

alá állsz, viszed,
megrogysz, elesel, felállsz –
Isten átölel

nincs irgalom,
ha ráfeszítesz másokat
hasad a függöny

Szűcs Ilona**Haiku-csokor**

kiválasztottnak
kereszt van a homlokán
szeretet-pecsét

nehéz a kereszt
nem könnyíti imádság
megpróbálhatod

keresztfa végén
szögren akasztott éhség
csak illúzió

Szöllősi Bernadett**Kereszt**

Csak két keresztbe
tett fadarab – s mégis egy
világ ismeri.

Szűcs János**Élő kárhozat**

Ha kard keresztjét
kígyóspirál fonja át:
élő kárhozat.

Ősrobbanás

Origóra hág
az égtájak keresztje:
kozmosz születik.

Orion

Kaszáscsillag-kép,
feszület téli éjben:
égi aratás.

Golgotán

Száraz keresztfán,
latroknak is megnyílt
a menny: van remény.

Öregedés

Az öregedés:
sárguló keresztlevél –
avar arcodon.

A jel

Balra ferdülő
kereszt a Szent Koronán:
rossz ómen, balsors?

Napút

Ankh kereszt, a kulcs –
halálkaput a túlra,
napútra nyitja.

Személytelenség

Célkeresztben át;
felnégyelt, személytelen
a világ: ölhetsz.

Halálvándorlás

A keresztespók
halálán tort ül a légy;
varangy száját tát.

T. G. Adrienn

hiúságaink
között kereszt fényénél
lelünk új utat

Taizs Gergő

ködfolt a lelkem
segíts hazatalálnom
magamhoz benned

fosztóképzős lét
mint a nullával szorzás
embertelenít

kilencven fokok
a létezés körbeír
bármerre nézel

Tekse József

Emlék-keresztmem

Nyakamban kereszt
lelkemben régi hitem
mindkettőt hordom

fejfák kereszttek
s könny mosta arcok ránca
meggyűrt bánatom

sírhantok nőnek
fiatal éveimet
beletemetem

sok emlék-kereszt
lángol fel bennem
hiába keresem

kereszt a tegnap
emlékfények ragyognak
és nem feledem

mert láthatatlan
világ az de bennem él
én érezhetem

ott ragyog könnyem
a sorsomnak keresztjén
de hordanom kell

oltár az s talán
rajta fájó emléket
áldozok majd fel

tán a legszebbet
hogy csillagként ragyogjon
egy másik időben

vagy porrá váljon
a lelkemben lángoló
ősi keresztben

Tamás Andrea

pókhálós kereszt –
megkövült szótlanságban
emberi sorsok

Tillmann Pentele

(†)

születésedkor
rótt strigula áthúzva
sírodra kereszt

(+)

a ventilátor
álló keresztlapátja
mélyen felkavar

(+ –)

Kereszt ad össze,
s ti csak egy tollvonással
visszavonnátok?

(#írástudatlanköltő)

+++++
+++++++
+++++

(#ereszdelahajam)

Szilveszter éjjel
Keresztbe állt szemekkel
Haiku csuklik

(X)

a keresztbe zárt
combok ikszfaktorába
bejutásod nincs

(8=X=D)

olló keresztje
megszabadít a bűntől
csak egy nyisszantás

(XX+XY)

karjaim közt vagy
beleszaladtál vágyam
célkeresztjébe

(X X X X X = Y)

fekvő kereszttek
öt száma felugrasztott:
„Telitalálat!”

Tóbi Mariann

szíven keresztül
vérpatak zúdul tova
célkeresztben

porhüvelyünknek
nyoma kőbe zárt lélek
égi kereszt

megállt az időm
csillagösvény alatt
keresztet vetett

keresztül szürke
felhőben a darutoll
szélfúttá élet

vérvörös kereszt
nincs irgalom céltábla
szanitéc karján

kelta keresztben
középpont energia
örvénylő élet

szakralitásunk
középpontja keresztet
meginogtál már

Tornai Xénia

Hálót fon a pók.
Serény. Hátán két vonal
egymást átszeli.

Őszi alkonyat.
Agg nő zöld padon mereng.
Lábát átveti.

É. Tóth Judit

keresztre feszít
a magány – bűn-e élni
Istent tagadva?

keresztet rajzol
két kondenzcsík az égen –
ez a Menny helye

keresztet rajzol
két szaggatott életút
míg a csók kitart

keresztet vagyok:
bűneid a bőrömnön
csóknymot hagytak

egy keresztkérdés:
vajon tudja-e Isten,
ki teremtette?

keresztet hordom:
közös bűnünket bánjuk
a születésben

B. Tóth Klára

sápadt viasz-arc
a lélek már odaát –
keresztáldozat

távolodása
szenvadásán keresztül
átlépés-ünnep

ahogy átlibben
kiszabadul a lélek –
porhüvely-kereszt

Tóth Balázs**Pehelytánc**

Száll kis hópehely,
Táncol a kereszt körül.
Vércseppen landol.

Töttős Gábor**Sors**

Zsellér-kézvonás,
mi is volna más: három
kereszt – golgota...

Tuboly Erzsé

karvaly útját egy
kisnyúl keresztelte most
együtt repülnek

fakeresztben név
két évszám közt kötőjel
ennyi az élet

Tuli Szilvia

kulcsra zárt magány
kereszt feszülése nyílt
templom ajtaján

útszéli kereszt
szébb irányt mutathat, mint
bármely iránytű

szobád faláról
a keresztet szöghelye
mázolhatatlan

Vargáné Kapa Veronika

Járda. Krétarajz.
Kereszt. Két kislány ugrál,
vidáman nevet.

Vercsek Györgyi

kereszt az égen –
kiterjesztett szárnyakkal
sasmadár kering

csend és keresztet
néma fák hajlonganak
elmúlás felett

dérlepte úton
széncinkék lábnyomai –
apró keresztet

elért a végzet –
már keresztet vehetsz
az öreg kaszásra

öröklétű heg –
szív felett halvány kereszt –
fájó gyermekkor

keresztretjtvény vagy –
vízszintesen talán még
kijövök veled

borostyán zöldje
korhadó keresztbe vág
életgyökeret

kereszttem lettél –
élethosszig viselem
édes terhedet

Virág József

kisfiam mérges,
karját keresztbe fonja –
engem utánoz

templom tornyán a
kereszt az egekbe tör –
emberhangyáért

útnak eresztett
postagalambok – haza
hányan találják?

Vitos Irén**Vallástalanság**

Nyakamban kereszt
de mégsem imádkozom,
csak várok.

Kín

Sűrű töviság
keresztben, ölelése
egyre szorosabb.

Záruba Károly Valér

Ú
t
k
e

Most merre tovább

e
s
z

Tanácsalanság

e
z
ő
d
é
s
n
é
l

Zentai Eta

Korhadt keresztben
Sír a bádog Krisztus-arc
Hajnali harmat

Kitárt karú kő-
keresztek őrzik némán
Az örök hiányt

Vonzó kételyek,
Szikár valóság között
Keresztút feszül

Zsarkovics Edit

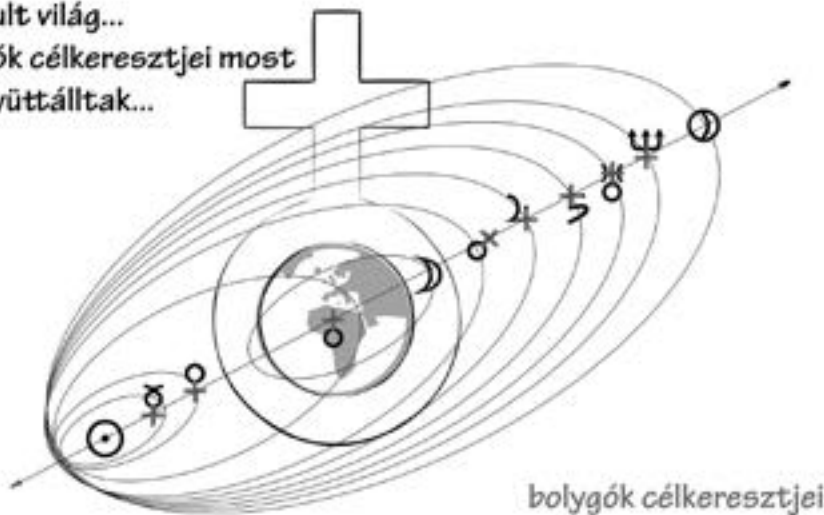
iránytű nekem
sírkeresztnek fénye
mégis tévelygek

sorskeresztmet
fékeztem cipelem
átlépni magam

szögesdrótok és
tetovált kereszt jutott
számkivetettnek

Antalffy Yvette-Hildegard

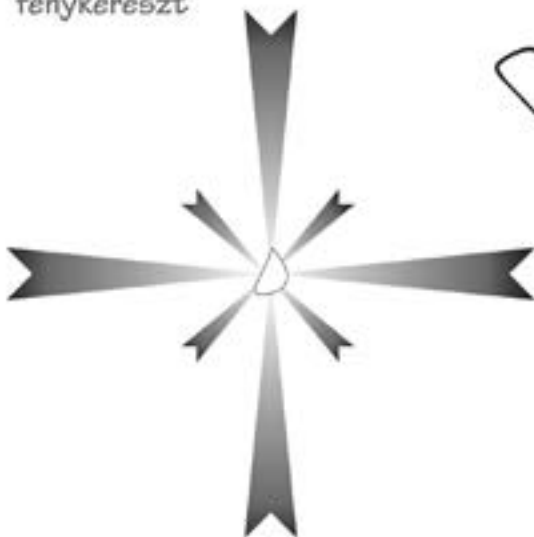
kisimult világ...
bolygók célkeresztjei most
ím együttálltak...

kereszt'20 - antalffy yvette-hildegard - hokko-kalligrófa

fénykereszt

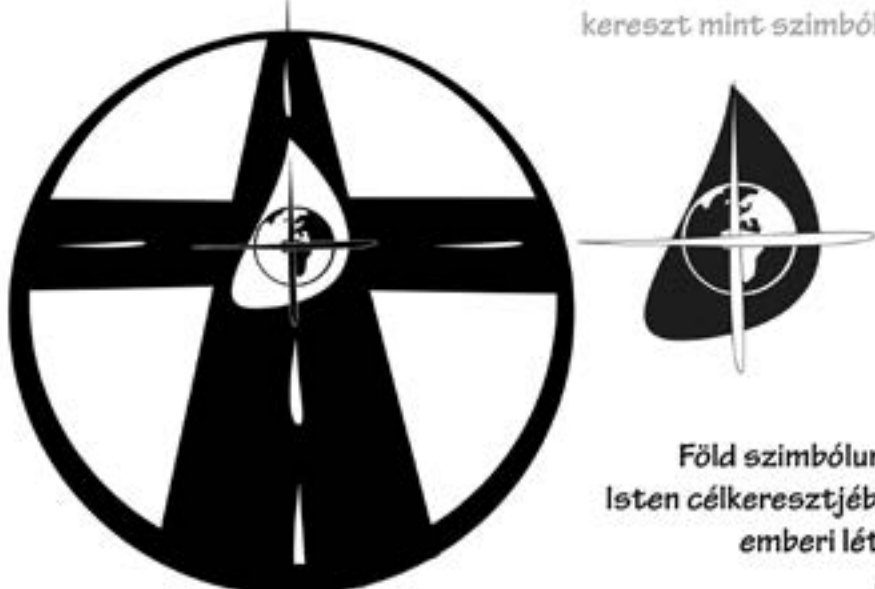

lélek-középpen
összeforr négy égtájról
jövő fénysugár

kereszt'20 - antalffy yvette-hildegard - hokko-kalligrófa

kereszt mint szimbólum

Föld szimbóluma
Isten célkeresztjében
emberi létre

kereszt'20 - antalfy yvette-hidegkuti - kálka-kalligráfia

keresztkérdés

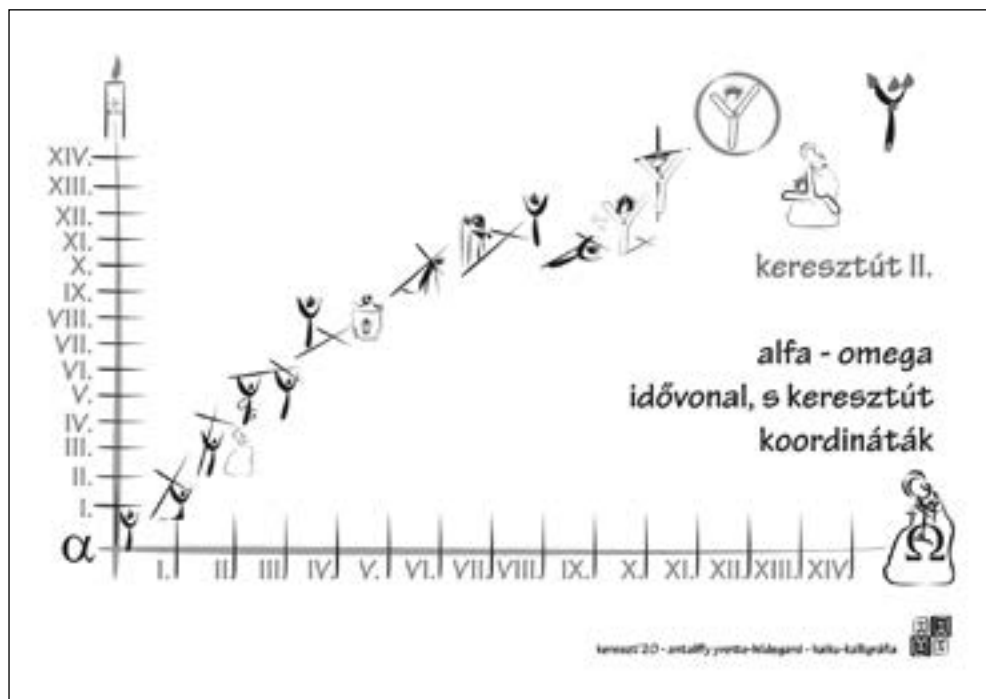
Krisztus keresztje,
keresztút, keresztkérdés:
...merre mész innen?

keresztút I.

balra? előre?
jobbra? vissza? - keresztút
közepén állva

kereszt'20 - antalfy yvette-hidegkuti - kálka-kalligráfia

megbillent kereszt

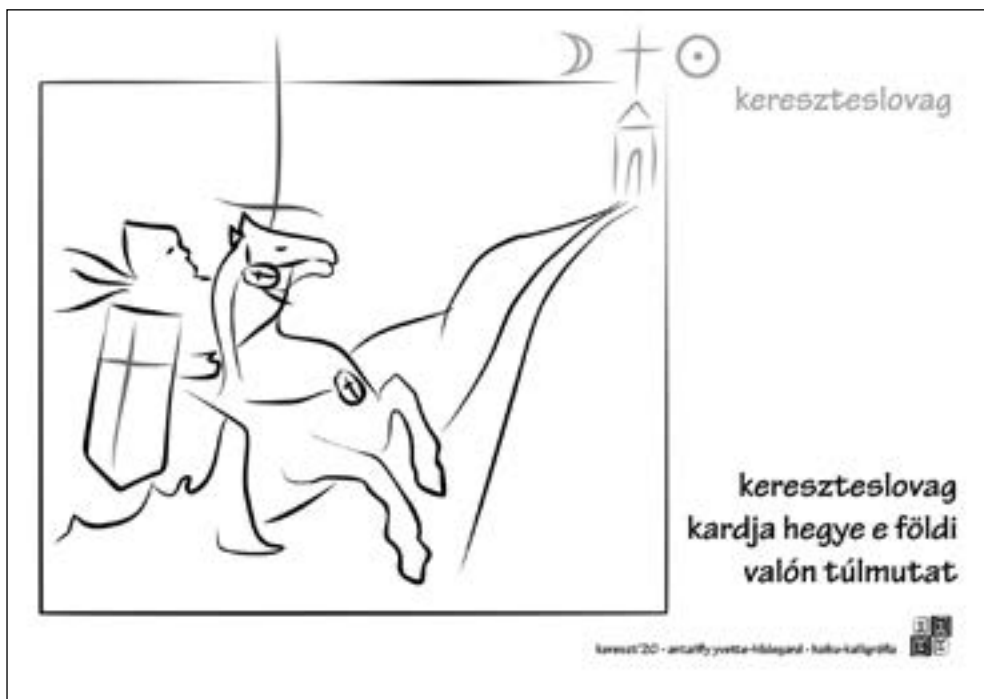

megbillent kereszt
a koronán s földünknek
forgástengelyén

kereszt'20 - antalfy yvette-hédegard - hokko-kalligráfia

Kezében tartja lapunkat, Kedves Olvasó – hadd higgyük, hogy „nyert ügyünk van” így, mert törekvéseinket megítélheti, s határozhat arra, hogy adójának egy százalékát alapítványunknak ajánlja föl.

Ezt megteheti, ha kedvezményezettként

a **Cédrus Művészeti Alapítványt**

nevezi meg, adószámunk pedig:

18110661-2-41.

Köszönjük.

Zana semmittudó Zoltán

A szemét fia*

– reverzibilis regény –

*Nem anyakönyvelt ismeretlen anyjának,
a lányoknak,
Mária-mint(h)ának*

*Az idegen én vagyok.
(F. és C. nyomán)*

*„Az idő mindenből szemetet csinál.”
(I. B. S.)*

Első rész (évek)

Hetedik fejezet

XV.

A bírósági ügyelő bejelentette, hogy – műsorváltozás? – előbb mégis még vád s védelem részletes föllépése előtt: filigráni érdeklődésben is szerencsétlenné a nézősereglet. Ugyanis lemaradt valami annál?

Bár a teremben elég meleg lehetett, P. javában fázott akkor már – mintha ilyesmire, erre is ébredt-riadt volna már korábban, egyszer.

A kis tanács hölgy lapozgatott maga előtt, aztán ezzel fordult P.-hez, mintegy magánszorgalomra?, ugyanis az ügymenetet újabb adatok már nem túlzottan befolyásolhatták, nem igazán módosíthatták, alig ha érinthették: – Érdekelne a bíróságot, és engem személy szerint is érdekelne – pontosított saját magán: – Szeretném érteni a dolgot, szeretnék tisztán látni: azazhogy miért *volt így egymással* néhai Ginkó művészúr és a vádlott. S miféle megfontolásokból vállalta maga: ezt; ami aligha lesz arányban azzal, amibe ez kerül majd magának; az, amit fizetnie kell érte.

P. igyekezett volna kifejtetni neki – már ha sikerül; de P. nem bízott ebben – hogy amiről itt, bíróságnak, voltaképp tárgyalni lehetett volna, az nem egyéb, mint az, ami Arnold közt s közte és még rajtuk kívül is történt: – Ez nem olyan

* Tiszteletben tartva a szerző stílusát, közlés módját – makulátlanul nyújtjuk át olvasóinknak az írói szövegrészleteket (A szerkesztőség)

mint egy kormánymegállapodás, amelyből mindjárt visszaléphet az a fél, mely a szerződés előnyösnek gondolt tételeiben hirtelen kételkedni kezd, mert fordultak érdekei. Kell ehhez némi – mérlegelést mellőző – fegyelmezettség. Ami csak úgy van, ahogy nincs is. Vagy talán csak nem szeszélyre gondol? Nem számít. De az inkább számít, ahogy jelekre feltételezhető, hogy valami mégis csak van – mondta P. – És lenne is. Az, ami kettőnk választásának, kettőnk döntésének-vállalásának fúziója. Amit a törvényszék, nyilván, könnyen összekeverhet: például?, mivel? Hiszen látja. Szimpla egyesüléssel keverve azt egybe. De az, ami inkább számít, az, hogy elsősorban nem arra a szenvedésre gondolunk-figyelünk, amit a másinak okozunk, hanem a másik szabadságára, minden sajátunk ellenében.

Mivel számol?, mégis! – kérdezte bíróasszonyka.

A földi higiéné? – kérdezte P. – Hogy szakmai kérdés? hogy világnézeti probléma-e. Tapasztalható, hogy olykor mindössze csak ízlés dolga... Földi s égi higiéné; mint téridőre hajló-nyíló pontnak végtelenje? Az álom – álom. A könny? – az se örökkévaló. Az örökkévaló – kínosság, próbatét, büntetés. Ezek is kibírhatók, elszenvedhetők: szerelem, művészet, szabadság. De még milyen! - - - de még mennyire hogy...! A jog emberei sejtetik majd úgyis; hogy mekkora-milyen büntetés jár. S ellentétben Nagy Írófilozófus Ivánjának „eszmé”-jével – mert hát azért mégse szabad MINDENT. Függetlenül attól, hogy a Világmindenben „laknak”-e vagy sem. Hogy üres-e az vagy egyszemélyi-lakott-e az. Vagyis szabadni szabad, de. A helyi helytartóság olykor körmökre nézhet, ujjakra koppinthat, tízkörmökről leszedhet valakit; kivált akkor, ha az nem nagyon pozicionált; pl. azért, mert az rosszkor, rossz körülményekbe-helyre született; pl. nincs vagyona, nincs beváltható-univerzális hatalma. Indokolhatja bár eszméjét akárhogy...

(-----
-----)

Mikor már P. ült, akkor eszmélt?, arra, hogy alig mondott valamit. Hogy csupa marhaságokat mondott. De mit tudott volna mondani, s arról, ami ok és okozat között működne? Talán nincs is ok, nincs is okozat? S mi lenne kettő közt? Szánalmas orbitere volt csupán széttépett orfikus magyarázkodásának. De hamar megbékélt fiaskójával. „És se a bíró, se az ügyész nem érdekes”, gondolta. „Se az ülnökök nem érdekesek, se a tárgyalás hallgatói nem számítanak.”

Az ügyész kapott szót először, és mindjárt is borzadva gondolt P.-vádlott-nak valamiféle *világszemléletére*. – Borzadva gondolok erre a világszemléletre! – gyürkőzött neki, és oly pattogva beszélt, mintha kültelki dűlőútra-terelőútra tévedt volna biciklijével, azon utazna; persze hogy nem bakon ülve, hanem már állva, pedálon mégis. – Megtutuk a vádlottól, de aztán azt nagyon, hogy mindannyian degeneráltak vagyunk itt, ülésteremben: mert hiszen valahogy se-hogy se tudunk csodálatot mutatni az ő emberiség-leleplező nagyságára. Ami lehet, hogy valódi nála, de én valószínűbbnek tartom azt, hogy ez csak amolyan ős-sovány leveske, *filozófiai hígítás*, csepegtetve bárha abba végzetesség világához pancsolt ingyenkonyhai személyes eszencia.

(-----

-----)

Akkor a vád már olvasott is: kusza botanikus asztaláról, papírjából, dobozaiból: „Elvégre az ember egyszer tájékozódó-barokk despota”, ugrabugrált ügyészileleményeivel. „Másszor meg árokparton, padon vagy pályaudvari horzsakőágyon vagy murvaágyon lakó etikus – pőreségét szemérmes Szabadság-lepedővel takargató, gyűjtögető-adakozó szellőzködő szektatag! Igazán?!” S intón emelte hangját, asztalra nehezedett, mindkét karján támaszkodott, s abból a helyzetből lövellt P. felé: „Komolyan gondolta P.-vádolt, hogy lehet ez több bukásnál?! Hogy több lehet ez személyes keleti-eredeti Zérusnál?” – Arca zöldessárgán sugárzott, s így ment tovább marhaterelő útján: „Hallottuk egyik tanútól, hogy a vádlott, egyszer túlzásba vitte komolyságát, máskor meg – s ezzel Sován Tibor professzor testámene éppenséggel nem szinkronizál!, mert máskor meg tudományos és művészi, történeti értékeken gúnyolódott P.-vádolt. S csodálkoznunk is kell, azon, hogy felkért szakértők egyike se említ nála kóros nagyzási s üldözési téveszmét; de ez annál kedvezőtlenebb P.-vádolt számára. Legyen ez az ő baja. Ennek az embernek nincs értékrendje!” Sietett a vád: „Gondolják csak el, hogy valaki – hallhatták: egyes tanúk, köztük Sován tanár-úr, köztiszteletű tudós, aki hajlott kora gyöngeségében elvetette a súlykot, rontva a bíróság megítélésén: na, jó, jó, legyen. De egy ennyire *elvé-teme-dett* védelmére!? Pedig csak rá kell nézni! Nézzenek oda, nézzenek rá, és mindjárt látják is, tudják: hogy mekkora pazarlás ez becsületes *jószándokoktól*. Látják, látják, hát; hogy mennyire süt róla, csak úgy süt P.-vádoltból a felsőrendű gőg. Hát álljon csak fel!, ha a bíróság egyik emberének állnia illik, ha hozzá beszél az; álljon csak fel!” P. felé hadonászott. De kis szünetet is tartott az ügyész, várt, várt, de P. talán nem is hallotta: nem mozdult. Valamilyen ismerős hatalmas erő szállt rá. Valahogy mindenben ellenkező. És tudta, hogy döntése már visszavonhatatlan marad. A *döntés*. Továbbra is vállalni magunkat és közben visszautasítani! Olyan volt, mint amikor gyerekkorában verembe zárták, aztán amikor rátaláltak, leütötték bukóajtóról a lakatot, s P. kimászott egyedül a sötétből, forró nyirkos mocskokból. Elő a vakító világba. Legnagyobbval, ami semmiséget terem. Hogy patetikus? Mégis ezt gondolta: „Mintha újra születtem volna. És tudom már, hogy miből jöttem. És tudom, hogy merre visz utam...” Az egész pusztaságot egyszerre akarta látni, ami lassan elő is állt szemeinek. Mind ezt a pár napot egyszerre akarta *érteni*. Talán arra. Érvényes ez?, máris nem az. Másra gondol. De csak ez érvényes. Ezután meg világ tetejének? Fedél-fedőnek? Szellőzködése közben, valahogy kikeveredett a Rikat-ligeti fás-bozótos környékére. És ott mit lát?, mibe ütközik? Zsíros Manyával – a tanítóharangozó unokájával a vén kecske üzekedik. Hallott már olyasmit, hogy unokabátyjával-bácsikájával látták ezt a lányt. B. mesélte, hogy a lány apját kereste, de az nem volt otthon, aztán lement B. a nyárilakba, egyetlen szoba, tömör ajtó, szűk kis ablak, s mintha törülközőt akasztanak falba vert szögre: lógó szaténfüggöny az ablakon, és annyira bemelegedtek azok, hogy szólításra se reagáltak, a lány fohászkodott, dús-pelyhedő ölével épp helyezkedve; két nagy melle mint két duzzadt labda. „Mintha bevilágította volna a szobasarki homályt... ne hagyj

abba, még, még. Ilyenek.” És itt? Világos nappal; aligi méterekre sétálgatóktól: Manya bokor tövéen, P. apja meg ráhajol, (apja nadrágja a térdek hajlatában; gyömöszöli magát az éhessóhajú lányba. (Aki a fiúnak is tetszett! Sose gondolta volna. Ami talán nénik selyembugyijánál jobb. Azok után, ahogy félénk közeledését nevetve-csilingelve lepasszolta a tizenhétéves ápolónő-iskolás.) P. az erre következő éjszakától lett kétszeresen is kitaszított. Ismeretlen anyjával álmodott, legbűnösebben, feledhetetlenül, fájdalommal lepecsételten; anyja pont olyan fiatal volt és *mindenre ugyanaz mint Manya*. Pásztorórájuk után felült anyja a hatalmas konyhaasztalra (melyen némely munkákkal apja dolgozott), előtte mindent lesöpört anyja-M. arról, mozaiklapokra; asztalszéle csúszott, intett neki, fia fejét simogatva, majd csókolózás közben – lábaival mind helyezkedve, széledve fogadásához – a fiú fejét tátongó ölébe, vaginájába tolta. És mint öntözőréti szivattyútelepnél ömlik földekre a víz: nyüszített, élvezett, sírt; miközben előbb csak az asztalkörnyék áradt meg, aztán az egész házban emelkedett a spermaár. A házban, melyben titkon találkoztak: és mindketten elmerültek. Láncszemek, amik olyan szépen illeszkednek. Igazság?, szabadság?... szenvedély? Szenvedés. Ami édes, az fullaszt, ami fullasztó volt, az édes lesz. Ahogy a szív brutális alamizsnáit tömi magába a fej. Minden olyan nagy, semmi se fontos, grandióz, monumentális ketrecek a felhőóceánon, már csak az fontos, mint a sötétség erdeiben – mélyen-mélyen; egyikben ez, másik a másikban; a kékre vetődő hullámmások. De hol az eredendő érzékenység, amerre már tülekedne az intelligencia? Hiúság? És nem késő már ez? De ennyire kitartón? Sráckortól – öregedésig? Hogy kibírjuk egy darabig még e vergődést? Indíték? Azt már nem. Hagyjuk ezt detektívregényeknek! Mindegy. Nevezzék annak, aminek tetszik. És ezen az emléknyomon ekkor a vád hangja szűrődött át: „Láthat-ják, látják! Nem nehéz belátni, hogy hatása alól a magatehetetlen ember – valamikor szintén volt fiatal, nem igényel extraképzetet, az, hogy tanú se tudta kivonni magát a vádlott hatása alól. Egyéb vallomásokkal most nem foglalkoznék... Ezen azért is csodálkozhatunk, mert P.-vádlottnak jelleme sincs. Így tudhat olyan gyorsan idomulni-váltani, mert nincs miben váltania, hiszem őt nem ragasztja morál, nem zavarják konvenciók; társadalmon kívüli ember, látjuk: a lélekmozgások embere; aki örültek regényes éjszakájába való, ahol minden megtörténhet, de ezen viszont ott, ezen, és semmin se: nem csodálkoznak.”

(-----
-----)

P.-t igazából testileg is fárasztotta a nagy produkció, s ezután még kevésbé figyelt; lehet, hogy darabig aludt.

Majd hallotta: hogy nincs túl nagy kínálat számára, s az ügyész már P. apjáról beszélt. Mentségéül hozhatná azt, hogy volt kitől örökölni!

Ugyanis az élet azt mutatja – magyarázta most szélesen, mint egy falusi tanító beszél nebulóihoz: – Azt mutatja, hogy e hóbortok, ha már a vádlott: hazafias öblögetést, politikát, italikusan előkészített gondos-omlót, s ki lenne mondhatója, hogy hányféle dolgot nem talált-emléített s kínálgatott is még nekünk P.-vádlott (-----) – hogy miket nem tart még *manipulálónak* – bizony,

ilyenek tettei megtéveszthetik a jó szándékúakat, a többiekre szegeződő, azokhoz szegődő bizonytalanokat. – Talántán ideges volt, szomjas is lehetett, mert töltött magának vizet; lehet, hogy torka száradt ki. De köhögés fogta el, majd úgy határozott, hogy mégis inkább leül.

Az ülésvezető W.-ügyvédhez fordult; kérdezte, hogy az elkészült-e védőbeszédével. Hogy az idő rövidsége nem befolyásolta-e esetleg, érvei hatékony kifejtésében: – Javában eszteledik – mondta. – Maguknak is érdeke, hogy lecsengjék ennek a napnak.

W. mondta, hogy „természetesen...”, s P.-re sandított.

Meglehetősen álmosan kezdett. S mindvégig álmoságával leplezte feszültségét; nyugtalanságát, (meg)illetődöttségét – unottságát?; amiért nem tud eléggé hajlékony lenni, mert szeretett volna megfelelni. Az ügyész keménységétől is gyengélkedhetett. Az rendelkezett dr. W. erejével.

De azért W. mégis előkocogott; s vesszőparipáján: azon a sehányéves-nyeretlenség: Tudattalanon. Persze hogy nem kis elveszett csikón, de hogy paripán?! Az elől-hátul fodros-nagytomporú tépett száju lenyűtt; dülledt szemű makacs-püf-fedthas hosszúsörényű bogáncsos, sötétbarna Tudattalanon, hát nem is első-fű-csitkón! Szerencsétlen jószágon ott járkált, rázatta ő is magát; zablát, szíjat-vasat rángatott azon, még alig fogott fel valamit ebből a helyzetből. Imbolygott rajta. Az meg ágaskodott vele, vézna lábain néha meg rogyadozott a lovarda-látogató lovas alatt. W. forgolódott hozzá, nem sajnálta se a „paripát”, se magát: s talán mégse volt annyira gyámoltalan, de unott se?, mert hiszen nem is volt célja-útja: mondanivalója. Ezért jött, itt volt, tanyalátogató szabadidő-vendég volt.

Bizonygatta volna, hogy legalább félelem volt P.-ben; kétkedés. Hogy védence nem elvetemült, mint amilyennek a vád festené.

S felkapta az ügyész pihe lovagfegyverét (más se hiányzott!, nemcsak hogy W. kezében, de önmagában is rezgett az; remegett); doktor Wolf – sarokban – feltalálva P. apját, öreg P.-re széles mozdulattal, mintegy kitüntetett múzeumőr, távlatvezető-tárlatvezető, lassan rávezette hallgatósága figyelmét. – Kénytelen vagyok vitatkozni a váddal: abban a tekintetben, hogy védencem szempontjából releváns-e az, hogy mit örökölt s mit nem örökölt. Ez ma már nem tudományos kérdés; született adottságokon túl – súllyal esik latba az ember-alakulás környezete is. Márpedig akkor, ha ez így van, akkor valamilyen felelőssége a társadalomnak ugyancsak lehet. Bármint is lennének elmebajjal. Vagy arányokkal. Mert az, védencem életébe, védencem érzékeny-válságos korában: észszerű, megfelelő eszközökkel – nem volt képes alakítólag közreműködni.

„Nem nagyon tudok arról, hogy bárki s bármiben is akadályozott volna”, csóválta fejét P. „Hogy akadékoskodott volna bárki is: bármiképp. Rebelli ugyan nem voltam, de engedetlen bőven azért” - - -

Viszont? – haladt tovább a védelem: – Viszont *funkcionális zavarok* vezethettek védencem agyának strukturális átalakulásához.

„Tehát szerkezeti változást gyanít fejemben!”, gratulált magában P. dr. Wolfnak. „Ha bolondnak nem is mond.”

S W. V... meg ugyancsak sorolta; mert lehet, hogy ennyire fölvilágosították őt azok a pszichiáter professzorok?: – Az organikus elváltozás valamilyen *szociális következmény* a pszichén.

(-----)

Az ügyvéd P. szökését, mint *menekülést* hívta segítségül: a haza elhagyását. P. menekülését; hogy valamilyen büntetést élhetett meg távoztában-futásához; repressziók!, melyek P. családjából-környezetéből származhattak-indulhattak: s ez *ügyszintén* társadalmi minőségű. Védencének sérülése, menekülése – talán még félelme is. TÁRSADALOM. Mindezek létrehozhattak P.-nél olyan változásokat, melyeknek ez lett következménye.*

(-----)

(-----

-----)

Vagy mégse?

XVI.

Kalandozó figyelmére – egyszer csak hallja P., hogy a védelemnek rokonszenvvel említette valaki. Olyan, akivel P. beszélgetett.

Hogy Arnold is megbocsátott...

Doktori Wolf V... dekázgatott – vádnak válaszolva: *személyiségnek* kártyavár-statikájával, szappanbuborék-fogalmú odavisszaszájára dinamikájával, labdázott, ruganytartalom nélküli gumilabdával, s Tibor tanúskodására váltott, Herbertet is említve. Majd a vádnak udvarolt már: – És hallhatták zsidók halálba-meneküléséről az ügyész urat, de ha ő nem is említette, azért voltak e világban olyan menekülők is, nemde, olyan menekülők, akik természeti-gazdasági csapások előtt menekültek, járványok előtt és társadalmi földindulások előtt (gyerekek vizsgáztak pl. öngyilkossági próbán –) futva hagyták itt hazájukat, hagyták el életüket... „Ezt talán nem kellett volna mondani”, figyelte föl egyszerre P. S akárhogy is: mély érzésűnek mondta ő is P.-t, védencét, aki mindössze csak abbéli végletességének áldozata.

És? P. tettére vannak enyhítő körülmények. Még akkor is ezt mondja, ha tanult kollégája már bemutatta: hogy védenca előszeretettel fricskáz – fricskáz körülményeket, melyeknek néha semmi közük sincs e fogalom tartalmához, törvényeihez. Tapasztalhatta is ezt. Amik ráadásul, korral is változhatnak. Az ügyész arra kérte a bíróságot, hogy észére támaszkodjon, W. azonban azt indítványozta, hogy inkább szívére hallgasson a bíróság!

Fölnevetett erre a kontrasztra már P. „Az árnyék fehére; amiről nem lehet biztosat tudni. Hogy mihez is tartozik. Mi lenne az, amihez tartozna...”, de-rült. „Ha ugyan nem abból indulunk, hogy régi népek még szívből székeltettek értelmet?... részben. Az ész azért rokonszenvesebb: de esendőbb; lehet, hogy adott ugyan anyagsága, s egyáltalán nem is pszichológusok tapogató-értelmezésében, hanem pusztán biológiai-anatómiai s élettani-funkcionális-adottan: fizikokémiai, kvantumfizikai értelemben. Amiben az időutazásnak lehetnek esélyei, perdületei. Előre – a múltba? Hogy – tán? – az lenne természete. Erre

utalnak ittlétünk gyarlóságai: hogy csak ritka járást engedélyez nekünk ez a szerkezet-működés: ez önálló! Fenn.”

A védelem, végezetül – félénk fenyegetéssel – figyelmeztette a törvényszéket, hogy nyugodt álmok szűnhetnek, ha túlzó ítéletet hoz az.

Székére huppant.

A teremben összecsapódott egy-két tenyér.

Mintha a közönség színházban lett volna. Dr. W.-nek tapsoltak?, vagy netán ellene?

S az imbolygó kis hajtorony felkelt helyéről, pakolászott, s mosolyogva tájékoztatta a nézőket, hogy most már tényleg nekirugaszkodhatunk ítélethirdetésnek, csak némi szusszanásra még kivonulnak...

„Lehet tápáskodni, készülődni...”, gondolta P. azokra, amiket alkalmilag felcsípett. „A vád egyértelmű volt?: határozott produkciója mögött csak még nevetségesebbé váltak védelemi harceszközök; mivel azok folyvást történetem színpadi hiányosságaira utaltak. Az ügyész legalább – noha korántsem arról beszélt, ami én vagyok: határozottan másról beszélt. Hasonló szavakkal ugyan, de másról szólt.

Lassan ki is lúgoznak bíróság s hallgatóság előtt, s ilyesmitől jelentéktelen-né is lehetünk. És az is milyen jó.

Ez – egyfelől – érthető, rendben. Másfelől meg szorítás támadt torkomra, feszülés ereszkedett mellkasomra. E fiziológiai-fizikai testi tünetek egyre távolabb tettek ettől a tárgyalói melodramától; igaz, némely tünetekre lehet ugyan legyinteni, „valahonnan jönnek!”: aztán kiderül, hogy az ember állapota mennyire kritikus.”

(-----
-----)

Nyolcadik fejezet

XVII.

„Feltehető, hogy mindketten elég túrhetően dolgoztak, tanítanivalón”, fogott hevenyészett összegezésfélébe vádolt. „Jogtudományi mesterkursusra kaptunk meghívást, bebocsátást! (És ó! Lám csak, lám, hogy integet, roham-szerelmesen, az a várkisasszony, vártoronyból; hogy az ismeretlen lovagnak elébe-kezéhez, földre szállt épphogy a liliomlimlomság fehérségének átítatott boldog keszkenője.) Bennem ugyan ő se lehetett biztos, de ez nem izgathatta egyiküket sem, csak találgathatott ez is, amaz a fél is, de a nyomozókban bízhatott mindkét oldal; a kapott peranyagra lehetett abból némelyes „hitük”, bárha ilyesmi, esetleg, szakmai-ártalmas.

(-----
-----)

De még ez se ilyen egyszerű.

Ezek mégis ellátták feladatukat; nagyjából, úgy, ahogy tellett tőlük, minek neheztelni rájuk.

Jobb időkben Hippokrát-úr valamelyik szelleme kezdeményezhetne velem szemben is egy csinos kis karlevágást, minimum ilyesmit, s ha más valláshoz illesztettek volna avatásomkor, avagy más kultúrához tartoznék, most lehetne is értem tort ülni, kántálni, újulón-fájón, mint annak elvesztéséért, azért, aki kitért, de hát ez tényleg olyasmi is, saját mértékében, és most azon csodálkozom, hogy erről nem tett egyik oldal se említést.

Ügyész s ügyvéd – elég jól vezette be magát.

Az előbbi két paragrafusra hivatkozott, s kivételes büntetést emlegetett. A vádlottnak: igen nyakatekert – de számára világos kiindulásából következően – nemcsak Ginkó Arnoldot, hanem akárkit, de *in effigie* a többi férfit is meg akartam ölni. Úgy értené, hogy mindegy, hogy kit ölve. S még akkor is kitar emellett, ha tudja: jelképességre nem hozható ítélet.

Hogy P.-vádlott olyan lehet, mint az, akinek az élet pusztán önmagáról („égő”-járól) szól. S már születése előtről. Így fejezte ki magát: – Egy amolyan lefojtott bombafajta; s aztán buummm!, robbanás; mely csak embert érint, s mászt meg bántatlan hagy.

Ez lennék én nála, összefoglalva.

De ezt szintén hiábavaló lenne szemére vetni. A vád is, adatait vizsgálóbíró-Palcevtől s annak nyomozóitól kapta, kriminológusoktól s más szakértők jelentéseiből vette. Jobb helyeken nem úsznám meg néhány száz évnél rövidebb fegyházbüntetéssel.

Az ügyvéd enyhítő körülményekkel hozakodott-rukkolt elő, s ezt-azt kifogásolt eljárásilag. S megelégedett azzal, hogy eddig – nem volt dolgom törvénnyel.

Hajlott még arra is, hogy – furcsaságaim miatt – újabb elmésti konzíliumot tereltessen egybe; de csak mint „késő lehetőséget” említené. Mármint hogy örültek lennének? Ellentétben dr. Wolf-vele; aki persze hogy nem örült.

S ellentétben azokkal, akiknek – saját állításuk szerint – helyén van az. Ezért aztán nem szívesen hallanak számukra előírandó elme-kollégiumi (indulat, intelligencia, stb.) teljes (alkalmassági) vizsgákról, ahogy a bíráknál ez már – ugyan csak részekben – kötelező (politikus-jelölteknél, politikusoknál valamiért nem az).

S majd ők gyógyíttatnak (ezek a bizonyosak), kezeltetnek; miközben tovább harcolnak egymásért s a többiért: a maguk normális eszközeivel.

A normálisoknak pedig: szinte *bármít* szabad; ami csak eszükbe jut. Pláne akkor, ha eléggé középszerek, ravaszok, de jó magasan posztolnak, ahova nem engedett *látni*, esetleg még nagy hatalomban is; amiben helyükön lehetnek.

Sőt, talán *bármít* szabad ezeknek.

A többség azt képzei magáról, hogy normális. S kit támogatna a többség, ha nem a *több*-séget!? a többi normálist!

Érthető is; hogy nem a kisebbség mondja meg – a többségnek: hogy ki a normális, és azt, hogy ki nem az.

De mit bizonyít ez? Az égvilágon semmit se bizonyít ez.

Légy normális, vagy menj a fenébe!

És bízott még doktor W. V... a segédekben, azokban, akik ismerik a részleteket, s ugyan nem mondhatják azt, hogy már az a pör nyeresége lehet, ha *éreznek*, de netán alá is merülnek védence gondolatvilágának, érzésvilágának”, zárta le a hirtelenleltárt P.*

Mennyire el volt foglalva! De cella-szobájában majd máshogy lesz; akár marad, akár megy. Ugyanis előbb vagy utóbb, ígérkező-hamarost de elítélt lehet, elítélt lesz. Elítélik.

Még pillantásával se üdvözölte P. azokat, akik még maradtak. Noha jobban tették volna, ha nem jönnek, ha otthon maradnak.

És mással (és máshogy) töltik idejüket!

Mert hiszen mi is történik egy *ilyen* hodályban? Olyan körülmények közé csöppen az ember, amikben legalább utánozható az, amit különben csinálna, vagy legalább részben csinálja is azt, amit szeretne csinálni.

De nem teheti; nem szabad? Nem kifizetődő, nem hasznos. Tehető bár; de nem ajánlott tenni azt.

A legtöbb dologban – csak beszél, forgatja páras-forró nyelvét, ahelyett, hogy kapcsolódna. (- - - - -) De itt pót-tettüket legfeljebb a hallgatás egységében gyakorolhatnák. De ha egyszer ennyi sok is nekik! s így kényelmesebb. Azokra a dolgokra pedig, melyeket nem csinálnak – bármennyire is szeretnének hallgatásuk kényszerfogadalmára rácáfolni, vagy éppen hogy szeretnék *eliminálni* életükből azokat: legalább életük teréből, hiszen idejéből már alig; azokra?: már virula-virulensek. Vagyis: hasznos indikátor-automaták, szöveg-masínák, amik nem dobnak ki magukból gyakori udvariatlanságokat. Ezért is akkora respektjük. S mindjárt is szórják azt, amit beléjük dobtak. Abban ugyan is saját magukat hallhatják.

Közeli arcok? Nem talált P. egyet se azokból.

S talán így jó; nem hallják azt, amitől félhetnek.

De mégis: feltűnt C. – Wolf társaságában látta; nő-mellette Branski Jan, akinek karjába egy copfos violaszín-szalagos kislány kapaszkodott.

Vigyázó kísérei – távolabb beszélgettek.

P. úgy látta, hogy tudomást se vesznek róla. És ettől bizonytalanság fogta el. De bizonytalansága csak addig tartott, míg a bíróság be nem vonult.

Csupa várakozás volt odabenn.

Megint fel kellett állni.

Az ügyész diadalmasan tekintett körül; ellenoldali dr. W.-t kereshette? És merre császárkálna az! De hamar visszatalált vádlottak padjához.

Majd tekintete vádpadi P.-vádlottra fordult.

És eszébe jutott P.-nek az a vallomásos-kutricás halálraítélt. Villanásos! Vajon annak elárult-e valamit – idején-akkor – a vádnak pillantása. Elárulta-e az a pillantás azt a minden-semmit; ami épp P.-t próbálgatta, fixírozta már?

Az elnök – a nép köztársaságának nevében – ítéletet hirdetett. S P. úgy halott, hogy a „nép nevében...”. És meg se nyugodott.

Amikor erre hivatkoznak, vajon ebben – nem-létező, de alkalmilag annál szívesebben hangoztatott bölcsességét óhajtanák-e nevetségessé tenni annak,

avagy csak megkérdőjeleznék bölcsességét? Vagy az ítélet bizonytalan voltát palástolná-e önmaguk előtt is? Ahogy ő is elfogadja az ítéletet majd, elfogadja azt, és ezzel visszautasítja; nem kér belőle. Épphogy azzal utasít vissza, hogy elfogad...

Persze, voltak s lesznek is országok?, melyekben ugyanezt a fordulatot használja az állam, amikor szeretné magát közelebb tenni azokhoz, akikért működne; fenntartva pl. oktatás-betegellátás infrastruktúráit, rendvédő hatóságait frissítené-gyarapítaná, felügyelő hivatalait, s ily alkalmakkor meg bíróik is hozhatják a nép tudtára szolgálói lojalitásukat-felelősségüket, állami áldozatokat ragozva, azt a valamit erősítgetve, hogy az állam lenne a népért s nem fordítva lenne ez.

S egyben felkínálják tárgyalótermekben is a közreműködést, mintegy kínálva-osztva felelősséget; ugyanakkor mégis kilóg a lóláb. Amivel ez állami szolgálk tisztában is vannak.

Hírlett, hallotta P. régebben valakitől, hogy valamelyik déli országban, amerre nagy a hőség, fullasztó a párasság, stb. És erre: goromba klímára is fogták – először – egy bíró különös, de el is maradt ítélethirdetését. Amiben is az, ennél a bevezető fordulatnál, prűszkölő nevetésben tört ki, s képtelen is volt abbahagyni, s kudarcba fulladt beszéde; s persze, leváltották. Később ki is zárták köréből, s a sajtóban már az terjedt, hogy családi, személyes okokból bomlott el a fickó, s bulvár-szorgosok még azt is „kiderítették”, hogy nem is lehetett volna bírókari tag, mert a szokásos – elnök előtti, eskü előtti elmeorvosi vizsgákon elbukott: azokon nem jutott túl; valamilyen adminisztratív hiba csúszhatott kinevezésébe.

Peremtáji újságok cikkezni kezdtek arról, hogy a politikusokat – idejekorán – mért nem vizsgálják ilyen alapossággal! (Igen. Nevettetni valakit, hogy a neveltető saját magán nevehessen? Ennek is megvannak a maga hívei; e tanak. S e tanítás hasznainak hirdetői, élvezői...)

Hallhatta anyakönyvelt anyjának nevét, magának saját tanult foglalkozását. És hogy „büntetlen előéletű” volna, volt... eddig. De előre tervelten s veszélyes társadalmi tévelygésben, embert ölt most; s büntetése ezért: halál (le kell kopogni?).

Ezt mind hasonló hanghordozással adta elő a tanács-kisasszony, olyannal, mint amilyennel a tárgyalást nyitotta volt; s vezette is.

Hajh!, az unalmas lelkesség! (inkább viszolyogtató? a korlátos okosság!), a lelkeslélektelen unalmasság! (az edukatív lelkesség?)! A jellem töretlensége. A felszín felszíne.

De felejtsük államilag hitelesített szöveg-könyvelőnket!, aludjunk vissza?!, de ezekből kimaradni! AFITYFÁJÁT!! Rézányikáját! Rézagyikóját!

Hallotta, hogy fellebbezéssel élhet.

Kérdezték, hogy *elítélt*-P. kíván-e szólni. Nem kívánt szólni. De a dolog *keresége* okán azért P. ezt mondta: – Az ítéletet elfogadom.

Erre az ügyvédelem meg az Igazságosság Szállásának plafonjára lökte tekintetét: hallható – méltatlankodó – valami megbántott-hangú „au!”-t mondott; s fejét dobálta.

Elítélt látta P. nyomozóügyészt; Palvec úgy tartotta kezét, mintha előkelő szállodai étteremben, valami klubban: türelem-jelentkezne. De P.-nek jelezve; hogy: „Halihó!, én is itt lennék.”

Arra gondolt P., hogy talán, bizony – nem is elégséges az ő kiválasztása, ugye?, egyáltalán nem kellett vizelni! Merő víz volt, fázott: izzadságban.

S az is igaz, hogy a történelmi helyzet se túlzottan felfordulásbéli, azutáni.

P.-öregharcosnak volt egy barátja, tavalyelőtt temették. Akkortájt szabadult, hogy P. apját kiengedték. Azt a Josém-at hóhérvőköltőtől a nemzetközi sajtó mentette meg. „Amnesztiában részesült.”

Már siralomházban – mint diófa alatt, őszi udvaron – beszélte a vendég: ítélet után neki csak vizelni kellett. De nagyon! Arra a szóra, hogy „halál”. Semmi több. Szinte. (Akkor épp január volt.)

A család lányai ott sűrögtek Josém körül, aki pislogott, mintha sírását rejtene, dörzsölgette-törölgette szemeit, pedig nem, csak fájt azoknak valami.

A barátok házi „óbort” ittak alpakkatalpas metszett üvegpohárból, aztán maguk maradtak, hogy lement a Nap. A kíváncsi fiú el-elkapott egy-egy mondatfoszlányt, például becstelenről, egyebekről. S miután Josém hazament, az apa ezt mondta fiának, minthogy semmi kétsége se volt afelől, hogy jóval többet is hallott az. – Láttam, hogy mennyire megnyúltak füleid, amikor a becstelenség került szóba, hiszen mi is itt vagyunk. Még legdurvább időkben se mindenki becstelen. Minden korban kialakulnak hatalmi helyecskék, fészkek, melyekből vándorlások indulhatnak, s érkezik idő, amikor a hatalmi helyeket vagy a pénzt porciózzák újra, az viszont úgy van hogy a pondróinváziók nagysága és a becstelen és ezek hatékonysága ezekben a fészkekben meghatározott, és ehhez még jöhet ízléstelenség és számos dolog, amit te még nem értesz. – Mondta a fiú apja. Pedig a fiú sok dolgot értett már. És ezt is értette. Majd ezzel folytatta: – Olyan helyzetekben, körülmények között, történetekben, pillanatokban, melyek ezt valamilyen okoknál fogva megengedik, olyankor minden egyszerűbb, mert a többségnek mindez fel se tűnik, a tülekvők meg bármivel jönnek, tülekednek, a többieknek meg folyton más gondjai adódnak. Az is úgy van viszont – utalt az apa egy korábbi jókedvére – hogy az emberek többsége még nem ült börtönben. Vagyis elég messze tanyázunk még attól, amit becsületes társadalomnak lehetne nevezni...

És ezt mért hagyják? – kérdezett közbe a fiú. – Mármint a pondróáradást.

Nem tudom. Talán gépezetünk része ez... de van hogy nem hagyják, de hamar kisebbségbe kerülnek akkor is. És elbuknak – felelte az apa, és ezzel fejezte be: – De ez majdnem mindig magaszerinti – s kesernyésen elmosolyodott még. – Felemelő-fennkölt vagy lesújtó, együgyű. De csak ritkán az, ritkán olyan: aminek-amilyennek később láttatnák.

A nagykamasz – pelyhedző bajusz, nagy fekete tatáros szem és komoly, talán már akkor éjbe hajló fej – abban az időben nyitott lexikonfélét szavak fogalmi eredetére, tartalmakra, mozgások-változások elemzésére. Elemzés! Hogy a mesebeli Mómosznak – noha patrónus az (momusz) – köze lehet a mi kitalált, ijesztgető szörnymumusunkhoz (l. mamusz, manus?), a iocus meg a dzsókra bólint. Az ő nemzetiségeik nyelvi gazdagsága is hatott. (Csók. Csak.

Csekk. Csikk.) Stb. Micsoda badarság! És hirtelen határozottan elment a kedve, s tudta, hogy korábbi sejtése helyes; s ennek vége, vannak fontosabb dolgok.

„Nagyon is lehet, hogy ezt csak úgy mondják”, gondolta, valahogy így. „S azért mondják, mert a becsstelen kevésbé forgat fel gyomrot, mint a gyalázat? Kit nem keserít el! Nincs olyan sodródás, mely el ne aljasítana. A következő lesz utolsó éved itt...”

Tudta már jól, hogy az emberek többsége úgy igyekezne leplezni aljasságait – maga előtt is lepletve, persze – hogy jelenébe kapaszkodó multjának egy sápasztó valamijére hivatkozik – ő is tudja, hogy nevetséges semmijére; hogy most ez meg az nem így lenne, képzeljük csak el azt a veszteséget: nem ez, nem így lenne; ha ő akkoriban nem úgy tesz, nem azt csinál. De józanabb pillanatban ettől a korhatag igazolástól, emléktől a világból is kiszaladna, de nem szalad ki, mert tudja, hogy nem lehet. Megfizetett, olcsón fizetett; és egyáltalán nem érte meg – aztán felébred és továbbra is minden erről az igazolásról szól. Hogy nem ismerte az árakat, hogy mi mennyiért? – fogalma se lehetett. Csak elkövette azokat, amiket a többi elkövet... és ettől a futamtól megint viruló-üde lesz.

Ítéletindoklás után a tárgyalást bezárták; az öröket utasították arra, hogy „az elítéltet vezessék el!”

Korábban nem tartották indokoltnak? – P.-t most meseautóra segítették: Lassú Lolyantára. Ahogy R. Lajos becézi e buszfélét?, a furgont.

Odakinn: nyüzsgés.

Tűzijáték ropog?, szórványosan. Ugyan ágyúszó meg hibázik.

Nappali világban fesztiváloz a nagy falu.

Megint akadt felednivalója?; hogy legalább keveset feledhessen saját jövő-jelenéből?, amit levetni készül: múltja becsstelenje-tisztasága ürügyén.
(- - - - -)

Nem kevés áldozat. Ez már igaz. (- - - - -) Amint erre a Szabadság ajándékboltosai a látogatókat fel is hergelik. Szabadság, amit idegen csont-jósok kalapáltak össze sebtében, saját mű-hagyományaik, érdekeik szerint; a bizonytalanba egy új bizonytalant indítva, de nekik semmi se drága. (Itt elvérzett ennek, amott elpangott más.)

(-----
-----)

Messziből szagló készülődő dicső-kaki honibugyi-váltásocska?; amit szeretnének másnak nevezni. Hősibbnek, férfiasabbnak, nem ily impotentónak. (Mintha tudomást se vennének azokról a maradt fejekről, lobogtatott szívekről! – utóvégre is: sajátjukéiról.)

Az már majdnem mindegy, hogy azoknak passzolgatnának labdát, melyek hajlékonyak, akik sima-modorok, kofa-beszédűek, félre-üzletelgetők, s nem léptek pályára semmiből, de nem is érdekli őket. Különben meg minden berendezkedésnek kialakul a maga kliensköre, a népesség nyomós hányadára, jó sok hivatalnok, alkalmazott, pl. Stb. A változásokra nem fejében reagál, hanem zsebében; mindegy, honnan támadt fel, hogy az milyen maskarában jelentke-

zik. (A porukból fellobbanó diadalmas roncsokat-mocskokat mindenféle így fogadják-köszöntik özvegyek is meg árvák is?)

És megint erősnek kell lenni.

Mert mi történik folyvást-későre?, amiről tudtunk és mégse tudunk; de majd, majd utólag tudva, majd tudomásul is véve.

(-----
-----)

De hát könnyű-e púpokat borotválni!, mint borotválni öleket, hónaljakat. Halakat. Semmi az!

Miképpen semmiség: kudarcainkat temetni; többet temetni – kudarcokban: saját magunkat temetni, netán gyászolók közé keverítve magunkat; közben.

Púpokat ledobni?!, operálni még csak-csak, de az meg fájdalmas: nem kapható erre érzéstelenítő, és a gyógyító-alakító sebész munkái sziké olyan éles, de olyan tompa! Hogy szinte nem is: dehogyis létezik!, dehogyisnem! Létezik az. Létezik az; és éle, az lenne: de nem túl könnyű hinni az efemer repülőkkal repülő ragadozóknak; efemer temetőknak, öltöző-(át)alakulóknak, operatőröknek.

Attól nem emelkedik a repülés, mert szellőzködő fehér lebernyeg-köpenyek: fűződre cseréltetnek.

És miféle figurák! És mennyi párt!, mennyiféle mozgolódás és mocorgó! S a kapzsiság begyakorolt mozgásai összekeverednek mindben – kivétel nincs – mindben: az elviség mozgásaival; harcolni se képes, segíteni se képes; csak közösen kapcsolódó dolgok hozam-leltáránál sertepertél-buzgólkodik mind...

A milliárd is taszítódik egyesben, ahogy e szűk is taszítódik valamilyen mozgás szükség-nyomatára: mert hiszen bizonytalan is az, hogy szükséges-e; de sokan sokat mondják: mondogatják.

A nagyon nagy Világszekér megvasalva (hogy anakronizmus? nem az), átpatkolva: lógnak stráfoldalain megszaggatott-foszladó rongyok, nyilvános festés-ígéretekkel? a nyíl-irány valami piros-fonnyadt elhasznált, a kékes-szürke-foltos zománcpattogott bárha eddig „fölfelé” jelölt?, de egy mozdulat: s máris Világkocsi ölének közepéből, derekából fityeg mint terméketlenségre kárhozott valami; mintha pályával együtt a hirdetett-ígért s hirhedett szavak is jelentésük, tartalmuk vesztették volna. Mintha újra várnák ezek a szavak azt, hogy saját tartalmakat kapjanak. De ilyen tartalmak nincsenek, de van sok-sok-sok semmi. Ugyan kitől, mitől is kaphatnának tartalmakat! A törvények már elágyulta-alágyújtva, elgyávulta vissza-idő ebben az előre-azért-is-világban nem túlzottan fejthető meg; nem lehet változni, s változtatni is csak akkor lehetne, ha a szekér visszalódulna: agylágyulta? s ha nagy teherrel fordulva útszalagra, az jobban is gyűrne: maga alá hajlítva, ponttá tömörítve. Ebben nem kötekedik: akár ha gyalogos, akár ha szemlélődő; itt most épp jelentéktelenné is lesz szinte minden, majdnemhogy semmi sincs ingyen, de már magától megy a fuvar (- - - - -) hogy ekkora-ennyi fordulás: Napra kötve. Lógva. Kúsznak kerekein esőerdő-indák, hegyek... tengerek-folyók tüskés életeibe kapaszkodnak küllők: önmagától jár ez; le is csukva, mint uradalmi Rolsz, fel se kell nyitni, de a

kerekre tekeredett hulla-százmilliókat, végtagokat, fekalikus beleket se lehet lekaparni; az irgalmatlanná sűrűsödött fizikai tömeget!: csatakosat, bűzöset; gyerekhullák gyülemlett feleseit, menekülők omló-bomló kacatjait, minden forog, semmi sincs ingyen.

Noha most (már) nincs csak „egy oldal”?, azon árnyék és fény: s egyben – e kettő.

Sokkal elemibb-megrázóbb helyről indul majd az a görgeteg.

S előzőnli, elő-zön-li, el-özönli; no, persze: egyik nevén az pedig *verde-ső ujjongás* lenne; természetesen. Mi más is lehetne! csupán némely beszéd megy arra – cammogón bár – hogy ez, hogy egyszer, ez: meg fog állni. Ez a rendje minden ballagda-billegdélgetésnek, ténfergésnek-vánszorgásnak, lengésnek-mozgásnak. Egyszer behajt udvarra-udvarunkra, s nem az a sok seprő-lógó, feltekeredett, már nem az ijesztő benne, ami rácsavarodott, hanem az lesz az (nagy szó!, ha egyáltalán fölvetődhetne is ezekben ún. *szabatosságnak* kérdése): nem az lesz AZ, ami azután jön, vele jön, ami kapcsolódik ebbe: az útba; amikor befordul, tömege verekszik súlyával, jó, hogy szinte vánszorog, majdhogynem lesz pusztá tömeg; és valahonnan újra csak döntenek arról, hogy most már ki kell üríteni. (De kétkedés – mert náluk sok lett a jóból? Boldogságra hiába ásitoznak; már látni legalább, hogy hiába, hiába. De hát akkor mi van? Ki akar balek lenni? A szlogen legyen ez, hogy: élvezni!)

És akkor Világszekér megbillen, és akkor nem a porral hurcolt látott vándorműsor számít – ami lezuhan-leszakad, és a publikum még maradhat?

Talán.

Úgy mondják, hogy változható világban is – minden ellenáll a változásnak.

És ti, képzelet-felhők, ne kapaszkodjatok, eresszétek a lábakat, amikbe kapaszkodtok! Emelkedni!, emelkedni? Hiába vagytok netán „a világ” – kevesek vagytok. Könnyűnek találtattok; hogy így mondjuk. A világ is ellenszegül a változásoknak (és fütyül is mindenre). De a világ olyan kerekre jár, mely kerek előző járatokat keresztezhetnek. Visszatérés nincs. Minden a maga járásán tapos, ha nem is úgy, nem pontosan úgy, ahogy gondoljuk.

Erkölc? Még csak ki se hült – és máris a lángok? Minden filozófia erről beszél, ezt ígér-tervez, erre vágyaszt. De fogalmuk sincs egészről. Tartalmakról; melyek mindent megelőznek – s részeikben. Azokkal. És még közbejönnek idők-erők is, melyek utakba állnak. Azok se különben. Ezért aztán jöhet is az öröm. Akármennyi az. Úgy is kevés. Izzadságban kúszó agyvelő. Elég. Ellentmondások? Azok, bizony! Kérdések. Még mit nem!

Süllyedés, esés... merülés. Semmi más.

Vége az első résznek

(folyt. köv.)

A szemét fia

második rész

(egy nap)

Első fejezet

(-----

-----)

Látogató Palcev azóta már ki is sántikálhatott börtönházból. „Nem ártana aludni, de annyira felizgatott. Mért volt ez a hirtelen látogatás ennyire sürgős neki?“, fontolgotott P. „Aztán meg lényegileg hogy fordultak dolgok!“

Azok alatt a hónapok alatt, hogy felhozták P.-t az Égbe, Palcev elrongyolódott, hajlott lett, majdnem alacsony, bal vállát megemelte, jobb karja lógott, így vergődött.

Üdvözelem! – bicegett be cellába dr.-Palcev, fogdaigazgatói kísérettel. – Köszönöm a szíves kalauzolást. – S hátrafordult kíséretéhez; aki mint gáláns rehabilitációs fürdőtulajdonos mindjárt távozott: magára hagyva beutaltat s annak látogatóját. – Ahogy ígértem, jöttem is... látogatóba. És hozok egy jó hírt is. Különben már sejtheti. Köszönje TÖRTÉNELEM-asszonyságnak, mely mégiscsak kiszámíthatatlan. És nem pusztán szeszélyes-veszélyes.

A történelmet hagyjuk – mondta elítélt. – Kafarnaum... fülledt ólomkoporsó-gyűjtemény. E fajbéli – egyeseknél biológiai nevezett masinéria: nem arra tart, hogy az addigi hasznos dolgokat egybegyűjtse, gyarapítsa. Mindegyik korban – mindegy, hogy miben – valami új esztelenséget hajszol; mérgezve másikon, saját magán.

Hát nem erről szól az egész Világmindenség?, permanens zűrzavarról? Doktor, aki betegét mérgezi. Ebből nem lehet kikecmeregni.

Mennyire örült pedig P., ítélethirdetést követően. Két-három órával azelőtt még? Még ha nevetett is bajusza alatt az a folyadékony-várakozó ügyész: ott, tárgyalóasztal-környéken. Ugyan nem épp ott, de mögötte-környékben.

Alig tudja P. elképzelni, hogy amaz P.-vizsgálóbírónál kevésbé lett volna jól-informált. Az se zárható ki, hogy dr. Palcev igazi bennfentes. Valamilyen tanítványokat emlegetett valamelyik előzetesi, szeptemberi-októberi találkozásuknál: – A huszon-harmincévesek szorgalmasan tanulják a vedlés divat-hullámmásait – mondta volt P.-nek, akkor. – Egy darabig noha még lötyög rajtuk a módi-hacuka, vagy csörög az, de aztán magukhoz idomítják ezeket. Csakhogy se izlés, se tartás...

A sallangi pusztai-zsinórosat?, avagy talán épp a röhej-neo habos csipke-módit, netán még csiricsárit is? – mondta párjaritka, de sokkal inkább alkalmi témára P. – És persze azért mégis csak megtanulják azt is, amit maguk már szeretnének feledni. Amit tagadnának maguk; és majd úgy is játszanak hatalommal, mint nagyok játszottak: haláli csendben, titkosan –

Sietnek, na! – ez érthető; mi se tudtuk még az erőt élvezni; hogy mit tegyen az ember mutatványosan, és mi az, amit inkább rejtegessen. – Ezt mondta erre a nyomozóügyész...

(- - - - -)*

(- - - - -)

És hogy indított, beköszönőjét követően! *„Irigyelem az idegeit. Látom, hogy máris dolgozgat. Alig hirdetett ítéletet a kis bírónő!”*

És P. is: hogy fogadta! *Gatog, gatok; jól látja. Köszönöm, de azokat én majd egybeszedem.*

Elítéltnek rögtön feltűnt (támboton kívül), hogy fogyott valamennyit a nyomozóügyész. Húzza lábát. S mintha cipője felett flastrom gyűrné a zoknit. *„Ó, igen; a szövődmények...”*

Készül hát, a nagy mű!, látom – folytatta a látogató. – Ne is rúgkapáljon!

Nem készül semmiféle nagy mű! – ingatta fejét P. – Már hogy készülné? Nem vagyok író!

Dehogyan nem készül – ismételte Palcev. – És mik ezek itt, szerteséjjel meg ebben a dobozban? Tudok, amit tudok.

Van olyan, amelyik nem bolond, nehéz kategória, de olyasmi, amelyikkel tele az utca, és ez olyan, hogy szétszórja magát. Nézzen hát így ezekre. Mindenféle mellékes és fölösleges mozdulatokat csinál, mindegy, hogy sajátos-ostobákat, még övéin is rongálókat, de csinálja mind; s jórészt azért csinálja, hogy dicsérjék, annyira kiéhezett, mindegy, hogy ellenségtől származik a dicséret, vagy sem, fontos, hogy bizonyítsa, hogy neki nincs ideje csak ilyesmikre: éves kampánynapokat tart mintha temetőben; s persze, ha nem gondolna annyit saját magával, s lenne ideje, amiből viszont ki se látszik, akkor még ennél is hasznosabb lenne. És ez még hízeleg is rossz lelkiismeretének. Ha összeszedné magát, kevesebbe kerülne, de akkor nem lehetne az, aki.

Vagyis ne tartsunk igényt az emberiség egy részére?, mégse?!

Ezt maga nálamnál jobban tudja; de ne vitatkozzunk most ezen. Nagy falat. Univerzális mócsing. De mi történt magával?

Csak nem mondok magának újat ezzel? Rohadunk.

Égi csőszmalom! – s elítélt helytel kínálta a látogatót; fekhelyre mutatott.

Ne is beszéljünk róla! – s bólintva, ágyvégen keresett helyet a látogató. Körülményes-hosszan. – Azok a csavargók mindenféle pancsoldákba küldözgetnének. Fürdő, fürdő, fürdő! Hibbantak!

Egy gyilkos naplólapjai. Én mindenben hiszek, néha még az észben is; annyira kételkedem. Volt láza? Úgy látszik, babonás lettem.

Negyvenes. El is vittek. Fájok, zsibbadok. Kikészít! Na és most miről kételkednék, mire menne magánál az a *gatás*?

Erkölcscről?, egyebekről menne. – P. kicsit fölemelkedett Thonet-székről. – Az, az – helyeselt. – Oda, jó; ott nyugodtan lehet.

Aztán mire-újra jutott? – dr. Palcev szinte leroskadt a priccsre; hunyorgott, aztán még hunyorgott, hosszabban tartotta csukva szeméit, mintha koncentrálna. Vörös jobb szeméből kihullottak a szempillák, ez a szem hasonlított valamennyire a fogdavezető szeméhez, de ezt P. szomorúnak látta. A vizsgálóbíró

egy skatulykát kotort elő kabátzsebéből, szájába hajított egy pirulát. Elfintorodott, meg is rázkódott, szájából kiütöztek feketés-sárgás fogai. – Ezzel nem kínálom – fordult aztán P.-hez. – Szóval mire jutott?

Persze hogy csak olyan értelemben, hogy az ember vállalja a veszélyt, ami őt megsemmisíti majd, mondjuk; s mindenképp leteríti. Nagy dolog, ugye? – „Pedig aligha pipázik”, gondolta elítélt. – Vizsgálódásaim arra mutatnak, hogy erkölcsinek lenni bárgyú-satnya lovagi-udvarias vállalat; amolyan hipolüti.

Hogyhogy? De azért mégis nagy dolog! Legalább maradványaira.

A mitológia hegylakói eléggé szenvedőek, eléggé szófósók és eléggé szarkavarók; de hiszen azért lettek kitalálva, hogy utánozzuk hülyeségeiket, netán elrettenjünk azoktól a dolgoktól, amikre egyfelől ácsingózunk. Nem megyünk nekik! (Ezeknél majd „a vergiliák” csapnak rendet.) Tudja, a káosz gyökerei, melyek mint a fűszálnál lenne, megint életre csálnak. Itt lenne ez a morál-rátartó Hipo-herceg. De nem, inkább maga az apakirály. Minek kért ez fia fejére bosszút? S mért nem vetődött-érkezett udvarába egy jósló, mely felvilágosította volna. S leginkább: miért nem ragadták magukhoz azok a kedves kiagyalt mindentudók?, mért nem szedték fel H.-királyfit: szaggató, zúzó-mállasztó szekérekerek alól, paták robaja alól. Persze, ezek is örültek. Van válasz?, de nincs válasz. Mint az életben is mehetne: ha valóban maguk szerint járnának, mint amazok; sziklák üregeibe falazott lányokat-hölgyeket termékenyítve, királygyilkosokat, vagy nemkirály-gyilkosokat nemzve, valakik. Még nyamvadt földi hús-vér alattuk-valókat is pirulásba hozva, elemi-hiába, dolgaikkal, avagy csupán degenerált ötleteikkel. Melyek, persze hogy emberiek!

De ugyan lehet-e még valamit mondani Szamoszati Lukián után? Homér, Vergil.

Csak óvatosan, doktor-úr! Más tészta, de ugyanaz a tészta.

Például!

Konzervbabér. Kiutalt helyretét. No és az Éjszakai Horasz...

Plátó vagy Dante – maradt sorolásánál Palcev.

Ha már így mondja, a *plátó* a fontos, nem a mondás fontos. Évszázadok nem kerülhették ki, bárhogy is titulálták maguk, bármiképp is nevezte azokat későbbi kor.

Monip és Kratész után?

Úgy van!

Azért mégis jutott valamire! Hogy pl. satnya? vállalat –

Adatok mondatják ezt. Csak én másképpen jutottam ide. A maga „erkölcsi lovagsága” társadalomból indul; és jogon, törvényen keresztül mutatkozik.

És a magáé ugyan miben jár-ke, járkálhat? Miben mutatkoznék az, ha nem társadalmiban mutatkozna?

Az enyém önmagában ered, magából indít és arrafelé is halad.

Nocsak! Ilyen is lenne?

Befelé halad, gyarapszik, terjed. – P. a kiszolgált szék támlájára fordult. Pillanatra úgy tűnt neki, mintha jobban érezné magát. – Ebben olyannyira különbözünk, hogy amíg – szerintem mégis működik valamicske, addig a maguk erkölcsé nem több mint ajánlgató-alkalmazkodó *félénk állóparti a többiekkel*, amolyan büfézés.

Nem elég a gondolat szabadsága? Ó!, nem elég az eszme szabad áramlása!

Ugyan már! – nevetett fel elítélt. – Jó lehet ugyan, hogy áramlás, bár még az se. De a gondolat tényleg lehet szabad?, de meddig az! Hogy lehetne képes valamire is az, hogy válogatás, akarat, beépítés, liftezés! Eleve nincs is válogatás. Így üt le ez; hogy: gondolat, szó, aztán a többi. Majd onnan meg visszafele valami általánosból, képletszerűből: fogalmi alakulásokon-alakulatokon keresztül – egészen a fogalom születése elé!

De én nem is ezért jöttem! – szakította félbe ekkor elítéltet a látogató. – Lenne itt valami még...

S hogy *valójában* (?) mért is jött, az is kiderült ezután a közbelépés után. Elvégre annyira hitetlen lenne Palcev, hogy optimistának se tudna most már elszegődni?

Ért engem, ugye? – kezdte e vasúti-hangoló váltókörté-váltást. – Szeretnék hallani valamit, magától. Na!, nem is ujjong?! Nem ezzel számolt. – A látogató körbehordozta tűnődő tekintetét elítélti „szobán”. Háromszor három-négyszer négyszeri kubikusméteri mértékben. – *Nolens volens*. Akár fellebbeznek doktor Wolffal, akár nem fellebbeznek. Értem én, mert hát magára legkevesebb: évtizedes magánzárka vár. Ha nem fellebbeznek, akkor is így lesz; majd fellebbez: maga a törvény. Ha valaki tíz évnél hosszabb időt tölt – több időt tölt – magánzárkában, hiszen tudja: az már vademberként kerül ki. Azt mondom *bojtárimnak!*, hallgatóimnak – csak tréfából mondom, gondolhatja – azt mondom nekik, hogy ilyen elítéltből: vád-ember válik idők alatt. S én helyesebbnek tartanám, ha már inkább élete végéig maradna az. Vagy kivégeznék. Úgyis visszakerül. S ha maradna, legalább nem követné el azt a valamit, amit úgyis elkövet. Mit gondol maga? Mégis. Arról, hogy maga volt nálunk az utolsó! Mert minálunk holnaputánától tiltott a halálos ítélet!

Vagyis erről lenne szó – mondta elítélt. Nem csalódott, de elhallgatott. Lehet, hogy valamennyire váratlanul érte a látogató vallomása is, meg zavarta; hogy ilyen rossz állapotban idejött és valami olyasmiben kezdeményezne esetleg beszélgetést, amihez ő nem ért. P. nézte, mint sötétedik, hogyan tart most világosság felé a sötétedés.

Erről lenne szó; ezért is jöttem. – A látogató elhallgatott. Majd később mintegy magyarázatul tette előbbiekhöz: – Vannak dolgok, amiket hamarabb tud az ember. És vannak emberek, akik, ugye, hogy később értesülnek dolgokról. A törvény ezután *reménnyel* kecsegteti a vádlottat. A világban elegenden várnak halálos ítéletük végrehajtására, s itt, nálunk is, ettől kezdve, míg más döntés nem követi ezt: az előző hibát egy következő, a mostani helyettesíti. Előbb még hallgassa csak meg ezt az esetet! – És P.-nyomozóbíró rátért annak taglalására, amiért voltaképpen látogatóba érkezett (kis szünetet tartott előbb, jobb szemével bajlódott, de aztán minden rendben lett. Elővette a kis papírdobozkát; és ezután már csak még egyszer nyúlt zsebébe emiatt): – Modellizzunk!, ha nem bánja. Valakik ketten; ketten, együtt, azok, egymást támogatva követték el tetteiket; vagyis büntetésüknek nem lehetnek túl nagy fényévei egymástól. Az após rávette a tizenkilenc éves gyereket, arra, hogy vágják el valami szerelmes kergebirkának torkát. Hogy neki itt ezután ne kerülgesse azt a kis feleséget. Az apa lányát. Aztán még vágják le annak két kezének fejét. Hogy ezek így már bitóra is elegek lennének? Megcsonkítani,

miután az már úgyis kimúlt. Lehet, hogy azért csinálták ezt, mert hívők lennének? Nehogy kapkodhassanak-nyúlálhassanak még azok a karok, másvilágon. Hallgatom!

No de mire való, mire menne ez? – kérdezte elítélt.

Bűn(tett) és büntetés – formázta zárójelét látogató-Palcev.

„Végtére is: mért ne?”, ilyesmire vette sommáját P. „Ézért jött. Úgyse úszhatom meg”. És bele is fogott az alkalmi vizsgába: – Vagy törvények szerint ítélnék el valakit, s elveszik tőle szabadulásnak lehetőségét, vagy halálbüntetés – törölve? – nézett kérdőn Palcev doktorra P. – Ugye?, ezt mondta.

Ezt mondtam – mondta Palcev.

Akkor nekem eléggé érthetetlen, hogy mi a csudának maradnak még bíróságok!

Érdekes. Hatá-rozot-tan érdekesnek mutatkozik. És mit mondana ezzel? Bíróságok nélkül nincs élet.

De akkor meg a maga bíróságát ki kéne egészíteni.

Mégis mivel?, minek! – S nyilván, csak amolyan szakmai ártalomból, hozzátette kérdéseihöz még a látogató: – De maradjunk inkább a tárgynál!

Mivel? Mikkel! Egy etikai szekcióval és egy összegezővel, vagy úgy is mondhatnám, hogy orvosságossal.

Hogy érti ezt? A törvény? s hogy igazság vagy igazságtalanság? Nem ez számít. A törvényt be kell tartani, és akkor nincs siránkozás.

Százötven éve már olvasták kapitányjelölt Edmond Dantesz gróf-történetét, jobbra.

Tipikus multibűnöző...

Úgy is lehet mondani.

Voltak más nevek is, Menszaginok, Kuznyecovok, most már lehet róluk beszélni.

Szerencsétlen bolsahibok. Politikusok. No persze, hiszen az érdekek. Melyek felfalnak, csontig szopogatnak ezekre a cubákokra, szemérmesen vállalt-titkolt bűnöket és erényeket is bevonva ebbe az akarát-lakomába. Maguktól, és akárkiktől – ahogy önmaguknak diktálnak. Ezekről, névtelenekről is... én már régebben halottam.

Csak nem azt mondja, hogy a genfi eszme csúnya eszme lenne?

Az eszméken nemtelen ember kotlik... ha mániákusan is, ha úgy is kell lenni. Mind ezen lógnak bennünket; jón, becsületen, erényességen. Egyebeken – aztán érkezik idő, erő... de azért ez mégse olyan tévedés, nem oly rögeszme, melyet világfölfedezésre vihet egy ismeretlen génusz, ha – értesüléseken túl – véletlen törvények is támogatják azt. Sajnos, ez a titok – úgy néz ki – mégse volt igazi titok?, valamiért nem kínált megoldást vele pl. egy alacsony, bozontos, zömök, parasztvállas, tapasztalt utazó, harcos, bátor és jószándékú és végső-kig szótlán lendületes; bizonyára másutt lehet abban a falban az átjárát, mely a világot összekapcsolja, feltéve, hogy azt e faj kapcsolhatja össze, de könnyen lehet, hogy ez is csak egy hát, egy hulla háta, egy „faj háta”, melyen más tekint más horizontra.

Némely dolgokban azért...

Igen. Némely dolgokban; igen. Csakhogy a mi életünkben nincsenek sosemülő igazságok. Amiknek viszont nem elég, hogy lelki-csüggünk mulékony

rögeszmén bonyolódva. Feltéve, hogy az nem is lelki rögeszme, csak a kitaszított agy lázmunkája; ami tapasztalataira nem is engedi, hogy hitté váljon...

De mégis: figyelmeztethettek volna... filozófusok... – mondta számonkérő-kesernyésen (tán némileg már csalódottan is) a látogató.

Arra ugyan?, hogy az eszme olyan mint a kalicka-szabadult madárka? Ki hitt volna bármit is!?

Legalább arra, hogy türelem..., szemlélődni. Hiszen nem mindenütt fakadhat-eredhet termőbe, s teremtvé-teremve? Talán orto-szlávin... ruganyos, misztikus-szélesztett akármiben.

Mondjuk... ha ragaszkodik e színességhez.

(- - - - -)

De ha ezt mondaná, akkor egyetemességéről le is mondana!

No-no-no! Csak azt állítja, hogy hozzá kell az embernek emelkedni ebben! Mert itt nemde inkább alakulhatna; amott meg még nem egészen készek... a feltételek.

Valamikor télidőtt: Kreccsap-úrral – hajnyírás közben – s Lagenul-doktorral beszélgettünk is erről; némileg „körbejártuk” e témát; az emberi nem széthasadásával kapcsolatost. Az emberek egy részének nincs szüksége eszmékre, ez a nagy tömeg. S az él is úgy, ahogy él; szegényen s konfliktusoktól-ment, de boldogan élve.

Ebből a szempontból akkor mindegy: hogy állam nyúz azokon? Vagy... pl. gyártulajdonos?

Mondok egy egyszerű „eszmét”, amit ez egyik messze el-kerül, s a másik meg épphogy abban lakna. Tekintsünk el attól, hogy miként romlik-inog: s piac-versengés, stb. okán – felhozatnak *minősége* (s hogy a jámborka áru szótól szinte máris reszketegbe menne -) – de legyen csak sokaknak „termékekből”!”, mivel nekünk majd jut haszon. Nos? Hordozható márka akármikre van igény? (így is megy, úgy is megy azokban a kereskedésekben. S mint Szokrárt ámuldott ezen: Mennyi semmi!, amikre semmi szükségem!), de működik az elemmel-teleppel, s vezetékesen is használt. Összekötője direkt-vezető, vagy egyenrángatózó transzformátor; utcai s készüléki kapcsos drótdarabka, huzalka-sodrat, csatolt dugós részin össze, s konnekti akármilyen ágaskodó. És ugyan melyik dob be törülközőt?, mert romlik előbb?, nem ám a konnekt-végi, mely rosszalkodó-esetben akár ki is dobható. Hanem? Melyik?... az „egyszerűbb” romlik-bomlik; ugyanis azt még lehet javítani. Na és kik javítanak ezen?, hát az én szervezett-szerződési hálózat-szervizi embereim javítanak. Mert én biztosítok nekik biztos munkát; vagyis áldásos munkát adok; elvégre „az ember nem csak sivatagi kőből él...” Igaz? Ez is az *enyém!*

Ez most jó volt. De az egyik oldal már keseredik, öregszik; látható máris, hogy szűkülnek perspektívi lehetőségei.

(- - - - -)

A „genfi eszme” (jaj!) – hogy „egyenlőnek születünk”? de *bizony* dolgozni is kell azért. *Kötelezőn* – s ez nem túl ronda (panoráma-kínálgató kapitalizmusból is látható! – s jobban látható már vénségében – hogy mit hozhat; de a helyezkedő-középszer politikus mégis, még mindig neki tetszelegne, annak

hazudozna-udvarolna, s főként el-hallgatna!). De ha genfire fogékonyság adódnék, hagyni kellene, nem? Hogy ott félelem nélkül javuljanak-jobbuljanak, emelkedjenek, de nem hurcolászni új eszmét, hanem inkább figyelni, okulni; és elgondolni, hogy másik körben működik-e ez? vagy sem. S mennyiben működik.

Ne fussunk előre vakon.

Olykor az ember szavakat talál, de ezzel legjobb esetben beismeri elégtelen tudását, nemde? Tudatlanságát: Netán arra gondolna?, hogy mindenféle társadalom kötelességében benne lehet bizonyos engedmény, engedékenységgé? Merthogy meg kell osztani a hatalmat?, és akkor a plebsz követelésbe merészkednék?!, és féltő, hogy az részellene is hatalomból? De mondjuk, hogy akkor már kellene félni... és duplán félni.

Egyik félelem áldásából egy másik áldásába...

(-----
-----)

De maradjunk a mi oldalunkon, ami engem ugyancsak érdekel. Nos. Nemde, Dantesz. Ugye? Vesztegetett, szélhámoskodott, felbujtott, összeugrasztott, s ugyan közvetlenül nem piszkolta be kezét embervérrel... romantikus figura volt. Nem olyan, aki valami ismeretlenért, eszméért akár főbe lövi magát, hogy bizonyítson, az Univerzumot kísértse, a Mindent meg a senkit. Így akar terjedni. És itt akar repdesni, és nem keresi a lehúzó felhőket se.

Azt mondaná, hogy ő lenne a füvesember?

Tizenévre bedesztkázták If-vára kripájába, és miért? Nekem ő, ha nem is volt hős, és orvosságos embernek se mondanám. A bosszúból kitűnik, hogy laikusan is próbálnak tenni valamit rossz-elégtelen társadalomban, törvényekkel szemben.

De hiszen egy-ketten temetőben kötöttek ki!

Tudom, tudom, bíró úr. Talán csak nem siratja azokat? Vagy azt várná a gróftól, hogy szabadulása után mindjárt szaladna az államhoz, és igazságot követelne?

Ilyen is előfordult már. És a törvény az törvény.

Mint ahogy ez is elgondolható egy ideális társadalomban. Nyilvánvaló, hogy azonnal várszigeti fogságban találja magát. Mert ilyen társadalom nincs. A jognak segíteni kell. De az gyakran nem veszi észre tudományos rendszerén kívüliek csendes szavát, amit egy tett, gyakorlat hiába-nyomatéka kísér.

Akkor is csak ezt mondhatom.

Ez csak egy része a dolognak. Ugyanis az nem csak működik, hanem működtet is azt. Olykor éppen hogy hamisságban működtetve. Maga is tudhatja, hogy az orvoslás már ismer eljárásokat, melyek nem csak rögzítik az állapotokat, de egyes ágai kiegészítenek; újra-építetik az organizmust, azzal, hogy beavatkoznak szerkezetébe-működésébe.

Szóval erre gondol?

Erre gondolok – mondta elítélt. – Az a *natura sanat, medicus curat* ha más-hogy is, de ugyannyira mint a maga bírósága: eléggé szegényes. Mondhatni, hogy szűkkeblű, ami érthető. S tudni érdemes a *natúra* tartalmát is, hogy ne torzítsunk, ne túlozzunk. A mai jog is kötött régivel; és még hatalommal, állam-

mal, nem nagy a lehetőség, ott vannak a paragrafusok; alig célozhat megnyugtató határozatot, s én ugyan elégedett lehetek „ellátással-kezeléssel”, de biztos az, hogy a másik fél is elmondhatja, hogy elégedett?! Hogy tényleg elégedett? S hogy az nem kíván nagyobb büntetést?, netán még együtt is érez! S biztosat kínál az a bölcsesség, hogy ahová nem süt Nap, arrafele gyakran forognak orvosok és egyebek?!

Ahogy egy nem is annyira friss Nobel-díjas laikus említene?

Helyesen mondja.

Besz din*... – a „tökéletes kegyelem” műhelye.

Egyre gondolnánk?

Az elfogadó zsebkendő érintése.

Úgy lenne. Bizonyos kötelmek nélkül... Ha nem is mártóznék benne. De az, hogy mindegyik fél jóakarattal fogad *ítéletet*; s mégse azt; ugyan. Hiszen az nem is ennyire komoly. Az az *etikus rész* más szempontokkal ügködne: és a sima bírósági döntésnek részeit vetné egybe. A maguk igazságosztó „empatikussága”, számomra olyan buzdígtatásnak tűnik, mintha azt ajánlgatnák embereknek, bár bevallom, kissé körülményes, nehezen kezelhető ez a példa: mintha azt tanítanák intőleg, hogy az, aki nem tud lemászni fáról, az ne mászson fára!

Maga miről beszél? – rezzent föl a látogató. – No, várjon, várjon, várjon! Mert még nem nagyon értem. – Újra mozdult egyet goromba fekhelyen: alkalmi ülőhelyén. – Hogy *esetleg* ne másszon le?! Az ember ne akarjon ember lenni?

Nem, nem! – magyarázta elítélt. – Ó, ezt én nem merném mondani. Meg is sértődnének egyesek; de aztán derekasan.

Vagy talán csak nem az árnyéknyújtó narancsfáról mesélne, melyre a szomszéd mászott?!

Görögség, mitológia, stb. Egzotikum. A rászedett halálról, mely érted jön?

Arról, arról. Az agyafúrt szerencsejátékosról, akinek még a paradicsomi ajtónálló se tud ellenállni!

Dehogy, dehogy. És különben is elkéstünk, ennek egy részében, de rendesen, és ehhez sok közünk sincsen. Ilyesmiről már sokféle örültek is értekeztek, olyanok, akiket örültnek mondtak, noha azok nem voltak sokkal örültebbek magánál, nem voltak még nálamnál se súlyosabb állapotban; keveset kaptak társadalmi sejtektől?, magányosak lettek. Olykor már csak egyedüliek; távolodtak, leváltak, elszakadtak. Meg aztán – maradva is *tárgyunknál*: nem csoda, hogy „nagy fába” is vágták fejszájüket; előre tolták magukat, néha manipulációkba fogtak. Arra, hogy *visszavonulhassanak*, ha nem öngyilkosságba; pl. mártíriumba.

Igen, magától nem idegenek efféle mandinerek.

Hogy akkor hogy is lenne? Érthető, leszerepeltünk. De nagyon. Aki nem tud fára mászni, az ne másszon le fáról!

Csak nem a másik gyengébbik nemre gondol?

Ugyan már, bíró-úr! – elítélt erre a röpte-pillanatra engedte is magát kizökenteni. – Van a nőknek nélkülünk is elégük.

* Besz din – otthoni igazságszolga-igéret (műhely)

De azért ők is lemásztak!, igaz? – mondta a látogató. – Lecsusszantak. Mint divatosan mondják. Kétségtelen, hogy egyszer, hirtelen emberek lesznek; a világ meg összefog ellenük. Nagy veszteség. Míg a férfi – *férfi* maradhat, egész a sírig. Vagy tévednék?

Nem osztom véleményét – mondta elítélt. – Ezzel is ugyanaz lenne, mint az elméletekkel, elmélet-félékkel. Szóval, ez nem egészen így van. Mondjuk, feleli netán, hogy az agy is öregszik. Miről van szó? Aggi szklerózis? Ho-chó! Miről, miről, miről!? Igen; erről (így tudjuk-hisszük): kapcsos kémia-fizika; s kötőszálak ezekre s családka csatlakozások..., ingerületindulások. Hogy ez bundás skolasztika lenne?! Mi más van még ugyan és micsodán!? Szar- és szájhuzakodás. Az egész világ ilyen huzakodás, szarakodás. Mért volna külön egy úrkiszemelt akárkinél – s holmi hölgykiszemeltnél. Nagyon is stimmelhet így. Ne kárhoztasuk viszont a következet-haladó időt! Magában lesz mindenből szemét, amint átjut zsákutcaszembeni jövőn: ami csak kukizónai néző e folyamatban-változatban, alakulatban. S ha mindenből szemét lesz?, akkor nem a szemét fia – hanem szemétminden-gyereke ő. Vagyis? mindenfia. Senkifia. S ünnepekkel tovább is lágyulnak: lágyult-lágy agyak. Legalább. Mondjuk mint boldogság?, erkölcs?! Na jó: tisztebeccsület. Kit háborgatnak ilyenek? Hogy kicsit nyomódjunk, mondok két példát. Hogy mint menne a gondolat; merthogy semmit se tudunk... s mondjuk, hogy erre számított Elbeszélő legkevésebbé. Tehát: – Volt egy karórája (halottnak; kémi tőrbeccsaltnak? (tőlünk szúrva ide) – Karácsonyra vettem neki... tizenkét pengőbe került. Visszaadnák azt? – Hogy nem szeret; és kapzsiság diktál?, persze ez író. Nem. Semmit se tudok! Lehet épphogy becsesség, és ehhez semmi olvasói döbbenet nem kell! De benne van a revolver. Ugye? Vagy? Nembéli hazugság, hazudás? – hát hogyne. Hát ez a másik. – Tegnap panzióvacsorán még német könyvet olvasott... – vagyis?: hogy ostoba; mert előbb állította épp – hogy nem látta ezt a vénfickót: vacsoránál. És lehet, hogy mindössze tévedett ama netáni-gerinces főzeléklény? Mert amannak csak szája mozgott; az ember nem tudja, hogy ma... – s mi volt korábban... hazudott? Az ostoba. Én meg bölcs vagyok! Csak nem tudok semmit... De ez megszire vinne bennünket, bogazódva komplexféléken keresztül, pl. anyósviccekgig. Ettől, persze még minden rogyadozik: irodalom, tudomány, vallás; amihez csak hozzáér ez a technikai-lármázó kreatúra. Sietünk vissza a fára! Ugye voltak idők, amikor rokontalan rég-eleink lombok közt múltatták küszködésüket, aztán száz-ezer-nemzedékekre, leköltöztek-kiköltöztek ősi ős-lombokból. De kérdéséhez visszatérve... s nyűve-gyötörve gondolatfélét: a test ellenerőinek használságára?!, használsági foka vagy maradék munkaszervező ereje s kiegyenlítődést kerülő hatékonysága alapján ítélni efelől az életfogytigi büntetés felől?!

Hogy érti? – ütközött elő a látogató.

Miféle mérték szerint folyna ez? – Elítélt azon kapta magát, hogy tárgyalói hideglelésére gondol. Megborzongott Thonetten. Aztán összeszedte magát. – Lehet erre mérték? És azzal keveredünk csak ellentmondásba, hogy nem jogi, hanem biológiai, biofizikai s biokémiai, elég képlekeny klinikai tényezők közbeiktatásával diszkriminalva ebben, és mégiscsak törvényesen s látszattörvényesen méricksélve.

Hová fog így kilyukadni? – hunyorított a látogató. – De azért mondja csak; hallgatom.

Úgy vegyük, mondjuk, hogy lenne igazságosság. Amikor a halálbüntetés felfüggesztésével, hiszen erről lenne szó: *felfüggesztésről* – hogy ebben mindketten életfogytig tartó ítéletnek nézhetnek elébe. Azt mondja: tíz év magánzárka után. Ha feltesszük is, hogy besorolhatnak majd jó gyerekekként – odakinn! Ugyan melyikük feltevése „reálisabb„? s melyikük legyintése nagyobb viszont arra az *úgynevezett* reményre; amivel – már elítéltetésükre – igencsak különbözhetnek. Annak ellenére, hogy majdnem azonos lesz ítéletük. Vagyis hogy időben is: közel-közeli lenne az. Ugyan mire reménykedhetnének benn; aztán – különösen – odakinn! Amerre milliók élnek – haldokolnak – fölöslegesen: leragadt képzettség, munka nélkül?, állástalanul. Állami vagy helyi-állami elosztások körül ólálkodva-keringve, lebzselve. Netán hogy éppenség messze kerülve kiszolgáltatottságuknak e kanalikus helyeit, terelő-helyeit.

Ugyan kérem – tárta karjait a látogató. – Minek ez?

De, de – mondta elítélt. – De, de, de. Millió milliók születnek ugyanezekre, hasonlókra.

Hol köt majd ki maga ezzel?

Ne aggódjon, doktor-úr! Igyekszem kerülni az *idem per idem* magyarázatokat, sokkal inkább tekintse úgy, hogy inkább csak kérdezek.

Minek ijedezni? – kérdezte Palcev. – Gimnazista koromban azt jósták demográfusok-statisztikusok, hogy ezredfordítóra 12 milliárdan leszünk. Minden szükségyszerű; hogy odavezet ez, ahová vezet.

Pont erről beszélnék: hogy az ember – kriminalizálódik majd. S egyesek szerint – mindez tengeren túl indul majd, A Metropoliszból, mely az elmebaj összes feltételezett-tudott tüneteit máris produkálja. Egyre s egyre érkező nemzedékeinek genetikai statikai-emelkedő finomszerkezetein a mind fejlettebbnek-életképesebbnek jósolt-mondott dinamikus struktúrákon hatékonyan tündérkednek benne: sérülten, sértődötten, pusztuló-épen; és dolgozhatnak a kis épületközi légtornász gének... gének harca a szelektor civilivel, a szelektívben. Betagozott szelekció. Természeti és civil. S el is dugul a világ e lecsúszottakkal, s kialakul ezekkel szemben egy elég széles réteg, mely a maga kapott lehetőségei-képességei szerint dönt, uralkodik majd. Vannak olyanok, akik szerint ezt lassítani lehet, leállítani lehet. Az emberben minden adott arra, hogy ne történhessen másképp. Visszatérve. Elvégre nekünk már gyakorlatunk lenne ebben, fogdai beszélgetéseink jó voltán. Azt nem tagadja, hogy születtek bizonyos elméletek: általánossal, kötelességgel s szabadsággal összefüggők. S hogy azok-némelyek eléggé kidolgozottak is. Szuverenitásra és egyebekre is születtek összefüggítések; hogy – fogadjuk el! – dolgozni azért kell, hogy éljünk. S ennek *kötelessége* abban a tekintetben is kifejezi az általánost, hogy e kötelesség egyben a szabadság kifejeződése.

Megint csak a munka, a munka, a munka! Hol marad a móka, a móka!

Csak nem klervi Bernát-apuska *magvatag* „téziseire” utalna?

Voltak más nézetek is.

Mindegy az. Hogy a legfentebbi-tökéletes: nem „dolgozik”?, hanem nyoszo-lyán rendezkedik be? Más idők, más társaságok. Bágyasztók. És amiket nem úszhatunk meg. Hogy ma már legfeljebb afféle illúzió?! De egyik ki is fejtette korának ezt. Se nem oszt, se nem szoroz; az, hogy ízig-vérig épp romantikus volt! S most már, ugye? mindössze az számít, hogy miként értelmezzünk köte-

lességet, szabadságot, általánost. Milyen is lett volna! – S ennél mintha még meg is makacsolta volna magát; ezzel fordult látogatójához elítélt: – Másfelől meg, maga!, ehhez, mért engem pécézett ki! De már ez is állásfoglalás: e különbségtétel; hogy: *reálisabb* vagy *nagyobb*. Mert erre hoznak majd ítéletet. Mindegy már. Hogy melyikük „remény”-ét tartja nagyobbnak és nagyobbra a bíróság!, többre. A bíróság! Melyikéét? Az ötveneséét vagy vejéjét? Arra, hogy börtöni-fegyházi elbírálásuk, végrehajtó mindenhatók közönyének s megvetésének, gyűlöletének keverékére: az majdnem azonosan érintheti őket. Ha nem esne ennyire nehezemre a sírás, most nevetnem kéne, vizsgálóbíró-úr! Melyikéét! Hogy gondolja?

Mondjuk: huszonöt év múlva?, de mégis szabadulhatnak reményporciójukkal! – emelintett vállat a látogató.

Lehet, hogy a fiatalabb *reményét* tekinti a bíróság *reálisabbnak*? Mindjárt utánajárunk: hogy másodízben is visszatértünk. Vagy a másikban kéne fölbu-zogni a reménynek? Miközben az majd – talán? – hetedik X-e felé slattyog, nyugós, napi bandukolásban. Erre a szerencsétetett kegyességre könnyen úgy hozhatnak ítéletet, hogy az idősebbnél eleve nagyobb mérvű kopottságot tételeznek?: a nyűglődések kevésbé hatékony szerkezeteire, munkáira, energiáira? Ezeknek mind rapszodikusabb s mindegyre fogyatkozó s egyre kínosabb bevetéseire? Vagy egyszerű leromlottság? valami befolyásolhatatlanra!, tudományok, segédágaik állása szerinti befolyásolhatatlanra? Esetleg mondva is még: „Magának – vádlott-úr!, egyelőre; hogy még nincs ítélet – magának van még fél éve, éve. Vagy több.” Hát, most akkor: engedni vagy nem engedni: azokat az évtizedeket! Minek lezárni annyira, ha egy év, két év, s befellegzik nála! Tegyük fel továbbá, előfordulhat, hogy a Reményosztó Tanácselnök találkozik aztán ezzel az ügyféllel. Három-négy év múltán: „Nocsak! Maga még él?!“ A diagnózis lehetett pontos-helyes, s jött valami új tudás, immungenetikában?, s nemcsak hogy él, de húsz évet fiatalodott a delikvens. „Harmincévesen se voltam fiatalabb!”, pipiskedik az. „És megúsztam. Még egyszer csak nem kerülök maguk elé? ugyanazzal!” És épp ez az! hogy mással se. – Vett némi levegőt ezután elítélt. – Mivelhogy nem zárták le. Annyira. Nem tették vademberré. Hiszen maga mondta.

Na, igen; persze; persze. De a fiatalabbat, őt nem mentesíti, elítéli a bíróság! Arra a magánzárkára. S van még hátra huszonéve. Ezzel hogy állunk?

Mármint az ő Nagy Reménykedésével hogy?

Kissé forgatja, de legyen úgy. Reális Reménykedésével! Apósuram kinn fickándozik, nem tudja; azt nem is érdekli – mi az, hogy szabad; büntetéstől szabadult. S fickándozni: tudhat ettől még. S talán éppen hogy ez, ez az ő szuverenitásának, szabadságának tartalma. És él még tíz évet, húsz vagy harminc évet. Vagy hatvanat. Jól mondom? Magán a sor!

Értem én, de mondanék valamit előbb, ne vegye sértésnek, amolyan kitérés nem-kitérésnek tekintse. Vagy tekintse annak, aminek akarja. Némely filmkészítők azt vélhetik, hogy ha színészüket futkároztatják lovas-vágtáztatva azt: oda-vissza, na még egy párszor pusztában, le-fel, sztyeppén-prérin: akkor én szabad vagyok!?, azt képzelhetem, belekóstolhatok. És tudom, hogy az pénzt kap ezért, s játszik nézői kontóra. Bérelhetek lovat, amiért fizetek, de legalább szórakozom. S még valamit tennék ide. Ha kilép valaki színpadfüggöny mögül,

ott áll, feltételezem, látom, hogy miként került eléem, hogy került oda s hogy tényleg ki lehetne az?, ezt sejtethetem; de egyáltalán *nem tudok* felőle. S akkor most arra, hogy én következem! Nem beszélek egyikük nevében se – mondta elítélt, aki már ugyancsak szeretett volna dolgok végére jutni.

Természetesen – fogadta egyetértőleg e kijelentést a látogató.

Nem vagyok helyükben, nem kértek véleményt se tőlem. Én már elítélt lennék. S helyzetem is csupán érintő-hasonlatos. De! ha nincs halálos ítélet s kivégzés sincs, s igazíthatatlan justizmord nem fordul elő: *már igazíthatatlan*, ez a remény-körülményeskedéssel fecselocsigó ígéretgőz: mégis; hogy a bűbá-natban állapítja meg, miből tudhatná, honnan veszi: hogy ez, vagy amaz: a vád-lott, hogy az mennyit bír? Hogy a kínált *törvényi vesztegetéshez* mennyi évet passzítson a tanácsvezető bíró. Ugyanezt variálhatnák – törvényben, nemde – családi állapotra, elkapart halottak vagy abortumok számára, csillagjelnek nap-fény-takarására s fogak állására. Hogy nádi szürinkszen játszik-e jobban, vagy fenségi auloszon!, avagy mindegy annak; s különben meggy neki mint Aténé-asz-szornynak vagy a magahangszeres veretlen aranylantu Apollónnak! Arra variál-va, hogy a vádlott milyen szempont használt azelőtt, vagy arra, hogy most milyen márkát használ. Miként boldogul aranyerével, s lábának gombatenyészete hogy virul. Tehát aszerint hozhatnak majd ítéletet, hogy a vádlottat *reménykedése felől* faggatják?! S minél szebbek s nagyobbak azok a remények, annál ígérb-pek is, és annál szebb is ettől a bíróság: az oxigén-hiány beteg-rozsdaszín tör-vényke!, az állam? Mely annál tetsző-szexibb mályvaszín. Mivel az udvaroltató maga a társadalom? Erre születik ítélet? Több s újabb embermajmi-betanult hazugságokra?! És még mire ítélkeznek majd? Ilyen-amolyan jártasságokra, képességekre? De hát végül is a bíróságra, vagy a vádlotti remény *bírósági viszony-ítélésére* kíváncsi-e ez az elfogulatlan engedékenységi; a kínált remény vádlotti értékelésére kíváncsi az; annak értékelésére, akitől-amitől a törvény gyakorlójától, a kínálás indul? Avagy célzott pszichológiai alkalmasságvizsgát s képességvizsgálatot tartanak? Bemutatót! Megint csak: nyugodtan ki lehetne jelteni, hogy a bíróság ítéletéhez nincs rendelve kriminalisztikai vizsgálat, jogi-szociológiai elemzés, társadalmi mozgás. És rábizatik a dolog – ezen az alapon – vétő s károsult, sértett vagy utána maradott kiegyező találkozására. Vagyis? – valahára – születnék is az, amit előzőleg *igazságosságnak* kiáltottak ki, mindenben dúló kiváltságok ellenén, és mire. Ennek az egész engedékeny-ségnek ellentmondása leginkább az, hogy nem elkövetésre-körülményekre, hanem pl. doktori-kórbonci fenyegetőzésre: haláli flepnire vagy reménykedésre s egyébre: társadalmilag igencsak kétséges dologra utalja magát. S ugyan mi kezdhető azzal, aki nem tud és/vagy – ha egyáltalán helyénvaló ez – mi kezdhe-tő azzal: aki *nem akar* reménykedni. – S hevült beszédébe bele is fáradt elítélt.

Hogyne. – Mondta a látogató és fájó lába cipője sarkát támbotra helyezte. – Sejttem, mire gondol. Kitaláltam? Azt mondaná, és most egyet is értenék: hogy az illet mégis ki kéne végezni.

Vagy ez már nem fér bele ebbe a nagy irgalmasságba? – folytatta elítélt. – Persze, ez sokkal messzebbre vezetne! És ez kellemetlen lehet. Mert ezen az alapon bárkit ki kéne végezni!, bárkit, aki kinyilvánítja-megerősíti – tudatja társadalommal: hogy nem kíván élni *abbéli* lehetőségével-jogával, hogy élhet. Hiszen az illető – lemondva életéről – tagadja kötelességeit, hogy örömmel,

boldogan, vagyis kórságokat legyűrve még s ha nem is kerülve becstelent: nem vállalja többivel az élet hegyvonulatát. Aminek alája került születésével. Márpedig kötelességeket tagadni, ez nem kevesebb annak kinyilvánításánál-nyilatkozásánál, hogy nem kívánunk együttmaradást-*együttműködést*. Hogy áthárítunk MINDEN FELELŐSSÉGET!, hiába sejtjük-érezzük a levegő réteges nehezülését; végtére is alatta láttunk világosságot. És olykor a lélegzés súlya is lehet nehezebb hegyláncok súlyánál?, tömegénél.

Maga aztán tényleg egy csudabogár! – mondta a látogató. – Hát arra még, arra az eredetire, potomságra, amit életnek nevezünk: arra, hogy magát – ha már halálra nem is, de másodfokon, s nem kizárt: tízenévre ítélik. Arra mit mond? A testet ölte meg?, azét, aki, mondjuk kijelentette, mondta, hogy már *nem akar közreműködni?*, s szerencsével, életben is maradhatott volna - - -

Már túl vagyunk rajta. – Mondta elítélt. – Úgy kérte, hogy ne nagyon fájjon, ne sokat szenvedjen; és *menthetetlen* legyen.

Kicsit arra emlékeztet engem, ami egy nagy regényben olvasható a *rosszról*, hogy nem tudhatjuk, hogy a másiknak mi a rossz – mondta a látogató.

És mindjárt levehetjük róla kezünket. Igen; s ezzel aztán mindent el is intéztünk. Úgy járunk el megint, mint amikor kocsit fogunk ló elé.

De hát a fájdalom, az fájdalom.

Nem egészen. Úgy értem, hogy megint az embert sajnáljuk. Pedig láthatja, hogy itt az ember másodlagos. Itt is az a fontos, hogy mit tudunk rosszról, és akkor talán – másodsorban – jöhet az ember. A személyes érzékenység, stb. Ne tukmáljunk-kínáljunk rosszat, még akkor se, ha az ember nem tudja, hogy mi jó s mi az, ami nem jár annak még közelében se. De ettől még ez is jóra törekszik, jót szeretne, még abban is, ami úgymond rossz neki, kíváncsi, amiért lépést se tenne. De hagyjuk a bölcselkedést másra! Mert könnyen *A semmi rövid története* c. avatatlan traktátusnál köthetünk ki, annál, hogy a relatív milyen relatív!

Ez hát az önzés... – szóló közbe a látogató.

De az önzés e formáját meg lehetne engedni az életnek – mondta elítélt. – Az, hogy mit tudunk róla, hogy mi passzol hozzá ilyen vagy olyan rosszból, s az hogyan illeszthető akarathoz, lusta észnek erejéhez, a teljes egészhez, egyébhez. Akkor nyilatkozhatunk arról is, hogy mi a rossz neki!, mivel-hogyan terhelhető.

Hiszen ez olyan mint az óvoda.

Eltalálta. De látott-e már kisgyereket, amelyik sok dologgal, apróságokkal foglalatosskodik. És valamelyik felnőtt játékból elcsen ezekből egyet; hogy a hirtelen reakció milyen, attól a kisgyerektől, aki mindent együtt lát, egyszerre tud.

Tudomány? Hisztérium, misztérium? Mit tud? Okkult micsodák...

Meg se hallottam.

MIT TUD!?

Azt, amit a világból már kezd is felejtetni, gyorsan. A kinti nagy tudásból, melyre minden falat csak arra jó, hogy megundorodj a tudástól. Nézzen egy ilyen gyereke! De hát, mit tudunk mi életről. Itteniről is mit tudunk? Be lettünk csukva mindahányan egy ilyen dobozba. Pontosan ilyenbe, s nem másmilyenbe. Nem rombuszba, nem kockásba. Csak ebben működhetünk, és csak így

működve. Ugyanez vonatkozik mindenre. S akkor?, hogy mi az én gyilkosságom - - - de gondoljuk csak el a *kvantum* fogalmi részeit; valahogy. Minden felfoghatatlan-parány. És nem látható számunkra, ha fel is fogható: mondjuk sose és senkinek se lesz látható. Egyes elméletek szerint tele a világ pici univerzumokkal, legfeljebb jönnek a számokkal történő illesztgetések, hogy a dolgok „stimmeljenek” gyakorlattal, kapott adatokkal; tele e Világmindenség csillag-százmilliós galaxisokkal (ezt ugyan én nem tudom értelmezni nagyon, pedig nem tartom magamat a feltételezett általános relativitáselméleti Semmi-ből-lett-Minden elmélete kétkedőjének se. Hát még azok hogy lennének, akik határtalan téridőbe nyíló végtelen időhajlat alatt tevékenykednek: 15 milliárd év történetében!). S aztán még ez is, hogy: „gondoljuk csak el!” Legtöbbünknek már az átmenet – nem az, hogy átmegyünk egyik utcaoldalról másik utcaoldalra: az *átmenés* negyedik dimenziója is keserves-megoldatlan gondokat tartogathat. Főleg a három téri dimenziót vesszük észre; és valahogy az időt, jobbra azt, amiben a téridő inkább sík. Ha nem is egészen az.

Én is benne lennék? – kérdezte akkor a látogató.

Nem értem – nézett elítélt, meglepetten.

A módszerről. És örülnék, ha mondana mégis valamit; mondana nekem valamit, ismeretségünkre, készülő regényéről.

Ennek most épp apropója is lett; köze ahhoz, amiről beszélgettünk. És firkasztanilag; stb. Talán ezekre a papírokra-dossziákra még valami efféle is születet. Vegye csak úgy, hogy magamnak irogatok, némerre még a mondatokat is furcsán végzem, direkt hanyagul vagy mégse hanyagul; s csak afféle fogás az, ha olvasót említünk, az csupán kitalált személy, akihez semmi közöm. Most teremtem ezzel újjá életemet. S egyben lemondok róla; felszámolok.

Hogy érti ezt? – mozdult erre a látogató.

Nem gondolnám – itt elgondolkodott P. Majd így folytatta: – Nem gondolom, hogy sokaknak okozna fejfájást az én neveletlenségem. Neveltek? Aligha. Itt vagyok, olyanon, amilyené tettem magamat, úgy, itt, amivé lettem... teremtek és lemondok. Szóval, már majdnem a kvantummechanika iskolái közelébe jutottunk. Amikben részecske helye és sebessége kombinált kvantumállapota számít – a határozatlansági elv kiszélesítésében. Azon gondolkodom, hogy miképpen lehetne egy mozgó részecskén valamiféle időmérést megvalósítani. És szó szerint értve! S egyben képzelje el a téridőt, határtalanságában (!) Katedrális mikroszövedék, melyben e részecske röpdös. De ezt barátom jobban tudta egy komoly sejtésben, mert átlátva tények ködén; az igazságra összpontosítva érzéseivel mint nem analitikus, de szintetizáló régi gondolkodás, kikopott megismerő-kíváncsi gondolkodás, nem ez a tudományos analitikus-sürgős és persze eredményes, sikeres. És hol téblábkodunk már? Ebből nem lehet kijutni. Minél messzebb kerülsz fogalmaddal, annál kevésbé látod igazát. Ugyan milyen világban élne s hogy élne ez a szinte megmilliószorozott öt-hétezer fekete-keleti népség, melynek még időszámolása is zavart, széttartó; hogyan lennének?, ha ennek a civilizációnak erőszakos – pl. vallásokkal, különféle egyáltaláni friss izmusokkal – mondhatni: mint tudatosféle követésekkel – terhelt anyagiséga nem ilyen, amiben a félelem gyökerezett, gyökerezik. Vajon mint lennének?

De mégis! mi lenne az a könyv; REGÉNY, tényleg? Vagy ÉLETRAJZ?, emlékirat?

Jól mondja; az más, az életrajz. Szerelmes önbeszéd. Megvetendő. De nem is ér ez ennyit se. S e robbanás be is világítja a settegő éjszakát) (- - - - -) – Úgy gondolom, hogy KÖNYV lenne; talán regény?, vagy mégse az. Nem tartom magamat művésznek, olyannak, aki képes primer művet alkotni. Mást nem érdemes. Kiderül, ha kiderülhet. Noha azt se érdemes,... másnak sincs értelme, de legalább célirányba forgathatja az embert. Főleg olyat, amelyiknek világa sokszor nem tekint tovább saját világának magasainál, mélyeinél... Én, magamra, semmi valószínűt se mernék mondani; ami tartani fog az 1-hez, merthogy *könyv*; ugye?! Akit érdekel ez, a dokumentációhoz majd mint „tömeghez” hozzáférhet, gondolom. És ha tudja, ki is használhatja ama előnyét, hogy nem határozható-mérhető meg olyan könnyen, nem mutatható meg „helyzete” mint amennyire egy elítéltné helyzete (- - -) mint egy halálraítélnél. Kérdés. És hát „kvantumállapotának” komponensei jobban kifigyelhetők. Akár hányan veszik (- - - - -) és ha a körülmények eléggé közeliak, akkor kiderülhet, hogy milyen lesz „az eredmény”. De ez nem az az eredmény. Mert EZ: a véletlen elkerülhetetlenséget egyáltalán nem óhajtja (el)kerülni! Minden tagokat egybeszorzunk, s egy bizonyos állandóhoz jutunk. Aminek neve: KÖNYV. Bárha nem örökkévaló, de könyv. Az örökkévaló mint halál? Mint büntetés? Semmi mással se kell szorozgatni, mert önmaga már. Nem kollektív szellem-alkotás, inkább csak egyszemélyes, maga-(hang)nemű. Nem tökéletes; olyan, amilyen lehet. Egy tudós azt mondta, hogy teremteni – az nem kockajáték. De azért miért ne lehetne az! Végül is minden azon múlik, még a véletlen is rajta. És nem az a kérdés azzal a Sziklával se, hogy képes-e fölemelni. Hanem inkább az a kérdés (hiszen képes rá!), az a kérdés, hogy lenne-e bátorsága annak-olyannak létrehozásához! Merne-e olyat, ami csak olyan, amilyen *lehet*. Végül is mind-egy, hogy milyen.

Nem beszéltek már tovább – látogató s elítélt: késedezett is; nyolc utánra járt, kilenc-közel?-tíz-közel.

A látogatónak kisebb gondja is nagyobb lehetett maradásnál! Bólintva köszönt, mint korább-volt őrizetesi szobákban. Kiemelkedett elítélt ágy-helyéről. Kapta a magáét; sietett haza, társaságba?, valahova. Saját magához? –

„Nem tartozik rád”, gondolta elítélt. „Az is lehet, hogy jó modora is tiltja: hogy egy ilyen semmilyen-halálraítélnél hosszabban ne időzzék; halálraítélnél, aki ráadásul még életben marad.”

„Rohadna?”, gondolta jegyzetei felett elítélt. Megint élénkülve valamit.

Vasak csapódása-csörgése,... (- - - - -) távol?, kinn?, az épület falaiban? Pattanó vesszők.

Órákkal ezelőtt lekapcsolták Ég-i idebenn is a villanyokat. „Ugyan még hány helyen élveznek kiváltságos fényeket!” A pusztulást választotta – anélkül, hogy tudott volna róla valamit. Megint egy ellentmondás?, ő is így csinálja; más a mérleg, ha róla van szó?, máshogy – s mással mér: ha mást mér?

„No még egy kis leltár! Annyira felspanolt, hogy ennyire leütötte se tudnék most már aludni.”

Egészen összezavarta ez az állapot. Itt vannak e mikrovilági életek, és feltétlenül respektálandón.

Hideg éppen nem rázza most. Órákkal ezelőtt rosszabb állapotban volt. (Talán a látogatónak ki se derült ez.) Lélegzése nem szaporább szokottnál, száján nincs herpesz-kiütés. Pulzusa némileg megszaladt.

A vírusok „természetét” – habitusát? – nem óhajtja, még akkor se, ha bevégeznék rajta. Nem kívántak azok; s csak azért harcolna velük, hogy legyőzze csákyás-horgos hordáikat – (további tucati életformák-fajták harmonizálásában, amit mint összedolgozást, neveznek is: részint – immunitásnak).

„Holnap, majd holnap. Mára?, már hagyni lehetne az egészet. Ledőlni? Székről. Eldőlni?, nem kopácsolni-firkálni! Hát, ez az! Mire is jó az igazságtalanság!” Ellökni ezt a kegyelem-pilácsot.

Feje se hasogat; s nem is próbálja hányinger. Viszont – a lopakvó láz! Elég gyengének érzi magát.

Sajgó kezek, lábak?, érzékeny szívtájék. Szégyen-gyalázat! Hogy ennyire érzékeny. Nem különben a feldolgozás. Néha még kozmoszi hangokat is hallani vél; részecskék hullámai –

A baktériumok!: azok mások; különbek. Nyilván, valamilyen primer formát lehetne elkülöníteni; árnyékok mondhatnának valamit.

Amilyen gyenge volt gyerekként – id. P. elmondása szerint: annyira szívós lett fiatal férfiként, már nagykaszon. S ez – lényegében – mára se változott, hacsak a sokak által irigyelt ruganyosság nem.

Csak nehogy elájuljon!, s nehogy még deril-duhajkodjon is.

Nagyjából tucati tipikus bakteriális forma; atípusos primerekből – megannyi vírusosra – ennél is több. A szervezet gyerekkori duhajjai, próbálói-keserítői, regulációs körökre hajszolt versenyagarak; melyek nyereségükért loholnak, kinyúlásukig-múlásukig futnak.

Kóroki differóba nem bonyolódik. Elítélt lenne...

Allergikus kórokú is lehet. Az eltelt idő nem elég ahhoz, hogy lefolyására következtethetne. Ami ráadásul – lehet: elkülöníthetetlen. „Még kőporosat is köphettek – hamarosan...”, gondolta.

Egyike érdemes arra, hogy küzdjék vele, akkor is, ha legyőzetik. Másik kiütéssel se nyúláljon felé, nemhogy kegyességgel.

Tud nyitott hasakról, mellkasokról, asztalra, műtőszobai lámpacsokor alá szíjazott üvöltőkről. Kibírta megannyi. „Lehet, hogy az, amit fájdalomnak mondunk: akként élünk – csupán szocializációs hiba rajtunk, amolyan *civili*.”

Éjjel? - - - - - vajon mennyire az? Elegendő volt ritkázni-kihagyni? – erre a pár napra: kondicionáló tornagyakorlatokat. S ez a feltáró-irgalmatlan impromptu pötyögés is! Az írógép-zsolnaság. S máris inog a szervezet véd-egysége –

Hajnalra átgondolni majd, hogy mik jöhetnek számításba differenciál-diagnosztikailag. Akár egy semmi-kis janko-nómeni *appendicitis*.

Láza emelkedik, ettől szenved. S ez az undok izzadás!

Honnan ez a tömérdék rajongás; csak nem onnan-abbán, amit *gén*-nek mondunk?! Nem mintha ezzel már valami összefüggésre is jutnánk, de felve-

tódott mostanában, hogy lehetne élethosszért felelő gén. S annak vége, korhadtán: mind rövidülne.

Mi itt a gond?

Igaz, nincs túl meleg itt, s nedvesek a falak; akadna segítség? Traumaként pedig számolhatna tárgyalásnap délelőttökkel, délutánokkal.

Azt még azért megvárná, hogy passzív szemlélődésben: ismétlődne!

Hogy mindez húzódjék, s nyakán maradva: fibrin-alvadék – granulációs szövet, limfo- és hisztociták, fibroblasztok, plazmasejtek, sejtek; s kész lehetne valamilyen krónikusságra.

S társulhatnának: következményes vagy részes nyavalyák. Amikre árnyítható némileg ez az etiológia.

(-----

-----)

Végülis hajnalodik.

Valamikor, valakitől (neve *most* nem fontos): ír; olvasta; annak egy verssorán lenne ez. Akkor se tetszett neki.

Várok *magamra*.

De ettől még így lehet. Hajnal-lik.

Kilián László

Niomé II. A vas mítosza

IV. Falu (részlet)

(...)

2.) Csízio szerént cselekszik. Kémleli az ég beszédes jegyeit – világoljon vagy aléljon bár. Itt a faluban addig éli világát, míg dolgát és baját csíziosan szaporítja-emésztí, míg gondot visel jószágára. Kezeli. Gyógyítja.

Lópatikája minta. Példa, mennyi mindent gyűjtöget össze pajtában, istállóban, hogy abrakosa, igása, hátasa szabaduljon a kórságtól; megelőzze gazdája, hogy elpatkoljon.

Holott a fő dolga, hogy derék szántóvető legyen, örömeit a föld révén érdemelje ki. Igaz szántóvetőnek lenni különb munkálati méltóság, mint beérni azzal, hogy elszórja, kihajtsa, leszedje, hajtsa. A gazda szeme ott a házon, az udvaron, istállón, fészeren – ügyel kertre, rétre határra. A hív földműves szereket gyűjtöget, szereket, amikkel elkerülheti a bajt, ami segít hárítani. De a lópatika minta és példa. Kelletik a mérő- és tartóedény üvegből, cserépből és kőből vagy vesszőből. Mészelyes üveg, korsó, kancsó, bögre és gránittal vagy kosár.

Tarts a polcon szarvasport; szarvasszarv olaját, új téglát, hogy hevithesd, de legyen fiatal agyagod is – mondja tanácsát a Csízio.

Megfogadja mind, ki a bajnak elébe megy.

Gyógyításhoz tesz félre az állatok után szalonnabőrkrét, ószalonnát, tikmonyt héjastul, belestül. Azt is tudja könyvéből, miként tölts ki héjából szé-

két, hogy csak a fehérjét alkalmazza ilyen-olyan írba keverni. Óháját őriz, de gyógyításra fordítja – ha kell – ebének vérét.

Azt is kitanulta: a tej jó szolgálatot tesz ehhez, írós vaj ahhoz. Bevált, amikor helyén használta a sótalan hájat, egyebütt a báránnyaggyút. Akad kórság, amire nyúlhájat tesz el, máskor meg a méz használ keverékben olajjal vagy magában. Csiga húsa zúzva, máshogy a vízciga juttat eredményre, értőn igazítva. Kikúrál némely bajból a ganajlé ebből, az emberganéj, csak jól vedd ki könyvből a módját!

Növények serege is szere a gyógyításnak – így a Csízio –: hol a torma, a retek és a borsó, hol az ánizsmag vagy a rossz alma csatakja. Kenegetéshez a római szegfű leforrázva, az olaj magában; máskor a mustármagolaj. Gyógyító – tudja a gazda – a borban habart fokhagyma, meg a gyömbér, a borral ojtott, de a búzaliszt is habarva, miként az, ha járatos szeldelt hagymát pörköl megenyhíteni lova kórságát. Amikor a faolaj dukál, azt veszi – mikor a zsálya leve, ahhoz nyúl.

Számontartja, hova tette a lenmagot, a jóféle sáfrányt, a páfrányfű gyökerét és az ürmet. Kellhet crudesfű, kálmus vagy valerianafű! Legyen talonba kendermag, útilapfű, cicafarkfű, kappanör, de ziliz is! Jó hely legyen az édesgyökérnek, a kamillának, bodza- és hársfavirágnak, cickórónak! Porban legyen külön is üröm, így

tárnicsból is – darálva bab, pörköelve árpa. Alkalmatos lehet a tölgy- és fűzfakéreg. Bajra való a varádics, de a koromhoz keverve!

Készenlétben tartja a Csíziót szívélő jószágának a gyolcsot, a lepedőt, a pokrócot. Van kenderkóca – jóféle –, lencsepű és más csepűje – használ rágatásra szalmakötelet, de vehet lovának töklevet, aloes-t, keríthet korpas italt.

Erősebb szerekre is szert kell tennie, ki a Csízió szerint kíván gondos hírében állni! Szert is tesz!

Háza építéséhez, javításához használja ugyan őszre, tavaszra, mégis írnek, ápolószereknek is vesz belőlük, s kerít nekik külön tárolót a pajtában, a fészker mellett. Odakészíti az ojtatlan vagy égetett meszet, fekete kátrányt, hogy nyersen, levet nyerjen belőle vagy kátrányvízzé tegye a jegyzett kúranemhez.

Kámfort szerez, és pótolja, ami foggy vagy párolog belőle. Bajhoz hí-

ven pálinkába keveri. Lesz kámforspiritusza ugyancsak – más nyavalyára szalmiaspiritusz.

A családnak és a mosásra tartott jóféle háziszappannak helye van a tárolóban is. Használja szappanos vizét áztatni és miegyébre.

Kénkő, gálickő, zöld görög csak úgy elkel itt, mint a magnesium, ami kénes; a kénköves máj. Orvosolni használja a szürkezsírt, ami kéretős-szerzett, ahhoz salétromot, keserűsöt. Polcra téve vár a lúgtartarus, a terpentinolaj, a timsó, bükkfa-hamulóg. Elő fogja találni – ha szükség hozza – az ördögyszart (stinkasandot) vagy a rákkőport egyaránt.

Legyen bár kehes vagy egeres, szert ad neki, kenegeti. Ha férges vagy az abrakot megutálja; ha sántul, gyengeség fogja el; a szer, az istáp helyrehozza.

Vigadoz háznép és mind a jászolhoz állított.

...

Szili István

A tehenes ember

Végre-valahára a tarló fölé magasodó bokros-köves hegyoldal is egészen elcsendesült, pedig az éjszaka folyamán a fölötte lassan elúszó hold fényében meglehetősen zajosnak bizonyult. Időnként egészen a közelünkben, máskor meg már a hallótávolság határán, valamilyen kiismerhetetlen koreográfia szabályai szerint egy pásztorcsalád terelgette ide-oda, föl és alá – sőt körbe-karikába – engedetlen nyáját. Mibenlétéről csak az állatok fel-felcsukló hangjából következtethettünk, ami szerint alighanem valamelyik állatkertet engedték szabadjára, egy kis éjszakai kimenőre. A vezérállatok bődülései, horkantásai, csengői, a patákkal kimozdított és leguruló kövek pattogása csak tovább fokozták a megfejthetetlen neszek okozta lármát, már-már azt a víziót sugallva, hogy a seregek csakhamar lejönnek a tarlóra és körülfolynak bennünket. Akárhogyan is volt, rájöttünk, hogy ez az állatsereglet a tarlóra nem teheti a lábát, mert először is egy szögesdrót kerítés védte a hegyoldal felől, másodszor, a terelő-pásztorok sem engedték a demarkációs vonal megközelítését. Ennek nagyon örültünk, mert az ilyesfajta éjszakai látogatók mindig nagy zűrzavart okoztak, de legalábbis elűzték az álmat a szemünkből. Most persze inkább az emberi kiáltásokra figyeltünk: volt bennük valami atavisztikus zengés, szinte ősemberi önkívület, vadak és félelmes istenek távoltartását eredményező félve fenyegető hangzás. Hajnalban mindez elmúlt, hiszen a reggel mindig egyszerűvé és érthetővé teszi az éjszaka félelmetesnek tűnő eseményeit. Sőt, gyakran még restellni valóvá is a lélek hetedik bugyrából előmerészkedő alaptalan félelmet.

A tarlón jókora tehenlepények terpeszkedtek, köztük frissebbek is, az előző nap hagyatécai. Ez vitathatatlanul azt jelentette, hogy azért ezen a tarlón is gazda valaki, bizonyára ő az, aki itt legeltetheti a teheneit. Ez a „valaki” csakis a tulajdonos lehet, vélekedtünk egybehangzón. Azt azonban nem gyanítottuk, hogy csakhamar megismerkedhetünk vele.

A hajnali szürkület, akarom mondani pirkadat végül is gyorsan szertefoszlott, de a fölénk magasodó hegyoldal jóvoltából a nap egyelőre csak annak túloldalát részesítette forró kegyeiben. A világosság növekedésével meggyőződhattunk róla, hogy az előző este oly sokáig keresett tarló-szállodánkat semmi más fedezék, mint egyedül a holdas éjszaka kétes értékű sötétsége óvta. Csak az nem láthatott bennünket, aki nem is akart. Úgy látszik (ez volt a reggel sommázata), senki sem akart... Sebaj! Hiszen mindig ezt tapasztaltuk, ha letelt az éjszaka, lett legyen az sokkal jobb fedezékben eltöltött, vagy még ennél is kiszolgáltatottabb körülmények közötti.

Még akkor is ez volt a véleményünk (különösen az enyém), amikor egy alkalommal T. a zseblámpáját keresve beletenyereelt egy vadászgató skorpióba, aki igen rossz néven vette a zaklatást. Nagy aszkéta lévén, nekem csak reggel mondta meg, hogy mi történt. Akkorra már úgy megdagadt a hüvelykujja felén a tenyere, hogy a duzzanatot akár hozzánőtt teniszlabdának is gondolhatta volna az ember. Mindebből reggelre már az is kiderült, hogy ebben a rosszban

is van valami jó, tudniillik az, hogy a skorpiócsípés a rendelkezésünkre álló szerény statisztikai átlag szerint legalább 50 százalékban biztosan túlélhető. „Csak annyira fáj, mint három lódarázs együttes csípése” – szolt aszkéta barátom lakonikus tudósítása, és én egész napon át azon tűnődtem, mennyire fájhat mondjuk egy vagy két lódarázs, mert csak így nyerhettem volna fogalmat a legfelső fokról, a háromról. Annyira azért mégsem voltam kíváncsi, hogy ezt a gyakorlatban is megtudjam. Elég volt látnom T-t, aki a szokásosnál is jobban elmélázott, és ha lehet, még több cigarettát szívott (mert e téren akkor még nem korlátozta magát), ezenkívül feltűnően komollyá vált, pedig annak előtte sem túl harsányan nyilvánította ki az érzelmeit. Mindezeket a tüneteket a szimptomákat alaposan megfigyeltem, merő tudományos érdeklődésből csupán, a gyakorlati igazolás megisméltésének legkisebb igénye nélkül.

Nos, talán ez a régebbi esemény volt a legnagyobb veszedelem, amiben forogtunk, ha a többit nem számítom. Most azonban semmi kedvem a többit is elárulni, elvégre miről szóljon egy nomád útleírás, ha nem pokoli veszedelmekről és szerencsés megmenekülésekről?

Most tehát pillanatnyi helyzetünkről, esetleg a távoli otthonról, vagy – ki tudja? – talán a léttelen semmiről ábrándoztunk, mert ezt a reggelit ez idáig semmi sem zavarta meg. Magunkba merülve csendes békességgel eszegettünk, szót sem szólva egymáshoz, akként, ahogy az már az egymást évtizedek óta ismerőkhöz illik. Csendes elégtétellel élveztük, hogy most éppenséggel semmi sem sürgős – azt az egyetlen kivéve, ami minden felébredőt jobb belátásra és cselekvésre bír, és amin a legtöbbször könnyen lehet „könnyíteni”. Barátságunk régi gyökerei megóvtak bennünket a felesleges udvariaskodásoktól, az emberek jelentős részét gúzsba kötő beszélgetési kényszer gyakorlatától. Mi nem csak félszavakból, de a szituációk logika vezérelte gondolati alaphelyzeteiből is megértettük egymást: ezekre támaszkodva sikeresen elkerültük a sztereotip buktatókat. Sokszor csak akkor szólaltunk meg, ha tényleg érdemi közlendőnk akadt, lett legyen az a valami eddig nem tapasztalt megfigyelés, vagy éppenséggel a lét milyenségének filozófusokat évszázadok óta foglalkoztató megoldatlan problémája. Az utazás éppen az ilyen gondolatok felszínre bukkanásának kedvez, amelyek (sajnos) sokszor éppen olyan gyorsan merülnek feledésbe, mint az esőcsepp okozta pocsolabeli buborék. Azt mégsem tettük-tehettük meg, hogy önnön fontosságunk tudatában szüntelenül magnóra vegyük önmagunkat. Amikor ugyanis ezzel is megpróbálkoztunk, nem tudtuk feledni a kéretlen fültanú jelenlétét, és „neki”kezdtünk alakítani, messze távolodva igaz énünktől és az Igazságtól.

Táplálékaink szegényessége (számunkra fejedelmi gazdagsága), körülményeink a lehető legegyszerűbb „luxusigényekre” redukált (amúgy minden észszerű emberi igényt kielégítő) állapota eltávolított bennünket a „léért folytatott küzdelem” harcterétől, és ezt egy cseppet sem bántuk. Mi több, egyenesen élveztük. Mindkettőnk bőven részesült már azokból a „jótéteményekből”, amiket üresfejú, felfuvalkodott, hatalomvágyó emberek kísérleti nyulaként kellett elszenvednünk, és itt döbbsentünk rá leginkább, hogy igen rossz kontrollnyulak voltunk. Ilyenkor értettük meg, hogy Gulliverként megmenekültünk a törpék országából, és még álmunkban is azt reméltük, hogy soha többé nem kell visszatérnünk közéjük.

A sokat próbált kempingszékek és a még több megpróbáltatásnak alávetett összecsucukható (pontosabban összecsucuklani kívánó) asztal volt tanúja

étkezéseinknek és henye semmittevésünknek. A tarló szélén egyre erősebben illatozott a barátcserje, olykor-olykor a fenyőillatot utánozva, és így paradox karácsony-hangulatot éreztetve. Olyanná vált ez a kora reggel, mint amelyet Ravel festett meg hangszereivel a Daphnis és Chloéban: csupa ragyogás, fény, hangulat és hang – egyszóval ünnepi örömmámor. Mindezt még a tovább erősödő, bár távoli forgalmi zaj, sőt, még a megszorodó, a közelben le- és felszálló repülőgépek dübörgése sem tudta semmissé tenni. A megnevezett zavaró körülményektől eltekintve, ezer évekre visszamenő érvényességgel, változatlan módon élhettük-ölelhettük a mediterrán világ minden hamvát-báját. Kimondatlanul is nyilvánvaló, hogy éppen ezért az élményért jártunk szorgalmasan ide, ebbe a mások szerint „veszedelmes, ellenséges, veszélyes” világba.

A távoli nyárfacsoport mögött felsejlő falu felől (csak a ceruzavékony hófehér minaret látszik belőle) egyszer csak előbukkan a semmiből néhány tehén és egy mögöttük ballagó micisapkás ember. Csakhamar egyértelművé válik, hogy a kis csoport egyenesen felénk tart. – No, jön már a gazda – vélekedünk egyszerre. Ha kezdő világjárók lennénk, talán gyorsan kereket oldanánk. De mi nem ezt tesszük. Miként is festene, ha gyorsan odébbállnánk: a bizalommal felénk tartó és minden bizonnyal kíváncsi ember még talán rosszat sejtene rólunk, és ránk vonatkozó gyötrő kérdéseire soha többé nem kapna választ. Tudjuk, érezzük, hogy az elkerülhetetlen találkozás semmi rosszat sem tartogat, sokkal inkább érdekes élményt, új barát megszerzését, a már régóta meglévő bizalom újabb megpecsételését. Az évek során megtanultuk, hogy az általunk ismert világ legőszintébb, barátkozni akaró embereinek országában tartózkodunk, ahol a vendégszeretet nem ismer határokat. Ezért várjuk a tehénes embert, aki nem siet, inkább legelésző teheneihez igazodva, de mégiscsak egyértelműen felénk, hozzánk közeledve lépeget. A tehének még annyit sem törődnek velünk: valamit szálagzatnak a szúrós tarló közül, ők tudják, hogy mit. Emberünk úgy tíz méternyire megáll előttünk és várja a mi reakciónkat. Mi tehát felállunk és török köszöntéssel jó napot kívánunk. Nemcsak mondjuk, széles karmozdulattal mutatjuk is, hogy asztalunkhoz várjuk, miközben egy kempingszéket kapunk elő. És bár szabadkozik, mégis egykettőre ott áll előttünk, mi pedig bemutatkozás közben kezet rázunk. Nem először, sokadszor ismétlődő jelenet ez: volt részünk benne a Kaçkar lejtőin, a Hasan-vulkán előterében, Kappadókiában, a Fekete-tenger kavicsos partján, a Tuz Gölü sós mocsara szélén, a Toros fennsíkján, és ki tudja, még hol. Elhangzanak a származásunkra utaló sztereotip varázsszavak, meg hogy turistaként járjuk az országot, és hogy a tőlük, törököktől eltanult módon mindig a szabadban éjszakázunk. És hát, az illem kedvéért, kézzel-lábbal tisztázni igyekszünk azt is, nem baj-e, hogy ezt a tarlót választottuk. Jól tudjuk, hogy még ha baj volna is, akkor sem mondaná meg. Inkább megtiszteltetve érzi magát, hogy vendégének tekinthet bennünket. Hamarjában teával kínáljuk, amit el is fogad, és kényelmesen letelepszik az asztalunkhoz. Aztán cigarettával kínáljuk, T-vel együtt rágyújt, és minden feszélyezettség nélkül egyszer csak mesélni kezd. Törökül mesél, folyamatos szövegmondással, hozzánk intézett kérdések vagy felszólítások nélkül, vagyis még közbeszólni sem lehet. Valahol azért tudja, hogy nem értjük, ezt azonban mindenképpen el kell mondania. Ezért az előadása egyre inkább széles gesztusokkal, pantomimmozdulatokkal és az átélés hangjaival társul. Kihasználva a

fejünk felett elzúgó repülőgépet, értésünkre adja (amit már eddig is gyanítottunk), hogy a háborúról mesél. Arról az epizódról, ami a második világháború idején történhetett ezen az égei partszakaszon. A szövetségesek pilótái a közeli kikötőt támadták, és az egyik lelőtt gép amerikai pilótája ejtőernyőstül éppen ezen a földön landolt. Akkor ő még gyerek volt, de jól emlékszik mindenre, mert akkor is itt tartózkodott. Azóta más külföldi nem tette ide a lábát, és örül neki, hogy mi most békés szándékkal jöttünk.

Na, sohasem gondoltuk volna, hogy egy ilyen bonyolult eseménysorozatot így is elő lehet adni. Amikor látta, hogy megértettük, magához ölelt bennünket, és további jó utat kívánt. Aztán szabadkozva elköszönt és a tehenei után eredt. Valahol a parti mocsár felől felzengett a békák kórusa: talán a napot köszöntötték, amint kibukkant a hegygerinc mögül. Az persze pillanatok alatt érezte a forróságát, ezért hát mi is továbbindultunk, hogy valami árnyasabb helyet keressünk. Emberünk mindaddig integetett utánunk, amíg csak látott bennünket. Amíg tehenekkel körülrajzolt alakja bele nem veszett a ragyogó tengeri párába.

A Cédus Művészeti Alapítvány logójával megjelölt oldalon korábbi pályázatunkon jelentkező szerzők műveit közöljük.

Szentkirályi Fittler József

Nagy László Bálint

Sappho-mozaikok

Rumy-Csányi Gizella titoknaplójából

A családi forrásanyagok kutatásában nyújtott segítségért szeretnék köszönetet mondani Kodály Zoltánné Péczely Saroltának és Péczely Péternek, ill. Rumy Gizella fényképeinek konzerválásáért Pankaszi Istvánnak, a Szépművészeti Múzeum grafikai restaurátorának.

„szeretni és viszontszeretni a legnagyobb boldogság e földön.”
Rumy Gizella végrendeletéből¹

Rumy Gizella fényképei a Péczely család archívumából

I.

„Okt. 29-én »Troubadour«. – Rumy Gizella k. a. első színi kísérlete.

Az idegen, ki ez este a Nemzeti Színházat meglátogató, nem kevésbé csodálkozhatott azon, hogy Verdi eme unalomig elcsépett, elhasznált operája minden helyiségében megtöltte a házat. Azonban végig nézve s hallgatva az előadást, csakhamar meggyőződhetett arról is, hogy ennek okát nem annyira a Nemzeti Színházban jelenleg uralkodó tökéletes művészi, kerek összevágó előadás s kiállításnak, mint inkább azon körülménynek tulajdoníthatá, miszerint egy sok reményű s széles pártfogástól övedzett énekesnő tévé első színi kísérletét. – Minden ily alkalom már magában is elégséges arra, hogy a

¹ Rumy Gizella végrendelete (Budapest, 1891. II. 4.) a Péczely család archívumában.

közönség bármiféle megunt darab előadását is nagyobb számmal látogassa a szokottnál. Mennyivel fokozódhatik a közérdek oly egyéniségek irányában, kik társadalmi állásuk, kiterjedt ismeretségük s a művészeti jövőjükhöz kötött sokféle szép reményeknél fogva csaknem kivételes esetet képeznek a számtalan mindennapiasak közt? – erre kiváló példa volt Rummy Gizella k. a. első föllépte. – A t. k. a. már több hangversenybeni sikerdús föllépte után ismeretes a fővárosi közönség előtt. Az énekművészet iránti határtalan lelkesültsége s feláldozó hajlama, kitartása, csaknem általános beszéd tárgyát képezi évek óta a fővárosi köröknek. – Mindenki igyekezett személyesen meggyőződni arról, hogy minő jeleit mutatandja művészetrei hivatásának? – Örömről szolgál őszintén bevallani, hogy Rummy G. k. a. nagy részben megfelelt a várakozásnak, sőt sok tekintetben azt jóval meg is haladta. – Érdekes alakja, rokonszenves, tiszta, biztos hangja – főleg a magasabb terjedelemben, – már első megjelenése s dallamával biztosítja számára a közönség elismerését s méltánylatát. Azucena szerepe éppen nem tartozik azokhoz, melyeket tehetség s alapos készültség nélkül meg lehetne oldani. A t. k. a. mindvégig otthoniasan érezte magát benne, s látszott, hogy sok tanulmányt fordított énekrészei érvényesítésére. Különösen kiemelendőnek tartjuk az első megjelenést, a 3-ik s az utolsó felvonás (álom) dallamát. Mint kiválólag magas mezzo-szoprán, mindig több sikert fog aratni azon részekkel, melyekben a mélyebb alt hangjait nem kell érvényesíteni. Azért óhajtható volna, hogy inkább az előbbi hangterjedelemben vágó szerepek betanulása s képviselésére fordítana szorgalmát s tehetségét. Oly részeknél, melyek erőteljes hanghordozást, szenvedélyes drámai declamatiót s kiemelkedő hangsúlyozásokat igényelnek – főleg egyetemes vagy vastagabb zenekari kísérettel ellátott részeknél, – mélyebb hangjai elmosódnak s kellőleg ki nem domborulnak, ellenben, hol magasabb, de biztos intonációkra van szükség, itt már is meglepő sikerrel tudja hangját érvényesíteni.

A mi a kifejezést, az arc- s tagjátékot, szóval: a színpadi mozgások plasztikáját illeti, erre nézve – tekintve első fellépését, – nem élhetünk a szigorúbb kritika mérveivel; ehhez sok gyakorlottság, színpadi otthoniasság s öntudatos bátorság igényeltetik. Azonban bátran merjük állítani, hogy e részben is megvan benne a szükséges képesség s tehetség, melynek kifejlődhetése nem fog hátramaradni az énekművészeti részek fokozatos tökéletesbülésétől. – A t. k. a. sok tapsot aratott, első megjelenése után háromszor zajosan kihivatott, s egy pár szép koszorúval meg is tiszteltetett. A honi művészet minden esetre csak örülhet, hogy anélkül is kevés számú papnőinek száma egy oly szép tehetséggel szaporodott, mint Rummy G. k. a., ki ha ernyedetlenül megáll a sok küzdelemmel járó pályán, jogosan számolhat rózsákra is annak tövisei mellett.”²

A kritika javaslatait a pályakezdő énekesnő nem fogadta meg. Pauline Viardot szuggesszív egyéniségének bűvköre Rummy-Csányi Gizella hanggi adottságaiba került.

Az 1860-as évtizedet felölelő pályafutása során rumi és rábadoroszlói Rummy Gizella Ludoiska Karolina (Zalaigrice-Szentpéterúr /Zala megye/, 1835. január

² Hölgyfutár, XIV. évf. II. félév, 55. sz. 1863. XI. 5. 439.

5. – Budapest, 1899. október 6.³) a pesti Nemzeti Színházban, a kolozsvári Nemzeti Színházban, a Budai Népszínházban, az Erzsébet téri Pesti Városi Német Színházban (Deutsches Stadttheater Pest) és a győri színházban énekelt. A neoabszolutizmus időszakában az édesanyja, Csányi Mária (1816–1884) kivégzett rokona, Csány László közmunka- és közlekedésügyi miniszter iránti tiszteletből az előadásain a Csányi (Csány alakban is) vezetéknevet is használta. Az apja, Zala megye főszolgabírója, Rummy Károly (1807–1877) az 1848–49-es forradalomban a mártír politikus dunántúli felderítő tisztje és a Zala megyei nemzetőrség századosa volt.⁴ Csány László fiatalkori szerelme a bizalmasa és szomszédja, Deák Ferenc nővére, Deák Klára iránt még inkább elmélyíthette a szülők rokoni barátságát „a haza bölcsével”.⁵

Rummy Gizella szerepei Pauline Viardot szerepkörét fedik át. A széles ív alapkövei a Pauline ihlette *A próféta* (Meyerbeer) és *A trubadúr* (Verdi), olyan dalműveket közrefogva, mint a *Fidelio* (Beethoven), *A zsidónő* (Halévy) és a *Lucrezia Borgia* (Donizetti). Valószínűleg ő is széles hangterjedelemmel rendelkezett: Erkel *Hunyadi Lászlójának* drámai koloratúrszoprán hősnőjét, Szilágyi Erzsébetet – a korabeli recenzió tanúsága szerint – a kolozsvári Nemzeti Színházban „tapsvihar s lelkesült kihívások közt énekelte végig”. Repertoárján tartotta *Az afrikai nő* (Meyerbeer), a *Don Sebastiano* (Donizetti), a *Norma* (Bellini), a *Márta* (Flotow) és az *Ilka és a huszártoborzó* (Doppler Ferenc) mezzoszoprán főszerepeit is, de mellékszerepeket és számos operettkaraktert is alakított. Színpadi pályafutásának ívét a pesti Nemzeti Színházban *A trubadúr* 1863. október 29-i és 1870. április 26-i előadásai fogják közre...⁶

³ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939V-J29V-HZ7?i=265&cc=1743180> (2020. III. 16.) – Roman Catholic Church Register of Births for Szentpéterúr, Hungary; Rummy Gizella halotti anyakönyve a Péczy család archívumában.

⁴ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/szazadosok-az-184849-evi-szabadsagharcban-96F2/eletrajzi-adatok-989D/r-AOFD/rumi-es-rabadoroszlai-rummy-karoly-A16D/> (2020. III. 16.) – Bona Gábor: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban.*

⁵ Körmöczi Katalin: „...A mi megmarad, fordítsa jó czélokra”. Deák Ferenc hagyatéka, Budapest, 1992, Magyar Nemzeti Múzeum, 19–20. és 189.

⁶ *Magyar Színművészeti Lexikon*, I. kötet. Szerkesztette: Schöppflin Aladár. Budapest, 1929, Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete, 281.; Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár, Pest, Nemzeti Színház, 1863–1870.; Új évi Nemzeti Színházi Zsebkönyv 1865-ik évre. Kolozsvár, 1865. Kiadták: Jakab István és Nagy György, 5., 7. és 10.; Hölgyfutár, XIV. évf. II. félév, 50. sz. 1863. X. 24. 398.; Nefelejts, VI. évf. 35. sz. 1864. XI. 27. 336. (benne t.k. a kolozsvári *Hunyadi László*-előadásról); Sürögöny, IV. évf. 270. sz. 1864. XI. 25. 2. (benne t.k. a kolozsvári *Hunyadi László*-előadásról); Fővárosi Lapok, I. évf. 287. sz. 1864. XII. 16. 1197.; Pesti Napló, XVIII. évf. 5211. sz. 1867. IX. 4. 3. Fővárosi Lapok, VII. évf. 87. sz. 1870. IV. 26. 372., Fővárosi Lapok, VII. évf. 89. sz. 1870. IV. 28. 379.; Budapesti Közlöny, IV. évf. 94. sz. 1870. IV. 26. 1675.; Pauline Viardot és Rummy-Csányi Gizella közös szerepei: http://www.boehlau-verlag.com/download/164359/978-3-412-50143-3_B%C3%BCChnenrepertoire.pdf (2020. III. 16.) – Beatrix Borchard: *Pauline Viardot-Garcia. Fülle des Lebens. Bühnenrepertoire Pauline Viardot-Garcia*, Köln–Weimar–Wien, 2016, Böhlau Verlag.

II.

„Tisztelt Sárosy úr!

Fájdalommal tapasztalám, hogy hazánkban az irodalom jelesebb költőinek munkái sem pártfogoltatnak érdemek szerint. Igen szereti mindenki, ha lelkes honfiúnak és leánynak nevezik. Óh! De e drága névre igen kevés iparkodik érdemet tenni.

Édesanyám, kinek Zala, Somogy, Vas és Győr megyékben számos barátja, rokoni vannak, szétküldött közöttük felszólító levelet, hogy pártfogolják kegyed verseit – azonban kérelmének kevés sikere lett, mert a jó hazafiak és leányok mentségekkel vonultak vissza. Bocsájtson meg kegyed, hogy ily kevés előfizetőt bírt anyám gyűjteni, de higgye el, nem a hanyagság okozója, hanem az emberi szívtelenség és önérdékbeli cselekedet.

Hő üdvözetem után vagyok tisztelt Sárosy úr hő tisztelője

Rumy Gizella⁷

A Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárában megmaradt levél címzettje és az írója egyaránt az „emberi szívtelenség és önérdékbeli cselekedet” következtében „légüres térbe” kergetett művész. A dinamika, a gondolatritmus és a zeneiség egy olyan alkotót láttat, aki végül nem a saját előadó-művészete, hanem Orlai Petrich Soma által vált a magyar kultúrtörténet preurbánus korszakának fontos alakjává.

Kossuth Lajos bizalmas barátja, Sárosi Gyula költő az 1848–49-es szabadságharc alatt kormánybiztosi tisztséget kapott. A neoabszolutizmus alatt a königräzti börtönben tartották fogva (ahol az angol irodalomból fordított), szabadon bocsátása után röviddel ismét internálták, ahonnan betegen szabadulva 1861-ban hunyt el. A két fogva tartása közötti időszakban nélkülözések között élt, újságkiadással is próbálkozva. Ekkor Rumy Gizella az édesanyja, Csányi Mária kezdeményezte jótékonsági akcióban is tevékenyen részt vett.

Franciaországban, III. Napóleon rendszerének „légüres terében” Pauline Viardot az 1850-es évek elejének két emblematisz mőalkotását ihlette: Ary Scheffer *Szent Cecília*-festményét és a főszereplésével bemutatott Charles Gounod *Sappho* c. dalművét. Közel egy évtizeddel később Orlai Petrich Soma életművében külön egységet képez az 1859 és 1863 közötti két zsarnokellenes műzsakép, a *Sappho* és a *Szent Cecília*.

Miként III. Napóleon Franciaországában, az 1848–1849 utáni Magyarországon is a „tiltott” és „tűrt” művészi kifejezés térfelére koncentrálódott a küzdelem. A magyar helyzet hatványozott tragikuma a polgári réteg hiányából keletkezett „légüres tér”, amelyben a felvilágosult kis- és középnemesség egyes, sokszor egymástól is elszigetelt képviselői – köztük Rumy-Csányi Gizella – tetek kísérletet az európai polgári entitás megteremtésére...

⁷ Petőfi Irodalmi Múzeum – Kézirattár V. 4713/1092 Darnay Kálmán gyűjteménye – Rumy Gizella levele Sárosi Gyula részére.

III.

Egy metamorfózis maszkjai. Pauline Viardot 1858. november 25-i pesti Nemzeti Színházi gálaelőadásának plakátja az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának gyűjteményéből.

Rumy Gizella valószínűleg személyesen is tanúja lehetett Pauline Viardot 1858. novemberi és december eleji pesti vendégszerelésének. A Nemzeti Színházban hat ellentétes maszkot öltött magára: egy hónap alatt *A sevillai borbély*, a *Norma*, *A próféta*, *A hugenották*, *A zsidónő* és *A trubadúr* (II. felvonás I. kép) főhősnői metamorfózisát élte át. Az előadás-sorozat mellett a főváros akkori koncerttermében, az Európa Szállóban (a Széchenyi István téren, a mai Spenótház helyén) művésztársával, Clara Schumann-nal is emlékezetes dalesteket adott.⁸

Az Európa Szállóban az 1858. október 30-én rendezett koncerten Rumy Gizella személyes

tiszteletadása is lehetett, hogy közvetlenül a példaképe előadás-sorozata előtt Meyerbeer *Ördög Róbert* c. operájából énekelt áriát.⁹ Az említett dalmű azért foglalt el különleges helyet Pauline repertoárjában, mivel egyszerre formált meg benne két ellentétes női karaktert, Isabelle és Alice szerepét.¹⁰ A hangversenyen Mendelssohn-dalokat szólaltatott meg a tenorista Jekelfalussy Albert,¹¹ aki rövidesen már Pauline mellett *A sevillai borbély* Almaviva grófját és *A zsidónő* Leopold herceget alakította,¹² ill. Clara Schumann 1858. november 22-i, az Európa Szállóban tartott zongoraestjén is fellépett.¹³

Az operatörténetben szinte példa nélkül álló metamorfózis, melynek bravúráját Pauline Viardot az 1858. november 25-i nemzeti színházi gálaesten a végletekig fokozta (*A trubadúr*, *A sevillai borbély* és *A hugenották* felvonásaival, ill. Huber Károly dalával), inspirálhatta Rumy Gizellát, hogy felkérje Orlai Petrich

⁸ Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1858.; Hamburger Klára: *Liszt et Pauline Viardot-Garcia (dans l'optique de sept lettres inédites)*, in: *Studia Musicologica*, Vol. 34. Issue 1–2. 1992. p. 187–202. (p. 193–198.)

⁹ Budapesti Hírlap, VI. évf. 249. sz. 1858. X. 30. 3.

¹⁰ http://www.boehlau-verlag.com/download/164359/978-3-412-50143-3_B%C3%BCChnenrepertoire.pdf (2020. III. 16.) – Beatrix Borchard, i. m.

¹¹ Budapesti Hírlap. VI. évf. 249. sz. 1858. X. 30. 3.

¹² Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1858.

¹³ Budapesti Hírlap, VI. sz. 266. sz. 1858. XI. 20. 3.; Pesti Napló, IX. évf. 2635. sz. 1858. XI. 21. 2–3.

Somát a saját arcképe megfestésére a példaképe emblematisz szerepében, Sapphóként. A 2011-es békéscsabai Orlai-életműkiállítás katalógusában az 1881-ben a Nemzeti Múzeumnak adományozott kép Keserű Katalin, Galamb Zsuzsanna és Szeredi Merse Pál által identifikálva – 268. sorszámmal – *„Rumi Gizella arcképe / Sappho”*,¹⁴ míg a 2018-as kiadásban – 262. sorszámmal – *„Sappho”* elnevezéssel szerepel.¹⁵ Kusler Ágnes, Vargyas Zsófia, Kamocsai Éva és Pedryc Anna közösen írt tanulmánya a keletkezés körülményeinek döntő bizonyítékra, az OSZK Kézirattárában őrzött Orlai-pénztárkönyvre hivatkozik: az 1859-es év hat bejegyzése közül a második *„Rumi Gizella arcképe”*, amelyért az énekesnő *„a festő egyéb portréihoz viszonyítva magas áron, egy megrendelt és az éppen debütáló Rumi Gizellát Sapphóként ábrázoló kép”*-ért 150 forintot fizetett.¹⁶

Az Orlai-pénztárkönyv bejegyzésén és az ajándékozás gesztusán túl a Péczely család archívumában lévő három dedikált fénykép (az egyik fényképen a szígnő a hátoldalon) bizonyítja egyértelműen, hogy Rumi Gizella a Sappho-festmény modellje.¹⁷

A fiatal magyar énekesnő a festménnyel művészként örök érvényű üzenetet közvetít: bár – Cecilia Bartoli lényegi összegzését idézve – *„a kultúra alapjaiban történő megváltozásának időszakában a koraromatika és az impresszionizmus, ill. a korai modernizmus között”* nem *„teremt hidat”*,¹⁸ mint Pauline Viardot, de hiteles életével az önkényuralom időszakában ő is tudatosan vallotta: *„O ma lyre immortelle”*.

¹⁴ Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880). Az ELTE Művészettörténeti Intézetének hallgatói és mezőberényi helytörténészek munkáiból. Szerkesztette: Galamb Zsuzsanna. Vezető tanár: Keserű Katalin. Orlai Petrics Soma kiállítás a Békés Megyei Munkácsy Mihály Múzeumban. 2011. szeptember 16. – 2012. január 8. Békéscsaba, 2011, Békés Megyei Munkácsy Mihály Múzeum, 184.

¹⁵ Orlai Petrics Soma 1822–1880. Szerkesztette: Galamb Zsuzsanna. Konceptió, vezető tanár és a fejezetek bevezetőinek szerzője: Keserű Katalin. Budapest, 2018, Balogh Bertalan Művészeti Alapítvány, 187.

¹⁶ Országos Széchényi Könyvtár – Kézirattár/Analekta Ol-Pap/4511, Orlay-Petrich Soma személyi okmányai, pénztárkönyvei és üzleti iratai – Orlay-Petrich Soma pénztárkönyve; Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880). Békéscsaba, 2011, Békés Megyei Munkácsy Mihály Múzeum, 134.

¹⁷ Rumi Gizella fényképei a Péczely család archívumában.

¹⁸ Cecilia Bartoli Pauline Viardot művészetéről: „A student of Franz Liszt and Anton Reicha and a duet partner of Chopin, Pauline was an excellent pianist and composer. Her impeccable singing technique, which she passed on to successful students, allowed her to work in her profession for decades. Her prosperous marriage to the French theatre manager, author and art critic Louis Viardot advanced her career as a respected singer and established her role as a great patron of the arts, clear-sighted enough to bridge the years of fundamental change in culture from early Romanticism to impressionism and early modernism.” In: <https://www.salzburgerfestspiele.at/cms/wp-content/uploads/2019/06/salzburger-festspiele-pfingsten-2020.pdf> (2020. III. 16.) – *La couleur du temps. Die Farbe der Zeit. Pauline Viardot-Garcia (1821–1910)*. Salzburger Festspiele Pfingsten 29. Mai – 1. Juni 2020. p. 5.

IV.

„Egy doboz 1694 évből

Iczés üveg övegből 2 darab Zsigmond király korából a Rummy Család címerével bevésve –

E tárgyakat mint unikumot a Nemzeti Múzeumnak ajándékozom
tisztelettel:

Rummy Gizella

Bpest 28/7 881”¹⁹

Hová menjünk?

— A jogászsegélyező egyesület pénzalapja növelésére ma délelőtt 12 $\frac{1}{2}$ órakor tartja hangversenyt a nemzeti múzeum nagy termében. Érdekes műsorozata a következő: 1) Népdaok, éneklő az egyesületi dalárda. 2) Unokánhoz, költemény Kakas Mártontól, szavalja Szerdahelyi Kálmán. 3) Souvenir de la Spa, Sarvaistól, gondolkán előadja Szuborics Manó. 4) Ária a „Próféták” operából, éneklő Rummy Gizella k. a. 5) Nyitány Erkel Ferencz „Sárosta” című új dalművéhez, előadja a nemzeti színház zenekara. 6) Magyar ábránd, ének- s hegedűre szerző Huber Károly, éneklő Hollósy-L.-né, ját szö a szerző. 7) Ábránd „Hunyadi László” felől, szerző és zongorán előadja Bakody Lajos. 8) Két népda Zimaytól, a szerző zongorakísérellel éneklő Füredy Mihály. 9) Rákóczy-induló, átírva Bertlitzől, előadja a nemzeti színház összes zenekara.

Barabás Miklós: Hollósy Kornélia mint Valois Margit Giacomo Meyerbeer A hugenották című operájában – litográfia. Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tár, KE 3150.

Forrás: <https://keptar.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=724> (2020. III. 16.);

A Jogászsegélyező Egyesület jótékonyági koncertjének műsora 1862. március 23-án a Nemzeti Múzeum dísztermében. In: Nefelejts, 1862. III. 23. 601.

A töredékesen fennmaradt 1881-es ajándékozási iratot a Nemzeti Múzeum Adattára öt házzal Rummy Gizella élete utolsó lakhelye, a Magyar u. 30. mellett őrzi. A Nemzeti Múzeum dísztermében az énekesnő egy koncerten is fellépett a példaképe egyik sikerszámaival és magyar művésztársaival, Hollósy Kornéliával, Huber Károllyal és Füredy Mihállyal...

Az adományozó Rummy Gizella és a Magyar Nemzeti Múzeum kapcsolata 1859-ben kezdődött. Ekkor, a neoabszolutizmus korában társadalmi kiállást jelentett, hogy az ország első közgyűjteménye számára 1859. szeptember 29-én egy kisebb numizmatikai kollekciót, 7 db ezüstérmét ajándékozott: a Balatontól 28 km-re lévő, Somogy megyei Kánya településen 1852-ben feltárt 5 db kelta érmet, Báthory István lengyel királyként forgalomba bocsátott hármas garasát (grossi triplices) és Miksa király magyar dénárjának hamisítványát (a leltározáskor is „álpéldány”-ként határozva meg).²⁰

¹⁹ Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Adattár, Érem- és Régiségtár iratai, 231/1881 (töredékes adományozási irat)

²⁰ Magyar Nemzeti Múzeum – Régészeti Adattár – MNM Érem- és Régiségtár Leltárkönyv 48.1859.1–3. bejegyzése; Hölgyfutár, X. évf. 127. sz. 1859. X. 25. 1042.; Ipolyi Arnold: Magyar régészeti krónika, in: Archaeologiai Közlemények, II. 1861, 285–317. (308.)

Fontos eseménye Rummy Gizella életének az 1862. március 23-án, a Nemzeti Múzeum dísztermében, a Jogászsegélyező Egylet megsegítésére tartott déli hangverseny, amelyen a Nemzeti Színház zenekarával szólaltatta meg Meyerbeer *A próféta* c. operájának nagyáriáját. Pauline Viardot művészetét nemcsak ez a hangjára komponált zeneszám, hanem a koncerten fellépő 1858-as magyar partnerei, Huber Károly dalával, a szerző zongorakíséretével Hollósy Kornélia (*A hugenották* Valois Margitja) és – népdalfeldolgozásokkal – Füredy Mihály (*A sevillai borbély* címszerepe) is megidézték. Az Orlai Petrich Soma által megörökített Szerdahelyi Kálmán Jókai Mór (Kakas Márton álnév alatt írt) *Unokámhoz* c. költeményének szavalatával működött közre.²¹

A legjelentősebb adományozását a művészi pályafutása lezárását követően egy évtizeddel, 1881 júliusában tette, amikor Orlai Petrich Soma *Sapphóját* ajánlotta fel a Nemzeti Múzeum Képtára részére.²² A festmény az 1906-os megnyitás előtt a Szépművészeti Múzeumba,²³ majd 1957-ben a Magyar Nemzeti Galériába került.²⁴ Rummy Gizella más történeti emlékeket is ajándékozott ekkor a Nemzeti Múzeum számára:

- egy 1694-ben készült, német nyelvű felirattal ellátott, hordó alakú, 9,5 cm magas és 5,2–6 cm átmérőjű úrvölgyi aranyozott rézdobozt;

- a családi legendárium szerint Zsigmond-kori, 22,5 cm (a dugasszal együtt 28,5 cm) magas, 8,5 cm átmérőjű címeres iccésüveget, hatszögű fenékkal, oldalára a Rummy család címere vésvé (a címerpajzsban, majd a pajzsos levő sisak felett a koronán serleget tenyéren tartó páncélos kar). Egy másik felajánlott, akkor szintén Zsigmond-korinak vélt Rummy-címeres iccésüveg – az ajándékozási levél alá írt utólagos bejegyzés értelmében – „hozatal közben eltörött”.

- Az egykor a nagybátyja, Deák Ferenc tulajdonát képező és az általa a Rummy-családnak ajándékozott, igényes kidolgozású, XIX. sz. elején készített meissenai porceláncsészét és csészéaljat. A szeretteit gyakran személyes ajándéktárgyakkal meglepő Deák Ferenc ereklyéi között fontos helyet foglal el ez

²¹ Hölgyfutár, XIII. évf. 34. sz. 1862. III. 20. 270.; Hölgyfutár, XIII. évf. 37. sz. 1862. III. 27. 294.; Nefelejts, III. évf. 51. sz. 1862. III. 23. 601.; Pauline Viardot, Hollósy Kornélia és Füredy Mihály közös előadásai: Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1858; Beszámoló Meyerbeer: *A hugenották* c. operájának előadásáról Pauline Viardot, Hollósy Kornélia és Ellinger József főszereplésével a pesti Nemzeti Színházban: Pesti Napló. IX. évf. 2634. sz. 1858. XI. 20. 3.; Orlai Petrich Soma Szerdahelyi-portrójáról: Keserű Katalin: *Orlai Petrich Soma (1822–1880)*, Budapest, 1984, Képzőművészeti Kiadó, 30.

²² A Magyar Nemzeti Múzeum 1881. évi július havi kimutatása. In: Budapesti Közlöny, XV. évf. 181. sz. 1881. VIII. 10. 3.; Zádor Anna: *Kapossy János hagyatékából* II., in: Művészettörténeti Értesítő, XL. évf. 1991/1–2. sz. 92–108. (104.) – Orlai Petrich Soma *Sappho* c. képének adományozása az 1956-ban megsemmisült Magyar Nemzeti Múzeum 1881. évi iktatókönyvében 403/1881 számon szerepelt, 1881. augusztus 3-i bejegyzéssel.; Fővárosi Lapok, XVIII. évf. 182. sz. 1881. VIII. 11. 1070.

²³ *A Magyar Nemzeti Múzeum Képtárának festményei és grafikai állaga*, I. füzet. Összeállította: Dr. Peregriny János, Budapest, 1909, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 199–200.

²⁴ <https://mng.hu/mutargyak/sappho-2/> (2020. III. 16.) – Magyar Nemzeti Galéria (Budapest); Keserű Katalin: *Orlai Petrich Soma (1822–1880)*, i. m., 81.

a készlet. A rózsaszín alapú, felfelé fokozatosan elfehéredő csészén, ill. a tányéron egyaránt körben rózsaszínből zölddé váló plasztikus kagylóábrázolásokat sárgászöld alapszínbe mártott stilizált, domború, a szélén is aranyozott sáslevél-díszítés veszi körül. A csésze füle rokokó vonalú, a belseje félig aranyozott. A 6,6 cm magas, 8,7 cm átmérőjű, 4 cm fenekű csésze 31. és 14. számokkal, a 2,8 cm magas, 15 cm átmérőjű, 7,2 cm fenekű alja pedig 11. és 16. számokkal van ellátva, mindegyiken a máz alatt külön meissenai bélyeggel (két kék színű, keresztbe tett kard).

Az Érem- és Régiségtár a három tárgyat 1881. július 28-án leltározta be.²⁵ Az üveg és a rézdozsa a második világháború alatt elpusztult, a hiányt a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtár Leltárkönyve is dokumentálja. Deák Ferenc meissenai porcelánkészlete viszont ma is az állandó kiállítás értékes darabja.²⁶

V.

A múzsa Pauline Viardot személyisége leginkább talán két, 1851-ben, szinte azonos időpontban keletkezett, egymást kiegészítő alkotásban, Ary Scheffer és Charles Gounod műveiben tárulkozik fel előttünk.

A „Pauline-Sappho” koncepciójának születésében Lord George Byron hatása egyértelmű, aki Dante, Shakespeare és Goethe mellett a Scheffer–Viardot-körhöz köthető képzőművészeti alkotások és zeneművek egyik legfontosabb inspirálója volt.

Ary Scheffer: *Pauline Viardot portréja, mint Szent Cecília* – o., v., 82×51 (1851). Musée de la Vie Romantique (Párizs).

Forrás: <http://www.thearttribune.com/Pauline-Viardot-as-Saint-Cecilia.html> (2020. III. 16.)

²⁵ Magyar Nemzeti Múzeum – Régészeti Adattár – MNM Érem- és Régiségtár Leltárkönyv 99.1881.1–3. bejegyzése; Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Adattár, Érem- és Régiségtár iratai, 231/1881 (töredékes adományozási irat); A Magyar Nemzeti Múzeum 1881. évi július havi kimutatása. In: Budapesti Közlöny. XV. évf. 181. sz. 1881. VIII. 10. 3.; Hampel József: *A Magyar Nemzeti Múzeumi Érem- és Régiségtár 1881-ben (május-december)*, in: *Archaeologiai Értesítő*, II. évf. 1881. 142–156. (153.); A Hon, XIX. évf. 209. sz. 1881. VII. 31. 3.; Fővárosi Lapok, XVIII. évf. 174. sz. VIII. 2. 1020.; *Három nemzedék ereklyetárgyai a Magyar Nemzeti Múzeumban (1823–1875)*. Szerkesztette: Simon V. Péter, Budapest, 1988, Múzsák Közművelődési Kiadó, 44.; Körömczi Katalin: „...A mi megmarad, fordítsa jó czélokra”. Deák Ferenc hagyatéka, Budapest, 1992, Magyar Nemzeti Múzeum, 158. és 241. (MNM 1881.99.3.a-b.); Papp Júlia: *A Romy-serleg magyarországi története*, in: Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 2005/3. 24–45. (31–32.)

²⁶ Magyar Nemzeti Múzeum – Régészeti Adattár – MNM Érem- és Régiségtár Leltárkönyv 99.1881.1–3. bejegyzése.

Byron a görög dalnoknőt a *Childe Harold* zárándokútja és a *Don Juan* c. elbeszélő költeményeinek megrázó erejű soraiban eleveníti meg:

*„Dark Sappho! could not verse immortal save
That breast imbued with such immortal fire?
Could she not live who life eternal gave?
If life eternal may await the lyre,
That only Heaven to which Earth's children may aspire.”*

Lord George Byron: *Childe Harold* zárándokútja (II. Ének, XXXIX.)²⁷

*„The isles of Greece! the isles of Greece
Where burning Sappho loved and sung...”*

Lord George Byron: *Don Juan* (III. Ének, LXXXVI.)²⁸

Az ókori történet Gounod-interpretációjában – melyet szerzője a Viardot házaspár cortaveneli kastélyának vendégeként komponált – Sappho a zsarnok Pittacos rendszerének üldözöttjeként vállalja az öngyilkosságot, egy szikláról vetve a tengerbe magát. A mű emblematisz zárójelenete a költőnő drámai „*O ma lyre immortelle*” kezdetű szólószáma.²⁹ Az *ars poeticaként* értelmezhető kezdő sor egyértelműen Byron *„verse immortal”* és *„If life eternal may await the lyre”* kifejezéseinek esszenciális mondanivalója, amelyet a librettista Émile Augier, Gounod vagy maga Pauline Viardot egyaránt megfogalmazhatott.

Sappho szimbolikus figurája háttérben egy másik alak is felsejlik: Szent Cecília. Bár a színpadon Pauline soha nem keltette életre az európai kultúrában a zeneművészetet megtestesítő, a III. századi Rómában mártírhálált halt Cecíliát, számára mint alkotó- és előadóművésznak a hivatása örök érvényű reprezentációját jelentette. Ezt az üzenetet közvetíti Ary Scheffer a múzsáját Cecíliaként megjelenítő portréjával. A vászonra festett, 82×51 cm méretű olajkép ma az egykori szalon-műteremben kialakított, párizsi Musée de la Vie Romantique gyűjteményének fontos darabja³⁰

²⁷ Lord George Byron: *Childe Harold's Pilgrimage*. London, 1842, John Murray. p. 86.

²⁸ Lord George Byron: *Don Juan*. London, 1823, Hodgson & Co. p. 138.

²⁹ Thérèse Marix-Spire: *Gounod and His First Interpreter, Pauline Viardot*. In: *The Musical Quarterly*, Volume XXXI, Issue 2, April 1945, Pages 193–211, *The Musical Quarterly*, Volume XXXI, Issue 3, July 1945, p. 299–317.; Rebecca Bennett Fairbank: *Devastating Diva: Pauline Viardot and Rewriting the Image of Women in Nineteenth-Century French Opera Culture*. Provo (Utah), 2013, Brigham Young University. p. 83–86.; Georg Predota: *The Sappho Affair! Charles Gounod and Pauline Viardot*. In: <http://www.interlude.hk/front/sappho-affaircharles-gounod-pauline-viardot/> (2020. III. 16.); <https://www.charles-gounod.com/vi/oeuvres/operas/sappho.htm> (2020. III. 16.) – Charles Gounod: *Sappho*.

³⁰ <http://parismuseescollections.paris.fr/fr/musee-de-la-vie-romantique/oeuvres/portrait-de-pauline-viardot-en-sainte-cecile#infos-secondaires-detail> (2020. III. 16.) – Musée de la Vie Romantique (Párizs) – Ary Scheffer: *Portrait de Pauline Viardot en sainte Cécile*; <http://www.thearttribune.com/Pauline-Viardot-as-Saint-Cecilia.html> (2020. III. 16.) – Didier Rykner: *Pauline Viardot as Saint Cecilia by Ary Scheffer Pre-empted by the Musée de la Vie Romantique*. In: *The Art Tribune*, 11. IV. 2014.

A zsarnoki császári hatalom mártírja, Szent Cecília Scheffer számára nemcsak a polgári identitása miatt, hanem mint reformátusnak, az ismert Kálvin-portré alkotójának ³¹ is fontos lehetett. Kálvinhoz köthető ugyanis a modern korban a felvilágosodás eszmerendszerében és a francia forradalom során központi jelentőségű zsarnokölés tanának felelevenítése.

Sappho és Cecília így Scheffer és Gounod műveiben a költői-zenei (előadó-)művészet és a romantikus női művészegyéniség zenei, ill. képi reprezentációi. Közös nevezőjük az üldözöttség, a hit és a meggyőződés következetes felvállalása, a művészetnek az ellenállás lehetséges alternatívájaként való értelmezése, ugyanakkor az apollóni megformáltság még a végső elkeseredésben is, a dionüszoszi formátlan őserő ellenerejeként, nem engedve a művészet letisztult kereteinek szétrobbantását.

A Pauline iránti vonzalom Ary Schefferhez hasonlóan Ivan Szergejevics Turgenyev életét is szinte teljes egészében meghatározta. Az orosz regényíró sokáig egy háztartásban is élt a Viardot házaspárral. Kései, misztikum felé hajló korszakának egyik legjellegzetesebb, ún. titok-novellája *A diadalmas szerelem dala*.³² A Cecília-kép keletkezéstörténetét is megvilágító elbeszélés a műzsa, a férj és a szerelmes sajtóságos fiatalkori szerelmi háromszögét idézi vissza...

VI.

Orlai Petrich Soma: *Sappho* – olajfestmény, vászon, 113×94.

Magyar Nemzeti Galéria, Ltsz. 2740. Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orlai_Sappho.jpg (2020. III. 16.)

Orlai Petrich Soma: *Szent Cecília* – o., v., 113×96,5 (1863). Magángyűjteményben. Forrás: <http://www.zsek.hu/aktualitasok/heti-uennep/november-22-szent-cecilia> (2020. III. 16.)

Orlai Petrich Soma érdeklődésének homlokterében állt a színművészet, ezért számos színész portréját örökítette meg. Keserü Katalin az 1984-es Orlai-monográfiájában kiemelten hangsúlyozta a festő színházi inspirációit: „*Orlai ifjúkora vonzódott a színészethez. Nemcsak mint Petőfi barátja és a nemzeti kultúráért lelkesülő reformkori fiatalság eszméinek őrzője,*

³¹ Dr. Fogarasi Zsuzsa: *Zenélő Kálvin-kép*, in: Szőlőskert. A Kecskeméti Református Egyházközség Hírmondója, XVIII. évf. 1. sz. 2011. február, 8–10.

³² Selmeczi János: *A titok-próza Turgenyev elbeszélő művészetében*. Doktori disszertáció. Budapest, 2011, Eötvös Loránd Tudományegyetem; Zöldhelyi Zsuzsa: *I. Sz. Turgenyev „sejtelmes” elbeszélései*, in: *Bevezetés a XIX. századi orosz irodalom történetébe*, I. Alkotó szerkesztő: Kroó Katalin, Budapest, 2006, Bölcsész Konzorcium, 367–376.

hanem a színészi mesterség iránt éppen annak sajátosságai: a lélekábrázolás, jellemformálás miatt különösen érdeklődő festő. Pesti munkássága, mint történelmi képei kapcsán látni fogjuk, sok szálon kapcsolódott színházművészetünkhöz. Színészportréi (Laborfalvy Róza, Szerdahelyi Kálmán) a bensőségessé váló viszony emlékei...³³

Az 2011-es békéscsabai Orlai-kiállítás alkalmából Keserü Katalin Rumi Gizella helyét is kijelölte az életműben: „A 19. századi önkényuralom idején a »képes beszéddel« nemcsak a vizuális kommunikáció, de a vizuális kultúra is gyökeret vert Magyarországon, ahol a mezőberényi (Orlai) Petrics Soma (1822–1880) rendezett először egyéni kiállítást, 1852-ben. Akkor az iskolázottak tudták, hogy például az angol polgári forradalom mellé állt Miltont megidézni egy képen egyenlő a monarchia-ellenességgel. Első volt, aki nagyszabású festményekben gondolkozott, elsőként figyelt fel a nők szerepére a történelemben, a művészetekben és a társadalomban, s ennek érdekében »álsruhában«, az antikvitás ismert és elfogadott nőalakjaiként jelenítette meg kortársait. Mint például a pályakezdő színésznőt, Rumi Gizellát Sapphóként. E kép modelljének azonosítása sok művészettörténészt foglalkoztatott.”³⁴

Akárcsak Schefferre, az evangélikus Orlaira is életre szóló hatást gyakorolhatott Kálvin zsarnokölés-tana, mivel unokatestvérével, Petőfi Sándorral együtt a pápai református kollégium diákja volt. Petőfi költészetében a zsarnokölés a legegyértelműbben Az apostol c. elbeszélő költeményben jelenik meg: a főhős, Szilveszter tragikus élete sikertelen királygyilkossági kísérlete miatti kivégzésével ér véget.

Az 2011-es békéscsabai Orlai-kiállítás katalógusában Felföldi Kitti a festő Milton az „Elveszett Paradicsom”-át három leánya körében tollba mondja c. festménye kapcsán a protestáns-zsarnokellenes üzenet és az ábrázolás hasonlóságát állapította meg a Scheffer-Viardot-körhöz tartozó Eugène Delacroix azonos című és témájú festményével. A beállítás közös nevezői a pokrócban ülő Milton, a hangszeres lány és a falon látható Kiűzetés a Paradicsomból c. kép, mint „festmény a festményben”.³⁵ Felföldi Kitti azt a konklúziót is levonta, „Orlai más művének is lehetett előképe Delacroix festészete: az Attila halála kompozíciójához a Sardanapal halála adott példát.”³⁶ Ez az 1827-ben készült festmény Byron Sardanapal (Sardanapalus) c. tragédiájának (1821) „ut poesis pictura” leképeződése, a társzművészetek interakciójának egyik par excellence példája.³⁷

Orlai Petrich Sapphója – Byron Childe Harold zarándokútja és a Don Juan Sappho-sorai szellemében – Gounod operájának „O ma lyre immortelle” jelmondatára utal. Gounod és Orlai Petrich egyaránt az öngyilkosság előtt vi-

³³ Keserü Katalin: Orlai Petrics Soma (1822–1880), Budapest, 1984, Képzőművészeti Kiadó, 30.

³⁴ http://tranzitblog.hu/ajanlo_473/ (2020. III. 16.) – Keserü Katalin: Ajánló

³⁵ Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880). Békéscsaba, 2011, Békés Megyei Munkácsy Mihály Múzeum, 151–152.

³⁶ Uo., 152.

³⁷ <https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/death-sardanapalus> (2020. III. 16.) – Eugène Delacroix: Death of Sardanapalus (La Mort de Sardanapale).

zionálja a magát a tengerbe vetni készülő hősnőt, de mindezt az apollóni kereteken belül, Gounod-nál még a halál pillanatában is. A líra a művészet és a művészi ellenállás szimbóluma, így a kép adekvát címe „O ma lyre immortelle” vagy a byroni „Verse immortal” és „If life eternal may await the lyre” is lehetne. Az éber cenzúra figyelmét viszont azonnal felkeltette volna egy ennyire direkt utalás...

Ary Schefferhez hasonlóan Orlai Petrich Soma is megalkotta Szent Cecília portréját: 113×96,5 cm méretű, vászonra festett olajfestménye jelenleg magángyűjteményben található. Az 1862–1863-as kép a Keserü Katalin összeállította 1984-es életmű-jegyzékben közvetlenül a Sappho előtt szerepel,³⁸ a 2011-es katalógusban pedig 303. sorszám alatt található.³⁹ Kusler Ágnes, Vargyas Zsófia, Kamocsai Éva és Pedryc Anna ezzel a képpel is kiemelten foglalkozott: „S még azt is feltételezhetnénk, hogy a költőnőt megjelenítő Sappho egy másik portrénak, a zene megtestesítőjeként ábrázolt Szent Ceciliának a párja. (...) A legvalószínűbb azonban az, hogy Orlai olyan modellek után készítette e portrékat (tudjuk, hogy dolgozott modellekkel), akik (...) ismert és alkotó személyiségek voltak, s előképeik »álsruhája» bújtatta őket. (...) Mivel a Ceciliát és a Sapphót ábrázoló képek egymáshoz közeli időben készültek és egyforma nagyságúak (a Cecília kép 113 × 96,5, míg a Sappho 113 × 95,5 cm), az is lehetséges, hogy Orlai programja volt a költészet és a zene képbe fogalmazása, vagy hogy Cecília alakja, aki a portatív orgonát tartja kezében, mégiscsak az egyházi zene, s ellenpólusa, Sappho alakja, aki a költő lantját fogja ölében, a profán muzsika megtestesítője lenne.”⁴⁰ Scheffer Cecíliájával közös a profán beállítás (Kusler Ágnes, Vargyas Zsófia, Kamocsai Éva és Pedryc Anna az Orlai-képen kiemelik a mártíromság jelképei, pl. Cecília nyakán a három vágás hiányát⁴¹), az általános emberi hangsúlyozása és – az ikonográfiai hagyomány szentábrázolásaiából merítve az erkölcsi győzelem hangsúlyozására – a fej körüli halvány glória ábrázolása.

Ez az interpretáció szintén megerősíti a két kép szoros kapcsolatát nemcsak egymással, hanem a Scheffer–Viardot-kör magyarországi recepciójának folyamatában is. Ahogy Pauline Viardot, úgy egy szűk évtizeddel később Orlai Petrich életművében is szervesen összekapcsolódnak és összetartoznak a Sappho- és Cecília-alkotások. Bár a beállítás különböző, de a modell – fényképeken is megörökített – arc- és testfelépítésének hasonlósága alapján következtetni lehet, a zene védőszentjét is Romy Gizelláról formázhatta a festő.

Keserü Katalin 1984-es Cecília-kép elemzésében rámutat, Orlai Petrich „Szent Cecíliája a hagyományos szentábrázolásoktól elszakad: nem foglalkozik mártíriumának történetével. Átszellemült, finom, de portrészerűen realiztikus arca a szentek révületére sem emlékeztet. Az oszlopos enteriőrből ülő nőalak, az egyházi zene védőszentje Orlai képén nem sokban különbözik Wessprémyné portréjától, kit zongorája mellett festett meg Debrecenben. (...) Ezt a valójában női portrét, ahol a viselet is 19. századi (...) nem is egyházi

³⁸ Keserü Katalin: *Orlai Petrics Soma (1822–1880)*, i. m., 81.

³⁹ *Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880)*, i. m., 186.

⁴⁰ Uo., 135. és 137.

⁴¹ Uo., 137.

használatra szánta Orlai. A szent profanizálásában és a zene személyiségformáló erejét érzékeltető jellemzésben a századvégre elszaporodó ikonográfiai típust előlegez.”⁴²

Az alkotófolyamat közben Rumy Gizella hasonlóképpen énekelhetett is a festőnek, miként Scheffer számára Pauline. A realizztikus megjelenítés így a különféle művészeti ágak párbeszédével, interakciójával valósulhatott meg.

Annak ellenére, hogy ez a festmény is Rumy Gizellát ábrázolhatja, sohasem volt a tulajdonában. A 2011-es békéscsabai katalógusban Hegedűs Lilla és Juhos Rózsa a Szvoboda Dománszky Gabriella által feltárt forrásanyagra hivatkoznak: Orlai a befejezését követően a képet 1863-ban a Pesti Műegyletnek adta. Itt a műpártoló tagok között sorsolásra bocsátották: Swoboda Ferenc lugosi részvényes nyerte el...⁴³

Rumy Gizella nemcsak Orlai mecénása és modellje lehetett, hanem valós vagy látens múzsája is. Az utóbbi valószínűsíthetőbb, mivel az 1854-ben oltár elé vezetett feleségét, Névery Annát őszintén szerette a festő, aki három héttel a társa halála után hunyt el 1880-ban...⁴⁴

Viszont még egy látens reláció esetén sem zárható ki, hogy a festő a mecénás-múzsája közvetítésével ismerhette meg Deák Ferencet, akiről 1861 és 1867 között – a pénztárkönyve bejegyzései szerint – négy portrét készített, a másodikat a Szent Cecília-képpel egy időben. A 2011-es és a 2018-as oeuvre-katalógusok szemléletes áttekintést adnak a jelenleg lappangó, pontos méretekkel sem ismeretes Deák-arképekről:

„274. / 269. Deák Ferenc arcképe, Pest, 1861. In: Orlai pénztárkönyve.

300. / 295. Deák arcképe Békés városának, Pest, 1862/63. In: Orlai pénztárkönyve.

327. / 323. Deák arcképe Aradra, Pest, 1865/66. In: Orlai pénztárkönyve.

330. / 326. Deák arcképe Küzdő (Vincé?)nek, Pest, 1866/67. In: Orlai pénztárkönyve.”⁴⁵

⁴² Keserü Katalin: *Orlai Petrics Soma (1822–1880)*, i. m., 52.

⁴³ Szvoboda Dománszky Gabriella: *A Pesti Műegylet története. A képzőművészeti nyilvánosság kezdetei a XIX. században Pest-Budán*, Miskolc, 2007, Miskolci Egyetemi Kiadó, 293.; *Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880)*, i. m., 57.

⁴⁴ Keserü Katalin: *Orlai Petrics Soma (1822–1880)*, i. m., 26. és 68.

⁴⁵ *Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880)*, i. m., 185–187.; *Orlai Petrics Soma 1822–1880*, Budapest, 2018, Balogh Bertalan Művészeti Alapítvány, 187–188.

VII.

Bérlés. 18. szám.

NEMZETI SZÍNHÁZ.

Pest, kedden, április 26-án, 1870

CARINA ANNA k. a. harmadik vendégjátékán, Romy Gizella kiasszony szíves közreműködésével:

A TROUBADOUR.

Opera 4 felv. Iria Cammarano Salvator. Olaszból fordította Nádasdy L. Zenejét szerkesztte Verdi. Karnagy: Huber K. Rendező: Böhm G.

Luis, gróf	—	—	—	—	Ernst II.
Leonora	—	—	—	—	Carina Anna k. a.
Assunta, szolgánynő	—	—	—	—	Romy Gizella k. a.
Maurice	—	—	—	—	Ellinger.
Egy csigány	—	—	—	—	Szalai.
Ferrando	—	—	—	—	Kőszeghy.
Isa, Leonora barátja	—	—	—	—	Hamann Alexa.
Rita	—	—	—	—	Bognár.
Henrik	—	—	—	—	Udvarhelyi S.
Leonora barátja. A gróf kádere. Fegyverszek. Csigányok.	—	—	—	—	Csigányok. —

Tíz óra: részes Belsőjában, rég ut. Aragoniában, lés XVI. színd.

Ellinger József. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Ellinger_J%C3%B3zsef#/media/F%C3%A1jl:Ellinger_J%C3%B3zsef.jpg (2020. III. 16.); Romy Gizella utolsó dokumentált előadásának színlapja a pesti Nemzeti Színházban 1870. április 26-án Verdé: *A trubadúr* c. operájában. In: Fővárosi Lapok, 1870. IV. 26. 372. o.

A Pauline-szerepek végül tönkretették Romy-Csányi Gizella hangját. Az utolsó fellépésén 1870. április 26-án a pesti Nemzeti Színházban, szintén *A trubadúr*-ban csak árnyékát mutatta a pár évvel korábbi önmagának.⁴⁶ Az előadás karmestere a mentora, Huber Károly volt, tenoristája pedig Ellinger József – mindketten a korszak jelentős, Pauline Viardot magyarországi fellépéssorozatának is meghatározó művészei.

Romy Gizella egyik legfőbb támogatója – a színpadra lépését ellenző családja ellenében is – Hubay Jenő apja, Huber Károly zeneszerző-karmester lehetett. Az ő dirigálásával énekelte a pesti Nemzeti Színházban összes szerepét, ill. debütálását és utolsó fellépését is.⁴⁷ Huber művészetét Pauline Viardot sokra tartotta: közös Norma-előadásait⁴⁸ követően az 1858. november 25-i gálaestjén a *Boldogított* c. dalát szólaltatta meg.⁴⁹ A később a Viardot-körhöz világ-hírű hegedűművészként csatlakozó Hubay Jenő akkor még két hónapos volt...⁵⁰

⁴⁶ Fővárosi Lapok, VII. évf. 89. sz. 1870. IV. 28. 379.

⁴⁷ Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1863–1870.; Fővárosi Lapok, VII. évf. 87. sz. 1870. IV. 26. 372., Fővárosi Lapok, VII. évf. 89. sz. 1870. IV. 28. 379.; Budapesti Közlöny, IV. évf. 94. sz. 1870. IV. 26. 1675.

⁴⁸ Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1858.; Budapesti Hírlap, 1858. XI. 6. 3.

⁴⁹ Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1863–1870.; Budapesti Hírlap, VI. évf. 272. sz. 1858. XI. 27. 3.; Divatcsarnok, VI. évf. 48. sz. 1858. XI. 30. 759–760.; Pesti Napló, IX. évf. 2640. sz. 1858. XI. 27. 3.

⁵⁰ Joshua S. Walden: *Sounding Authentic. The Rural Miniature and Musical Modernism*, New York – Oxford, 2014, Oxford University Press, p. 244.

Ellinger József, az első Bánk bán, a bel canto dalművektől Wagner *Tannhäuser*jéig legalább akkora szerepkörrel rendelkezett, mint Pauline Viardot. Fiatalkorát az óbudai kántor- és klezmerzenész családjában nyert professzionális zenei képzés határozta meg, ennek köszönhetően a német nyelvterületen is az élvonalbeli művészek közé került. A müncheni és a bécsi operaházakban fellépve az 1850-es évek első felében II. Lajos és Ferenc József dicséretét is kiérdemelte.⁵¹ Clara Schumann 1856. február 18-i, az Európa Szállóban tartott estjén Schubert és Mendelssohn dalait énekelte.⁵² Pauline Viardot pesti fellépéssorozatán a *Norma*, *A próféta*, *A hugenották*, *A zsidónő* és *A trubadúr* abszolút főszerepeit alakította. Az utóbbi művet mindkét mezzoszoprán oldalán előadta: Pauline 1858. november 25-i gálaestjén a II. felvonás I. képét (*A hugenották* IV. felvonásával együtt)⁵³, Rummy Gizellával pedig a „magyar Pauline” búcsúszereplésén a teljes operát.⁵⁴

Pauline Viardot és az Ellinger család kapcsolata a későbbiekben sem szakadt meg. A tenorista bátyja, a jeles hegedűművész és zenepedagógus Ellinger Gusztáv a klezmerzenészként elsajátított technika révén olyan, a mai hegedűjátást is meghatározó virtuóz egyéniségeket nevelt ki, mint Joachim József, Auer Lipót és Hubay Jenő. Ők Párizsban a Viardot-kör tagjai lettek...⁵⁵ Ellinger József lánya, Maleczkyné Ellinger Jozefa az 1870-es évek kezdetén Pauline Viardot tanítványa lehetett a francia fővárosban. Később Gustav Mahler vezényletével Donna Elviraként (*Don Giovanni*) és Sieglindeként (*A walkűr*) aratta a legnagyobb sikereit.⁵⁶ Az ő fia, Maleczky Oszkár: Otto Klemperer ma is etalonnak számító Don Alfonsója (*Così fan tutte*), Pizarrója (*Fidelio*) és Beckmessere (*A nürnbergi mesterdalnokok*), ezeket az előadásokat már lemezfelvétel is megörökítette...⁵⁷

⁵¹ <https://www.elib.hu/04000/04093/html/szocikk/11217.htm> (2020. III. 16.) – Magyar Zsidó Lexikon; Csetényi Imre: *A provisorium korának zsidó művészei a napisajtó tükrében*, in: Magyar Zsidó Szemle, LXIII. évf. 1946. 63–65.; (Z.M.): *Ellinger Gusztáv (1810–1898)*, in: Pesti Napló, XLIX. évf. 65. sz. 1898. III. 6. 5–6.; (i. g.): „Összezsosszantott az anyám”. Emlékezés Ellinger Józsefere, in: Ujság, X. évf. 158. sz. 1934. VII. 15. 21–22.

⁵² Kereszthy István: *A fővárosi hangversenyek története 1919-ig*, in: *A magyar muzsika könyve*. Szerkesztette: Dr. Molnár Imre, Budapest, 1938, Merkantil-Nyomda, 200–227. (205.); Bónis Ferenc: *Schumann és Mosonyi: Gyermekek jelenetek és Magyar gyermekvilág*, in: *Zenatudományi dolgozatok 2000. Szabolcsi Bence emlékére születésének 100. évfordulója alkalmából*, Budapest, 2000, MTA Zenatudományi Intézete, 71–81. (72–73.)

⁵³ Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1858.; Budapesti Hírlap, VI. évf. 272. sz. 1858. XI. 27. 3.; Divatcsarnok, VI. évf. 48. sz. 1858. XI. 30. 759–760.; Pesti Napló, IX. évf. 2640. sz. 1858. XI. 27. 3.; Hamburger Klára: *Liszt et Pauline Viardot-Garcia (dans l’optique de sept lettres inédites)*, in: *Studia Musicologica*, Vol. 34. Issue 1–2. 1992. p. 187–202. (p. 194.)

⁵⁴ Fővárosi Lapok, VII. évf. 87. sz. 1870. IV. 26. 372., Fővárosi Lapok, VII. évf. 89. sz. 1870. IV. 28. 379.; Budapesti Közlöny, IV. évf. 94. sz. 1870. IV. 26. 1675.

⁵⁵ (Z.M.): *Ellinger Gusztáv (1810–1898)*, in: Pesti Napló, XLIX. évf. 65. sz. 1898. III. 6. 5–6.; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/e-e-7C62/ellinger-836C/> (2020. III. 16.) – *A Pallas Nagy Lexikona*.

⁵⁶ Maleczkyné, in: Budapesti Hírlap, XXXIV. évf. 83. sz. 1914. IV. 7. 13.

⁵⁷ Bartal László: *Maleczky Oszkár jelentősége felvételei és a róla szóló kritikák tükrében*. Doktori disszertáció, Budapest, 2014, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem.

VIII.

1863. X. 29.	Pest, Nemzeti Színház	Verdi: <i>A truba- dúr</i> – Azucena	Anna Carina, Luigi Ceresa, Ormay Fe- renc, Kőszeghy Károly, Bognár Ignác; Huber Károly; Böhm Gusztáv
1963. XI. 19.	Pest, Nemzeti Színház	Flotow: <i>Márta</i> – Nancy	Pauliné Markovits Ilka, Pauli Richárd, Kőszeghy Károly, Kacsvinszky János, Bodorfi Henrik; Huber Károly; Böhm Gusztáv
1863. XII. 29.	Pest, Nemzeti Színház	Doppler Ferenc: <i>Ilka és a huszár- toborzó</i> – Zita, cigány nő	Pauliné Markovits Ilka, Pauli Richárd, Benza Károly, Kőszeghy Károly; Huber Károly; Böhm Gusztáv
1864. XI. 9.	Kolozsvár, Nemzeti Színház	Verdi: <i>A truba- dúr</i> – Azucena	Dalnoky Róza, Fektér Ferenc, Tóth- falusi Gusztáv, Odry Lehel; Káldy Gyula; Ujfalusi Sándor
1864. XI. 12.	Kolozsvár, Nemzeti Színház	Erkel: <i>Hunyadi László</i> – Szilágyi Erzsébet	Fektér Ferenc, Barna Lujza, Dalnoki Bé- ni, Conti Fáni, Tóthfalusi Gusztáv, Odry Lehel; Káldy Gyula; Ujfalusi Sándor
1864. XII. 6.	Kolozsvár, Nemzeti Színház	Flotow: <i>Márta</i> – Nancy	Dalnoky Róza, Fektér Ferenc, Tóthfalusi Gusztáv, Institoris Kálmán; Káldy Gyula; Ujfalusi Sándor / Albisy László
1864. XII. 29.	Kolozsvár, Nemzeti Színház	Meyerbeer: <i>A próféta</i> – Fidès	Fektér Ferenc, Dalnoky Róza, Dalnoki Bé- ni, Institoris Kálmán, Tóthfalusi Gusztáv, Odry Lehel; Káldy Gyula; Albisy László
1865. I. 2.	Kolozsvár, Nemzeti Színház	Erkel: <i>Hunyadi László</i> – Szilágyi Erzsébet	Fektér Ferenc, Barna Lujza, Dalnoki Bé- ni, Conti Fáni, Tóthfalusi Gusztáv, Odry Lehel; Káldy Gyula; Ujfalusi Sándor
1865. I. 24.	Kolozsvár, Nemzeti Színház	Flotow: <i>Márta</i> – Nancy	Dalnoky Róza, Fektér Ferenc, Tóthfalusi Gusztáv, Institoris Kálmán; Káldy Gyula; Ujfalusi Sándor / Albisy László
1865. VIII. 29.	Pest, Nemzeti Színház	Donizetti: <i>Lucre- zia Borgia</i> – Maf- fio Orsini	Anna Carina, Luigi Ceresa, Wilhelm von Willem, Kőszeghy Károly, Bognár Ignác; Huber Károly; Böhm Gusztáv
1865. XI. 23.	Pest, Nemzeti Színház	Flotow: <i>Márta</i> – Nancy	Pauliné Markovits Ilka, Pauli Richárd, Kőszeghy Károly, Kacsvinszky János, Bodorfi Henrik; Erkel Gyula; Böhm Gusztáv
1865. XI. 30.	Pest, Nemzeti Színház	Doppler Ferenc: <i>Ilka és a huszár- toborzó</i> – Zita	Pauliné Markovits Ilka, Pauli Richárd, Or- may Ferenc, Bodorfi Henrik, Kőszeghy Károly; Huber Károly; Böhm Gusztáv
1865. XII. 7.	Pest, Nemzeti Színház	Donizetti: <i>Lucre- zia Borgia</i> – Maf- fio Orsini	Anna Carina, Luigi Ceresa, Wilhelm von Willem, Kőszeghy Károly, Bognár Ignác; Huber Károly; Böhm Gusztáv

1865.	Buda, Budavári	Doppler Ferenc: Pauli Richárd, Ormay Ferenc, Bodorfi
XII. 17.	Színház (Díszelő- adás)	<i>Ilka és a huszár- toborzó</i> (I. felv.) – Zita
1867.	Pest, Pesti Német	Verdi: <i>A trubadúr</i> Térey Antónia, Carlo Rossi-Raverta,
IX. 4.	Színház	– Azucena Leopold Miłaszewski
1870.	Pest, Nemzeti	Verdi: <i>A trubadúr</i> Anna Carina, Ellinger József, Láng Fű-
IV. 26.	Színház	– Azucena löp, Kőszeghy Károly, Bognár Ignác; Huber Károly; Böhm Gusztáv

A pályaképet ma már nem lehet hiánytalanul rekonstruálni, mivel a korabeli sajtóforrásokon kívül teljes egészében csak a pesti Nemzeti Színház és a kolozsvári Nemzeti Színház plakátjai maradtak fenn az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárában, ill. a kolozsvári „Lucian Blaga” Központi Egyetemi Könyvtár (Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca) archívumában.⁵⁸ Sajnos, az Erzsébet téri Pesti Városi Német Színház (Deutsches Stadttheater Pest), a Budai Népszínház és a győri teátrum színlapjai nagyon hézagosak, és nem maradt fenn közöttük Rummy Gizellával kapcsolatos dokumentáció...

IX.

Az evangélikus és római katolikus templomok megrendeléseire is dolgozó Orlai Petrich Soma a *Sappho* és a *Szent Cecília* mellett egy oltárkép főalakjában is megörökíthette az idealizált Rummy Gizella vonásait. Miként a 2011-es és a 2018-as egyházi megbízásokról szóló tanulmányában Kosinszky Richárd és Galamb Zsuzsanna kiemeli, Orlai több oltárképet festett Mezőpetri Árpádházi Szent Erzsébet-plébániatemploma számára. Az 1862–1863 folyamán készült Erzsébet-oltárkép sajnos az 1875-ös tűzvészben megsemmisült, ezért a festő az élete végén, négy évvel a halála előtt, 1876-ban festett egy új, szintén a névadó szentet ábrázoló fő oltárképet, amely ma is látható.⁵⁹

Az első festmény helyét a 2011-es és 2018-as életmű-katalógusok a második *Deákportré* és a *Szent Cecília* között határozzák meg:

Orlai Petrich Soma: *Szent Erzsébet*. A mezőpetri Árpádházi Szent Erzsébet-plébániatemplom fő oltárképe. Forrás: <http://www.muemlekiem.hu/hatareset/Arpadhazi-Szt-Erzsebet-romai-katolikus-templom-Mezopetri-3547> (2020. III. 16.)

⁵⁸ Országos Széchényi Könyvtár – Színháztörténeti Tár. Pest, Nemzeti Színház, 1863–1870.; Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca. Kolozsvár, Nemzeti Színház. 1864–1865.

⁵⁹ Orlai Petrics Soma 1822–1880, i. m., 86–87.

„300 / 295. Deák arcképe Békés városának, Pest, 1862/63. In: Orlai pénztárkönyve.

301 / 296. Mezőpetri oltárkép: Szent Erzsébet, Pest, 1862/63. In: Orlai pénztárkönyve. Elégett.

302 / 297. Álmos és Béla megmentése / Vak Béla. 1863-ban megvette az OMKT.

303 / 298. Szent Cecilia / Szent Cicelle, Pest, 1862/63. o.v. 113 x 96,5 cm. Mgt.⁶⁰

A második „Szent Erzsébet oltárkép Mezőpetrire” 392., ill. 289. sorszámmal szerepel, a pénztárkönyvre hivatkozva és a dátumot 1876 körül megadva.⁶¹ A Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár Sipos-hagyatékának egyik dokumentuma is alátámasztja, hogy ez a változat 1876-ban készült.⁶² A festményről a Műemlékem honlapon található jó minőségű reprodukció.⁶³

Az oeuvre-jegyzék alapján a *Szent Cecilia* és a második *Deák-portré* időbeli közelségéből és a szinte párhuzamos alkotómunkából feltételezhető, hogy az első kép modellje is Rumy Gizella lehetett. Mivel a kép 1875-ben megsemmisült, és korabeli reprodukció sem maradt fenn róla, ez csak a második, 1876-os verzió alapján következtethető, amely (legalábbis a főalak vonatkozásában) vélhetően emlékeztető újrafestett változata (lehet) az előzőnek. Orlai ezzel élete végén, mintegy összegzésképpen újra megidézte egykori műzsáját, Rumy Gizellát – az arcot jelentős mértékben idealizálva.

A fényképeken megörökített Rumy Gizella, ill. a Sappho-, a Cecilia- és az Erzsébet-képek főalakjainak testfelépítése egyező: a telt mellek, a sudár nyak, a nyújtott kezek és kézfejek, ill. a hosszú ujjak ábrázolásának bensőségessége mutatja, a festő nemcsak a modellje műveltségéért, választékos stílusáért és hangjáért, hanem – még 14 év távlatából is – a testéért is rajonghatott. Az arc közvetlen előképe azonban Ary Scheffer Cecíliája.⁶⁴ A kivitelezés tanúsága szerint Orlai – a Delacroix-képekhez hasonlóan – ismerhette és alaposan tanulmányozhatta a francia mintát. A fejtartás (annak ellenére, hogy Scheffer hősnője felfelé, Orlaié pedig oldalt lefelé néz), a glória és a felismerhető Pauline Viardot-szerű archerendezés arra utal, hogy itt egy nagymértékben idealizált és stilizált Rumy Gizella-portréről van szó, amelyen az arcvonások az idol Pauline-hoz közelítenek. Az oltárképen a koldusnak juttatott alamizsnával Pauline-Gizella mint mecénás-adományozó jelenik meg. A sors iróniája, hogy a kép keletkezésekor Rumy Gizella sikertelen vállalkozásokba (esztergomi kőbát-

⁶⁰ Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880), i. m., 186.; Orlai Petrics Soma 1822–1880, i. m., 188. A második kép megsemmisülésére vonatkozó bejegyzés csak a 2018-as kiadványban szerepel.

⁶¹ Orlai Petrics Soma (Mezőberény, 1822 – Budapest, 1880), i. m., 190.; Orlai Petrics Soma 1822–1880, i. m., 190.

⁶² Orlai Petrics Soma 1822–1880, i. m., 86–87.

⁶³ <http://www.muemlekem.hu/hatareset/Arpadhazi-Szt-Erzsebet-romai-katolikus-templom-Mezopetri-3547> (2020. III. 16.) – Árpád-házi Szt. Erzsébet római katolikus templom (Mezőpetri).

⁶⁴ <http://parismuseescollections.paris.fr/fr/musee-de-la-vie-romantique/oeuvres/portrait-de-pauline-viardot-en-sainte-cecile#infos-secondaires-detail> (2020. III. 16.) – Musée de la Vie Romantique (Párizs) – Ary Scheffer: *Portrait de Pauline Viardot en sainte Cécile*.

nya,⁶⁵ soroksári dunai malom,⁶⁶ a „Barcs” nevű vontatógőzös⁶⁷) bonyolódva már közeledett a teljes anyagi csődhez: az első nagyobb ruha- és bútorelefoglalásra 1875 elején került sor.⁶⁸ Hamarosan a budapesti és Zala megyei ingatlanjait is elárverezték.⁶⁹ Ezért is méltánylandó, hogy a legértékesebb műtárgyait, az elkobzás és az aukcionálás elől megmenekítve 1881 júliusában a Nemzeti Múzeumnak adományozta. 1882-ben vagyon, jövedelem és fedezet nélkül maradva szegénységi bizonyítványt kapott. A korabeli hajléktalanszállótól, a szegényháztól csak a szerelme, későbbi férje, az íriszdiagnosztika feltalálója, Dr. Péczely Ignác segítségével menekült meg.⁷⁰ Erzsébet és a koldus alakja így egymásba csúsztatható, felcserélhető, de azt a narratívát is közvetítheti, hogy a főalak Pauline, akinek a „koldus” Rummy Gizella az elismerését hajszoja, és a képen legalább eléri a vágyait.

A hősnő fején lévő korona mintegy főhajtásképpen Pauline-nak is szól, nemcsak abban az értelemben, hogy a művészet és a kultúra királynője, hanem azt is szimbolizálja, hogy – a hite segítségével – emberileg is kiteljesedett: bibliai hasonlaltal élve, „elnyerte az élet koronáját”.

Pauline Viardot a hit megéléséről a következőképpen vallott: *„gyermekkorom óta bennem van egyfajta veleszületett hit – olyan hit, amelyet semmi sem tudott megrendíteni, sem szkeptikus olvasmányaim, sem a filozófusok erkölcsisége”*.⁷¹ Személyesen megélt hite inspirálta a Stéphan Bordèse (1847–1919) költeményére írt *Le rêve de Jésus (Jézus álma)* c. dalát. A gyermek Jézus álmában először angyalok jelentik ki a királyságát, majd a halálát követelő vérszomjas tömeg elevenedik meg. A látomás üzenetét megértve Jézus az édesanyját kéri, oltalmazza reggelig...⁷²

A korona Rummy Gizella személyéhez is megadhatja a kulcsot. A kép Erzsébet jótékonyosságát ábrázolja, aki viszont három közös attribútum, a korona, ill. a donáció és a könyörületesség megjelenítése alapján egy másik Árpád-házi szenttel is felcserélhető: Szent István feleségével, Boldog Gizellával. Ez az elrejtett, burkolt üzenet Rummy Gizella névadóját takarja. Az államalapító király felesége adományozóként, műpártolóként, város- és templomépítőként (Veszprém kiépítése nem mindennapi vizuális, várostervező tehetségét is mutatja) egyaránt minden későbbi magyar női donátor előképe: a jelenleg a Nemzeti Mú-

⁶⁵ HU BFL – VII.2.c – 1875 – I.0405

⁶⁶ Budapesti Közlöny, X. évf. 46. sz. 1876. II. 26. 1282.; Budapesti Közlöny, X. évf. 47. sz. 1876. II. 27. 1307.; Budapesti Közlöny, X. évf. 48. sz. 1876. II. 29. 1330.

⁶⁷ HU BFL – VII.2.c – 1877 – I.0064

⁶⁸ Budapesti Közlöny, IX. évf. 222. sz. 1875. IX. 29. 6436.

⁶⁹ A Hon, XVI. évf. 59 sz. 1878. III. 7. 3.; Budapesti Közlöny, XII. évf. 166. sz. 1878. VI. 19. 5211.; Budapesti Közlöny, XII. évf. 207. sz. 1878. IX. 7. 6579.; Pesti Hírlap, I. évf. 280. sz. 1879. X. 11. 6.

⁷⁰ Rummy Gizella végrendelete (Budapest, 1891. II. 4.) a Péczely család archívumában.

⁷¹ Theodore Baker: *Pauline Viardot-Garcia to Julius Rietz. Letters of Friendship.* (Part I) In: *The Musical Quarterly.* Vol. 1, No. 3. July 1915, p. 350–380. (p. 370.)

⁷² Jessica McCormack: *The influence of national styles on the compositions of Pauline Viardot.* Denton, 2009, University of North Texas. Ph.D. Dissertation. p. 34–37.

zeumban őrzött koronázási palást⁷³ Rummy Gizella nemzeti múzeumi adományai interpretációs intervallumában is közös nevezőt teremt. A királyné példa lehetett az énekesnő számára abban a vonatkozásban is, hogy ő is 12 éves korában ismerte meg élete szerelmét. Dr. Péczely Ignác nekrológjai a következőképpen adják vissza megismerkedése történetét a leendő énekesnővel: „Felesége, az ősnemes Rummy dunántúli család sarja, rumi és rábadoroszlói Rummy Gizella volt, akit mint fiatal leányt a vízből kimentett s akivel a legboldogabb családi életet élte.”⁷⁴

A jeles ferences egyháztörténész, Szántó Konrád tudományos szempontból is mérőföldkőnek számító, összegző *Boldog Gizella első magyar királyné élete* c. munkája a szent tiszteletének okait vizsgálva kitér – az Orlai-oltárképen is szemléletesen megfestett – adakozás motivációs hátterére: „A főparancs értelmében: Szeresd felebarátodat mint önmagadat, azt a pénzt, ami az Úr házának felszereléséből és felékesítéséből megmaradt, pazarló kézzel a szegények közt osztogatta szét. Minden életrajzírója magasztalja a rászorulókon könyörülő jóságát, az üldözöttek befogadását, a vendégek jól tartását. Mihelyt szegénnyel, nyomorékkal, kisírt szemű anyjával találkozott, az ő szeme is könnybe lábadt és szánakozó szívvel szólt hozzá, majd kenyeret vagy pénzt adott neki, mert tudta, aki gyorsan ad, kétszer ad, és az Úr a jókedvű adakozót szereti.” Szántó Konrád a gyermekei elvesztésének tragédiasorozatát átélő Gizella királynét is láttatja: „Őt vagy hat kisfiának, leánykájának elvesztése, férfiá érett egyetlen reménységének váratlan halála, majd férje eltemetése fájdalmas anyjává avatta, aki Szűz Máriához hasonlóan nézte haldoklásukat és helyezte örök nyugovóra szeretteit.”⁷⁵

A fájdalmas anya aspektusa két, Pauline Viardot számára komponált zene-műben, Rossini: *Stabat Mater* és Meyerbeer *A próféta* c. alkotásában jelenik meg, az előbbiben ennek szakrális, az utóbbiban pedig világi perspektívájára fókuszálva. A *próféta* anyaszerepében Kolozsvárott Rummy Gizella is a példaképe nyomdokába léphetett, jelentős szakmai és közönségsikert aratva, hosszabb távon viszont a hangjának ártva.⁷⁶ A dalmű nagyáriáját az első oltárkép keletkezésének évében, 1862. március 23-án adta elő a Nemzeti Múzeum dísztermében, a koncerten Pauline magyar partnerei, Hollósy Kornélia, Huber Károly és Fűredy Mihály társaságában.⁷⁷ Talán ez is hozzátehetett valamit az első változat koncepciójához, amely a második utólagos reflexiójában tükröződhet...

Pauline Viardot számára sokat jelentett az anyaság bensőséges megélése, gyermekei az életben is kiteljesedtek. A család- és a gyermekcentrikusság Gizella királyné hitéletének is szerves részét képezte, míg Erzsébet esetében

⁷³ <https://mnem.hu/hu/kiallitasok/allando/koronazasi-palast> (2020. III. 16.) – Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest)

⁷⁴ Budapesti Hírlap, XXXI. évf. 167. sz. 1911. VI. 16. 12–13.; Pesti Hírlap, XXXIII. évf. 167. sz. 1911. VI. 16. 11.

⁷⁵ Szántó Konrád: *Boldog Gizella első magyar királyné élete*, Budapest, 1988, Ecclesia, 168.

⁷⁶ Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca. Kolozsvár, Nemzeti Színház. 1864. XII. 29. – Meyerbeer: *A próféta*; Nefelejts, VII. évf. 3. sz. 1965. I. 15. 28.

⁷⁷ Hölgyfutár, XIII. évf. 34. sz. 1862. III. 20. 270.; Hölgyfutár, XIII. évf. 37. sz. 1862. III. 27. 294.; Nefelejts, III. évf. 51. sz. 1862. III. 23. 601.

a vallásosság és az anyaság belső párharcában az előbbi kerekedett felül. Az Orlai-kép koncepciójába nem illeszkedik a vallásos életutat a gyermekei hátrahagyásával (kettőt az udvari nevelésre bízva, egyet pedig apácázárdába adva) megvalósító asszony.

Az oltárkép az Erzsébet-templom központi helyére készült, és így az adott szent életéből vett jelenetet kellett ábrázolnia. Orlai a címadásban sem térhetett el ettől, és Erzsébet attribútumát, a rózsákat is megjelenítette, de nem a kötényében, hanem a feje felett, amint tőle tisztos távolságra két angyal szórja rá a virágokat (ezek az eredeti legenda szerint a kosarába kerültek, hogy az őt számonkérő férje ne a kenyereket lássa). Az időzítés kiválasztásával így egy olyan köztes megoldás született, hogy a főalak önmagában nézve és a körülötte lévő emberek csoportjában egy másik, a festő modelljéhez köthető szentként is értelmezhető, amelyre az ábrázolt Erzsébet-jelenet is ráhúzható. Az újrafestés során is tudatosan törekedhetett arra a festő, hogy az eredeti koncepciónak az üzenetét ne veszítse el.

A mezőpetri Erzsébet adekvát címe – a Scheffer-kép pandanjaként – valójában *Rumy Gizella mint Pauline Viardot* lenne. Orlai művészi bravúrjátékát mutatja, hogy – az alkotás megsemmisülése miatt szükséges újra-alkotás során is – a két énekesnő arcát egyben festette meg (a magyar kilétének felfedéséhez a névadó szentjének attribútumait is használva, és a mesterien elrejtett titkos kódokkal a két Gizella egybemosását is jelezve), de még nagyobb zsenialitásra és alázatra vall az, hogy elkerülte az ízléstelenség csapdáját. Az Árpád-házi királylány életéből vett jelenet – Scheffer és a nazarénus festők bibliai-egyházi tematikájú műveinek hatására is – az általános emberit hangsúlyozza, és – a katolikus templom kontextusában – hitelesen teremti meg a szakrális és a profán egyensúlyát. A kép egyúttal az idős művész visszatekintése nemcsak hajdani alkotására, hanem a múzsájára is.

Dr. Péczely Ignác: Őnarckép.
A Péczely család tulajdonában.

In memoriam Rumy-Csányi Gizella & Péczely Ignác

Szubjektív epilóg a Gizella-teátrum Pauline-installációja előtt

A még egy évtizedig működő Nemzeti Színház előtt mindennap leült a padra egy fiatalos tartású, de már idős néni. Egy közeli utcából jött, elmerülve a gondolataiba, mintha nem is létezne számára külvilág. A járókelők és már maguk a színház művészei, dolgozói sem tudták, hogy ki ő. Pedig egykor a közönség őt is ünnepelte itt, álmai színpadán, a példaképe karmesterével és tenoristájával. A saját előadásaira is emlékezett, de gondolatban nem ezeket élte újra végig: a még élő, nyüzsgő fantomépület feltárulkozott, mint egy elegáns kaszinó, vágyaik és izgalmaik kiélését kereső emberekkel, boldogságuk eksztázisán, vagy

épp apátiába süllyedve, egykedvűen. A néni, mint egy minden vagyonát elvesztett, bukott szerencsejátékos mélézött, nézve az épületet, de még inkább saját maga elé, egy képzeletbeli szobor elé meredt: Pauline metamorfózisát látta, az ezernyi arc egymásba csúszó milliónyi árnyalatát, és elmerült ennek csodálatában. Élete értelmét jelentette ez a megközelíthetetlen idol, aki önmaga lévén „már foglalt” volt, és saját egyéniségét kiteljesítve még a hetedik évtizede végén is „új időknek új dalait” készítette elő. Ő, aki tizennégy évvel fiatalabb, már kislánként a családja zalai kúriájában arról ábrándozott, 16 évesen majd elkápráztatja a publikumot és maga köré gyűjt költőket, írókat, festőket, zeneszerzőket mint inspiráló és együtt alkotó múzsa. (Persze az élet nem kívánságműsor, főleg amikor valakinek az utolsó ruháját árverezik el, de szerencsére még mindig akad egy nagylelkű hódoló...) Az álomkép megvalósításáért mindent feláldozott volna, még annak a romantikus lányregényekből előlépő, katonai pályára készülő fiatalembernek a szerelmét is, aki saját maga életét kockáztatva kimentette a vízből. Az igazi örvény azonban Pauline maradt a számára, akinek a hívása mindennél jobban magával ragadta. Megelevenedett előtte a múzsa hat arca, mindegyik egy-egy számára íródott kompozícióból tükröződve: az apollóni – ugyanakkor a politikai zsarnokság ellen öntudatosan küzdő – alkotóművész-költőnő (akinek a maszkjában az ő múzsa-portréja a szintén általa adományozott Deák-porcelánkészlettel együtt, egy sarokkal arrább, a Nemzeti Múzeum tárlatának kiemelt műtárgya), a gyermekéért mindenre kész anya (szakrális és világi perspektívából egyaránt), a mitikus múlt kiközösített látó királylánya, a Goethe ihlette romantikus szenvedő hős (a reménytelen szerelmet és a vad természetben céltalanul bolyongó magányos vándor alakját láttatva), a hitet mélyen megélő, megváltott bűnös nő és a végzet dionüszoszi asszonya. A mindent átfogó hetedik Arc, a nagy szintézis is megjelent előtte, mely az alkotóművész-múzsa aspektust hangsúlyozva az összes többi vonásait egyesítette: a hivatásának megtestesítője, a zene védőszentje. Ezt az álarcot is magára ölthette: ő is – festője segítségével, közben saját maga is alkotva – megteremtette az Arcot.

Az ezerarcú metamorfózisnak személyesen is tanúja lehetett a közönség soraiban ülve a nemzeti színházi előadás-sorozaton és gálaelőadáson. Tizenkét évvel később pedig a gála szereplői, a megismételhetetlen hangcsoda Ellinger József és a kétmondatos szólamban Udvarhelyi Sándor oldalán *A trubadúr*-ban ölthette fel Pauline maszkját, nem tudva előre, hogy ez lesz az utolsó fellépése. A dirigensi pulpituson Huber Károly, akivel számos előadáson együtt teremteték előadóművészként újra a zeneműveket, és akinek a Pauline által a gálán előadott dalát ő is számtalanszor – koncerteken és gondolatban – elénekelte. A Pauline-szobor szövetében a Verdi-opera és a Huber-miniatűr dallamai is jól kirajzolódtak, az idолhoz fűződő kapcsolatnak személyes jelleget adva.

A nénit köszöntötte a szemközti sajtópalota egyik skriblerje, az egykori krónikás. Hajdanán – messzi földről érkezve – a Hölgyfutár szerkesztőségének újságkihordó mindeneseként és alkalmi zugírójaként kereste a napi betevőjét. Ha a színházi recenzens éppen éjszakába nyúló találkára volt hivatalos, ami pedig elég gyakran előfordult, a komédiások fellépéseiről szóló beszámolók megírása órá hárult. Romy Gizella művészetét sokra tartotta, a bemutatkozásáról egy – utólagosan visszatekintve is – meglepően jó, őszinte kritika sikeredett

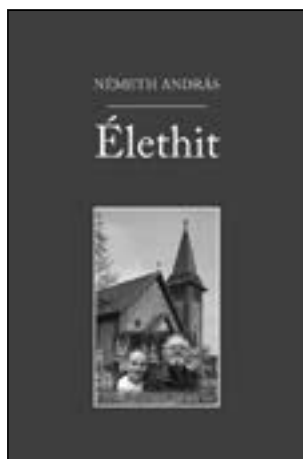
a tollából. A vázlatai között leírta, de a végleges cikkből már kimaradt a konklúzió, amit egyszer négy szemközt elmondott és részletesen kifejtett a múzsának: „Pauline csodáját nem lehet másolni. Aki mégis megpróbálja, menthetetlenül elnyeli a maníros operajátszás.”

Beesteledve a néni hazament a napi, jövedelmező, de ugyanakkor a nélkülöző betegeket díjmentesen ellátó magánpraxisát befejező férjéhez (az írsz-diagnosztika felfedezőjéhez), és hálát adott, hogy „szeretni és viszontszeretni a legnagyobb boldogság e földön”.

A bácsi, bár sokat beszélgetett erről a feleségével, sohasem kapott egyértelmű, konkrét választ arra, miért nem fiatal korukban házasodtak össze. Bár a szomszédságban lakott, soha nem ment el megnézni a Nemzeti Múzeumba a szerelmét Sapphóként ábrázoló portréképet, és mikor azt a felépített Szépművészeti Múzeum reprezentatív tárlatára átszállították – bár a festmények és a rajzok az egész életében érdekelték –, oda sem tette be a lábát. De a már bezárt és a halála után hamarosan a földdel egyenlővé tett Nemzeti Színház előtt, a padon ülve gyakran elmélkedett a sors különös fintorán, hogy a fővárosból való kitiltása, majd bécsi egyetemi tanulmányai miatt színpadi szerepben soha nem láthatta a kedvesét. Mint ahogy azon is, hogy a számára mindent jelentő 12 éves, koraérett kamasz lányról fiatal korában készített rajza elkallódott: ez volt Rummy Gizella, önmaga, a vízből kimentett, még az élet előtt álló bölcs csitri. Annyira tökéletesen elkapta a kis szűz lány vonásait, hogy lehetetlen is lett volna megismételni. De megköszönte szerelmének az általa Gizella-színháznak nevezett, omladozó árnyékszínház előtt a boldogságot, a szomorúságot, a jelenlétét, a hiányát, az Életet: a Jövőt, a Jelent és a Múltat, a Szerelmet, amely sohasem múlhat...

Where burning Sappho loved and sung... A mai Astoriánál lévő irodaház előtt, egy másik tér-idődimenzió „légüres terében” talán ma is elsétál a néni, a bácsi és a skribler a Rummy-Csányi Gizella képzeletében teremtett Pauline-szobor, A Művész ezerarcú metamorfózisának minden pillanatát hűen tükröző alkotás előtt. A színházat, ahová emberi életek kötődtek, ahol szerelmek-barátságok köttettek és – társadalmi, kulturális, szociológiai vagy egyszerűen csak személyes szempontok alapján – viszonyok mérgesedtek el, ledózerolhatják... – de még ekkor is van lehetőség egy utolsó segélykiáltásra: *O ma lyre immortal... If life eternal may await the lyre...*

Aki szóval teremt

Németh András, *Élethit*,
Cédrus Művészeti Alapít-
vány, Budapest, 2019

Incipitur. Nem minden különleges kötet cím jelöl különleges szövegeket. Németh András kötet címe azonban nemcsak magyarázza, de meg is emeli ezt a súlyos gondolatokat hordozó könyvet. Mert a cím – *Élethit* – első szinten bizonyosan azt jelenti, hogy szerzője hisz az életben. De a kötet mélyére nézve és a verseket elolvasva rá kell jönnünk: itt többről van szó. A kötet ugyanis ezzel a mondattal zárul: „győzhet az élet.” A költő *élettől* jut el *életig*, és ami a kettő között történik, az egy fájdalmas és megszenvedett krédó. Ez a közönséges szó, kibontva a versek oksági láncolatát, nagyon mélyről nagyon magasra emelkedik. Az élet szó foglalja keretbe a kötet emelkedő ívét, ez a keret zárja magába a fájdalmas, de mindig fegyelmezetten fogalmazott verseket. (Ezt a keretes szerkezetet használja több versében is, jelezve, hogy mivé válik egy gondolat kiinduló magja egy gondolkodási folyamat végére. Erre még visszatérek.)

Az öngyötrő tépelődés során megérti, meg kell értenie, hogy teremtenie kell egy élhető világot a kapott helyett, hogy élhessen. Milyen életet kell teremtenie, amiben hinni lehet? Már az első ciklusban (*Vagyongyarapodásról*) bemutatja, mit utasít el: míg a házfalakon csorgó arany napsugár a költő legnagyobb kincse (gyümölcsöt érlel, befőtt készül a közreműködésével), addig a közembernek az arany színéről nem a nap jut az eszébe, hanem a világot romlásba sodró aranypénz. A bárki, a *Jedermann* az elmegyógyintézetként szolgáló középületben él, és ott próbál létráról a napsugárból aranyat gyűjteni. (9, az arab számok a kötet oldalszámait jelzik). Vannak „túlöltözött lelkek”, akik nagykabátban is dideregnek, míg a költő „csillaglázás égő testét” a nap melege védi (10). Az anyagi biztonság kellékei közönséges női változatban csupa értéktelen holmi: bross, rúzs, pipere, amivel felfegyverkezve elérhetik céljukat, a „mindigvastag palikat”, az eskető papot, a hajlott kort (12). A közember szeretné sárban tartani a koldust, hogy az ő adakozó kedve kitűnjék, ami által ő maga is kitűnik (13). A szereposztó dívánnyal rendelkező, magát felsőbbrendűnek érző férfi megvallja felsőbbrendűségének okát: „Ja, a szerepeket korábban kiosztom. Igaz, így még fakszni lehet” – azaz akaratát erőszakosan kell érvényesítenie, de „a komikák utolsó szavai szentbeszédként hatnak rám” (13). A költő egy numizmatikai mustrán figyel, hogyan „keresnek a kőgazdagok”: vásárolnak napi szükségletekhez nem használható tárgyakat, érmekacatokat, tarokk kártyát, – ők a „Tudatlan szemű lelki vakok” (14). A hitet prédikáló papok „kamatsovány koponyák aranyfityingjein keresnek fogást”, övék az üzlet és az asszonyok (15). A felismerés, „hogyan elmarad az ember mellől a nap? Ősz lett a felvörösítő nyár” (23), arra a belátásra bírja, hogy a teremtést a nappal kell kezdeni. Ez számára

természetes: világa fölött – akár a mítoszokban, vagy a valóságban – a hatalmas, fénylő nap uralkodik, ragyogásával sarjasztva életet a földön.

Teremtés: a Nap. Az elutasított emberi világban éri a költőt a hajnal: elsőként figyelheti meg az élet ébredését, az aszalódó fű éledését. Őserőt érez benne, ami vallomásra készíti: „Szép. Emberszámba veszem.” (19). Az első dicséret (szép) és az első méltatás – valami ilyen közegben szeretne élni, ilyen világot kell teremtenie. Édenében Ádámként szólítja fel Évát új egyesülésre: „Most, most ajándékozz meg / mosolygó öleddel, az első érett gyümölcs erénye / úgyse tesz büntelenné, csak a halál. Nézz rám” (23). Németh világa Nap-centrikus, még az elemek is a Nap felé törekszenek: a szél, „hogya csak / pillanatokra, de mégis / felkínálhassa önmagát / egy hazug metaforaként / a napnak” (30). A nap fogatkozásával a költő árnyéka nő, s a szél erejével szeretne fény közelébe kerülni (90), majd amikor már bukó nappá válik, a sötétben, a bensőséges homályban, gyengülő sugarakkal, tapogatnia kell a fényképek – a múlt – után. Jelzője, a „szemszűz” által válik emberivé: a költő így ad neki antropomorf tulajdonságot (99). Sorsdöntővé is teszi: „vetetlen ágyunk nap erejére bízunk” (113). Majd amikor már nemcsak a gyermek teremtését ígérő ágyban várják a Nap döntését: teremtsenek-e embert vagy sem, majd amikor már csak az ő teste vágyakozik a fényre, hogy betegségét gyógyítsa, a természetet új tavaszi ébredésre bűvölő Nap melegét *városi idegenként* élvezi. („Rámfér a sugarait / rég pazarló ég könyöradomány / számba vett, gyógyítani akaró lángja” (126).

Teremtés: a világ. Világteremtése apránként zajlik, amiként igyekezete egyre inkább fokozódik, hogy visszatérhessen az életbe. Kis képekben, *haikukban* ábrázolja ezt a kiszámíthatatlan kimenetelű igyekezetet:

Tolvaj körmű kéz
kapar jégvirágos rést
kintrekedt napnak.

*

Gyerek tavasztól
kér zöld lombot *kopárnak*
rajzolt fájára.

*

Még el sem készült
fészek várja madarak
tojásláz testét.

(kiem. Sz.E., 32)

A teremtés azonnal emberi léptékűvé válik, mihelyt ember készítette, de még teljesen üres helyen zajlik. „Nincs a helyén minden. A biztos pont / a telefonfülkém. Abban kelek, / korábban a végítéletnél.” Amit teremt, az meglepetésszerűen hasonlít az eredeti teremtés édenére: „Amíg betöltené / az élettelen várost bárhová / letelepedő, gödölyém felé / forduló párdúc, a szalmára / rászókozó medvém” (45). Ez az ószövegségi *Éden* és az antikvitás mitikus *aranykorának* állapota, a békés együttélés és együtt legelészés kora, amit József Attila így idéz: „s szívében néha elidőz / a tigris és a szelíd őz.” (Csak az olvassa versemet) A teremtésnek ez az első fázisa Némethnél is a természetben zajlik, állatok, bogarak, növények között (*Hangyakirálymese* birodalmáról, alattvalókról... 47), persze ezek az animális lények antropomorf jellemelekkel rendelkeznek. „Szép

országukban / fűmezsgyét snájdig/ strázsák őriznek, / és kérik, várják, / míg jó tücsöknek / nem lesz váratlan / jéggyantás tél.” (97) Tüstént megjelennek a valódi emberek is, akik elől a természetbe nyíló ablakhoz menekül. „Ha öregszem, kinyitom az ablakot, / négy múltó évszak fája jut nekem. Szép. / Talán a teremtés valahogy több, mint / egyetlen megtestesült istenképmás.” (51) Aki a természetben megtalálja a teljességet és a tökéletességet, az jogosan érzi, hogy a panteista vallás meggyőzőbb, mint az egyistenhit. A panteisztikus hit eloszlatja kételyeit a természetről és az édenkertről: „mígnem egy élősködőféle meggyőz minket álláspontjáról / édenkertet illetően”, azaz hogy ha „erősen ragaszkodunk / részeg szárnyakon tétován tovaimbolygó szépséghez”, és belátjuk, hogy ha a hernyónak szüksége van „valamilyen / védőfalra, ami mögött / józan parazitatestben / lelkiileg felkészülhetne / pár napos pillangólétre”, az jó esetben nekünk is juthatna az „angyal suhogó pallosa helyett”. Íme, a homo sapiens, az Éden legmagasabb rendű lakója, életére útmutatást egy hernyótól tanul. Most én mondom: Szép. De az aranykor mindenképpen véget ér, ha az ember embert készül teremteni –azaz nemzeni. S ha megértette, hogy bűnével a halált hívta ki, kiszakad belőle a kérdés – amit rögtön meg is válaszol: „Mire jó / élni kígyót akaró édenkertünk után? / Önmagunkért. Bálvány nélkül.” (125)

Teremtés: az idő. Ha önmagunkat célként jelöljük meg, az eddigieknél nagyobb figyelmet kell neki szentelnünk. Németh annyira benne él a természetben, hogy az idő haladását is a fű növéseivel méri. Hajnal óta figyelni élőlény társát:

Pirkad. Nem késleltetem az időt.
Úgy, ahogy mindig, tegnap, tegnapelőtt,
a kerítés széléhez odanőtt
aszalódó fű nekem ad előbb
életjelt magáról. (19)

Mintha a fű, ez a legjelentéktelenebb növény volna igazi társa, nem a pompás virágok, vagy a hatalmas lombú fa, talán, mert léte és lénye mérhető, kap többször testközeli képet:

Szinte érzem, ahogy nő
alattam a fű. Hanyatt
fekszem, lombárnyékban,
ruháim védelmében
a talaj felkínálta
ingerekre koncentrálni
minden porcikám. Nekem,
most, nem áll meg az idő. (25)

Az évszakokat az emberi léthelyzetek változása jelenti számára. Tavasz: esküvő. Elillanó nyár: „Minden ember magára marad más életével.” (A szentenciaszerű megállapítást a nazális alliterációk teszik még nyomatékosabbá.) Ősz: két magányos pad pókhálónallal behálózva. Tél: már a föld alatt, isten keresésére várva (62). Egyetlen képben: „Ha öregszem, kinyitom az ablakot, / négy múltó évszak fája jut nekem. Szép. / Talán a teremtés valahogy több, mint / egyetlen megtestesülő istenképmás.” (51)

Ismét az elismerő „szép” jelző, ismét a természetnek ajándékozva.

Teremtés: magány. Az ablakból magányosan kitekintő férfi a magány inkarnációja. A világból kiesettség érzése mindvégig kíséri a költőt világteremtő útján: a teremtett világ él, lélegzik, kizöldül, rozsdabarnává válik, az idő halad, és hiába erősítgeti magát azzal, hogy neki „most”, „akkor” megállt az idő, pontosan felismeri a jeleket, amik a múlásra emlékeztetik. „Továbbsiklik, / mint a vízen egy / levélcsónak./.../ a nap újra mért mutatná, // mennyi fény kell, mikor úgyse, ha magam se / ismerem fel.” (31) Életünk legszebb, legtermékenyebb évszakát, a nyarat így éli meg: „Minden ember magára marad más életével.” (62) De a sajátjával is. Ezért a megdöbben kérdés: „A lét magány?” A kötet vége felé egy gyötrelmesebb megfogalmazásban: „Senki sincs velem, / tiszta istenért / hagyta űr leszek, / csend az éjszakák / szent fülében is” (83). Más halála, temetése is nagyon felzaklatja: „láttam sírni egy / papot, kezében a súlytalanul / megfoghatatlan / Isten testével.../ De aztán csend, semmi. / Ki él ma velem?” (87) És mivel vigasztalja magát? Egy kicsi, korábban szépnek mondott, valójában rút lény példájával: „Árva csak a pillangó meséje, / a báb maradna.” (98) Mintha sírva kérdezné: „A földé marad a fiam simogató keze?”

Teremtés: a múlt. A társait, világát nélkülöző magányos első kísérletként a múltat is el akarja veszíteni. Ő szeretne mindent betöltő emlékké válni. „Próbálj meg a múlt nélkül a belső / hang gyermeke, szent lenni, füledben / tisztult ige, csend várja a lábad / megszülte neszek százait” – indítja a *Visszatarthatatlan zarándoknak* címzett verset. Ám a versben hirtelen fordulat következik be: az általa megtett út őrizni fogja lépteit, árnyékát, keresztként hordozza jelzéseit. A fordulat sora: „új nyomhoz keres embert a helyetted moccanni, elindulni tudó út, / hogy felvegye árnyékod...” (96). Némethnek ez a képe a legnagyobbakéval rokon. Rilke így ír az *Orpheusz*, *Eurüdiké*, *Hermészben*: „Ráगतlan nyelte lépteit az út, nagy falatokban.” A hagyományos kép megfordul: nem az isten siet, hanem az út nyeli lépteit. Weöres Sándor *Medeiájában*, a *Vándordalban* a vándor igyekezetét az intenzitást kifejező többes szám jeleníti meg: „ezernyi talpamon eléje ballagok”. Németh Andrást, aki mindent ki akar ölni magából, hogy „tisztult ige, csend” maradjon utána, az út mozditja továbbhaladásra, ne merevedjen meg, ne váljon mozgás- és fejlődésképtelenné. S hogy miért? Hogy újra fellelhesse, újra magába hasonlíthassa az emberiségnek mindazon értékeit, amelyek őt elvarázsolták, foglyul ejtették, és olyan emberré változtatták, amilyen lett: nagy tudású, bátor, őszinte, a szépség és az igazság rajongója. Tartsa meg mindazt, amilyen volt. Az emlékezet elvesztése és a halálfélelem szülte vers kulcsszakaszát idézem:

Élhetek én
a múltban,
és megőrzök-e
mindent,
amit valaha
tudtam? (67)

A szakasz egy másik Weöres-vers, *Az égsapkájú ember* egy sorával rokon: „Vándorol tájakat temetve...”, ahol a táj nem egyszerűen a természet része, hanem a nagy kultúrák hordozója is, amelyeket a vándorlás – azaz az életút – során megismert, amelyek személyiségét alakították. A név szerint felidézett

emlékek: az antik momentumok mint metaforák: Narcisszus, Ikarosz, Hitetlen Tamás, Areopagita Dénes, művészként Michelangelo, kortárs példaképként Gandhi, helységek: Setúbal, Piemont, Durhan, s hogy megerősítsen bennünket, hogy magyarsága is értékeken alapszik, említései: Szent, büszke Vazul, és egy hely: a Margitsziget.

De Németh András tudja, hogy nem lehet nyom nélkül megsemmisülni transzcendentális, üres helyeken. Tudja, hogy még tartozik valamivel. Ez az ő krédója és testámentuma is egyben:

Tudás
a lét alapja. Áss
mélységekig. Van ok
rá. Értsd meg azt, mi volt
a haláltáborok
pribékuralma. Sokk
érhet, de tudd, mi volt.

Átadni majd nekünk
kötelesség, mi várt
miránk. Legyünk kitárt
emlékkapuk. Legyünk.

Vedd társadul, haszid,
a teremtést, a sírt.

A múltat hordozva legyen társunk a teremtés és a sír. Az Éden és a kiűzés, a halál. Ezt üzeni Németh András. És miután testámentumot tett, méltán mondhatja: „győzhet az élet.”

Az élet szó, amely keretbe foglalja ezt a kötetet.

(Excursus keretre. Amiként a kötetegész esetében, úgy az egyes verseknél is gyakran használ keretet Németh; ez a verskezdő sor vagy sorok megismétlése a vers végén. Nem rímhelyzet ez, hanem egyfajta verstani ínyencség: azt bizonyítja, hogy a versek kiindulópontjától tépelődés, gondolkodás során visszajuthatunk ugyanoda, ahonnan elindultunk. Azt jelezné ezzel, hogy fölösleges tépelődni, mert úgyis a kiinduláshoz érkezünk? Egyáltalán nem. Éppen-hogy, ha a vers kérdéssel kezdődik, és ugyanolyan tartalmú kijelentő mondattal zárul, azt jelenti, hogy a feltett kérdést gondolkodással meg tudjuk, meg lehet válaszolni. Fordított esetben: ha kijelentéssel indul a vers, és ugyanazon szavak után a vers végén kérdőjel áll, annak jelentése: biztos vagyok én ebben? Meggyőznek engem ezek az érvek? A keret legtöbbször 1 soros, néha 2, de léteznek 3 soros keretek is: Kiadással nem járó gyűjtőszenvedély 11. old.; Ámen 73. old. Egész strófás keret: Lelkésznő perspektíva... 89. old. A többi: Pótolhatatlanként 14. old.; Sursum corda 35; Rákopciós amputálásról 36.; Kibontakozva férjkarodból az onkológián 37. Néha az ismétlődő sorok fordított sorrendben térnek vissza, ekkor erősen kétségbe vonják a kiinduló állítást.)

Ad finem perventum est

Szepes Erika

Kaszásdűlő kultúrkisugárzása

– Iniciálé G. Komoróczy Emőkéről –

A lokálpatriotizmus gyakran láttatja meg velünk, hogy elődeink életművét, szellemi örökségét az ugyanott lakók mekkora szeretettel, hozzáértéssel ápolhatják. Kassák Lajos kötődése Óbudához mindenki számára nyilvánvaló, a művészóriás által megteremtett *oeuvre* akár az irodalmat, akár a festészetet illetően ebben a vonatkozásban is igen jól ismert. Kassák Lajos szellemi erejének továbbadói, a Kassák Lajos iránti indokolt érdeklődés fenntartói között az egyik legtöbbször fáradozó, kimagaslóan jelentős szaktekintély, kaszásdűlőiként G. Komoróczy Emőke, aki alapos, kiterjedt kutatásokat folytató tudósként több könyvében tárta fel Kassák Lajos munkásságának hatását, művei keletkezésének hátterét, és természetesen korhűen az életpálya rejtettebb oldalait, küzdelmes szakaszait. Mindig az vezérelte, hogy objektív szemlélet révén a megismerhető értékeket nyújtsa át az olvasónak, a képeket szemlélőnek. Az egyszerűség, a közérthetőség nyelvén fogalmazva, álintellectualizmus nélkül jeleníti meg Kassák Lajos világszemléletét, tiszteletet érdemlően érteti meg bárkivel Kassák Lajost, az örökké kísérletező és megújulásra kész, ám elveihöz ragaszkodó zseniális alkotót. Valóban, G. Komoróczy Emőke a művészetben a teljességre törekvő embert állítja elénk, József Attila elvárásainak tökéletesen eleget téve: a mindenséggel kell mérni magunkat és a saját teljesítményünket.

Már Kassák Lajos indulásának ismertetésénél fontosnak tartja a személyiség fejlődése, humanista szemlélete okán az etikai zsinórmértékének bemutatását. Kassák Lajos első verseinek bizonyossága az, hogy a kultúra iránti elkötelezettség mások sorsával való azonosulással párosul, és korai alkotásaiból is kiviláglik, mennyire tisztában volt az egyetemes kulturális irányzatokkal, meg akarta ismerni és kontroll alá akarta vonni a világ szellemi gyümölcseit. G. Komoróczy Emőke hívta fel a figyelmet Kassák Lajos más társművészetek felé nyitó, a begubózást kritikával illető gondolataira. A Wagner felé fordulás sem ok nélküli, mert az első világháború idején a militarista szemlélettel leginkább áthatott Németország zeneszerző zsenijének összművészeti teóriáját állítja szembe Kassák Lajos paradox módon a felesleges vérontást dicsőítő, harsány torkokkal. Wagner fúvósszólamainak fortissimo valósága az éppen uralkodó téveszmék elleni józan hitvallás, az alkotói szabadság, a jogos, őszinte megfogalmazás elvitathatatlan, megkérdőjelezhetetlen eszköze. Az *Éposz Wagner maszkjában* című, a maga korában rendkívüli expresszivitású költemény mérföldkő voltára elsőik között fókuszált rá G. Komoróczy Emőke. Mindezek révén, egyúttal Kassák Lajos rendkívüli műveltségét is felvillantja előttünk. (A lét egészét átfogó, intellektuálisan poétikus szemlélet bemutatására szolgáljon az egyik alkotásában a zene szavakkal történő megfogalmazására tett, nagyon találó kísérlete: „Íme a zene, a világűr és az én csillagom.”)

Ugyancsak G. Komoróczy Emőke írásai révén vált ismertté, hogy az *Egy ember élete* című Kassák-önéletrajzban minduntalan tetten érhető művészi felelősség szerepvállalással nyomatékosított jelei a költő becsületkódexének elemei is. Kassák Lajos küldetésnek érezte az alkotást. Sokszor szólalt meg

prófétaként, amit az aktuális hatalom nehezen viselt el. Rimbaud *Egy évad a pokolban* című, lényegében a költészettel leszámoló művében emeli fel a lécet az írástudók előtt, nevezetesen azzal, hogy kinyilvánítja: Modernnek kell lenni mindenestül. Kassák Lajos híven hallgat erre az intelemre, akkor is a legmodernebb marad, ha ezt csak az asztalfiókjá tudja bebizonyítani. Éppen eleget kényszerítették szilenciumra, mégsem adta fel, alkotott tovább. G. Komoróczy Emőke a rendíthetetlen, megingathatatlan ember archetípusát látja a poétában, aki nem idea vagy ideál, nemes egyszerűséggel olyan kiveszhetetlen, eltüntethetetlen homo erectus, aki bármilyen viharban, bármilyen vészhelyzetben talpon tud maradni, másoknak követhető magatartást kínálva.

Kassák Lajosnál az „ember” szakralitás hordozójává lesz. Új tartalmat kap az élet, univerzumok és profán, akár szűk kereteket adó terek betöltője lesz. G. Komoróczy Emőke kiemeli azt a költői elvárást, hogy minden egyes megismételhetetlen pillanatban áhítatot, bensőséges tiszteletet kell kapniuk, és kapnak a versbeli teremtmények Kassák Lajos világképében. Ez azért méltó figyelemre, mert az egységesen tartalmi és formai modernség ma is tökéletesen kifejezheti mindnyájunk számára a humanitást, humanizmust, ahogy a kassáki életmű ezt alátámasztja. A modernség sohasem gátja a szenzualitásnak.

Veled vagyok

*Előtted megyek
te én előttem
a koranap aranylánca
csilingel kezemen.*

*Hová mégy – kérdezem
feleled – nem tudom.*

*Siettetném lépteim
de te jobban sietsz.*

*Előtted én
te én előttem.*

Egy kapu előtt mégis megállunk.

*Megcsókollak
te nekem adsz csókot
aztán elindulsz szóltanul
és magaddal viszed életem.*

A kivételes életmozzanatok pátosz nélküli megjelenítése a költő helyét is kijelöli a világban. Teremtő egyéniség, nem tömegszellemű személyiség a művész, Isten és a gyakorta masszává sűrűsödő, uniformizálódó sokaság között. Talán, ha őszinte szándékai vezérlik, és nem az igazodás, a megfelelés vágya, akkor a genezis része lehet. Minél inkább a szakrális mikrokozmoszokban ke-

res magának teret, tehetsége szerint az univerzum teljességében, annál inkább képes felfogni küldetés szerepét. Nem spekulatív, cselekvő teremtménnyé kell válnunk. Kassák Lajos ma is megszívlelendő iránymutatására G. Komoróczy Emőke a *„Tisztaság könyve”* opus soraival figyelmeztet minket:

*„Íme a nagy gyűjtőlencse is én vagyok
én vagyok az elveszett fűzfásíp és a nagy állatszelistító is én vagyok
csak akarom kellene és árnyékkal letakarhatnám a világot.”*

Ez az öntudat és öneszmélet ebben a kontextusban kiapadhatatlan kúttá vált a kilencvenes évekig az alkotói függetlenséget szem előtt tartó írástudók számára. Csak akaraterővel, önálló személyiséggel vághatunk neki a Parnasz felé vivő útnak. Kassák Lajos a magányos, de a céljait ismerő embernek is ad támpontot, kapaszkodót. G. Komoróczy Emőke tudatosítja bennünk, Kassák Lajos már a múlt század harmincas éveiben az Emberfiát tekinti példaképnek, a hozzá mint költőhöz szegődő társnak. A *„Felhőtlen éjszaka”* című remekében így összegez Kassák Lajos:

*„Te is itt ballagsz velem az éjszakában
éppen olyan szegény és elhagyatott vagy, mint én
vérzik a szíved, kezeid és lábaid is véresek.”*

G. Komoróczy Emőke elsőként tárta fel az Istennel való kapcsolatra törekvést Kassák Lajos igen is szakrális indíttatású verseiben. Hiszen, tehetjük fel a kérdést, választhat-e méltóbb kísérőt magának az élete útján az *ember*, mint az Emberfiát? Kassák Lajos túlfűtöttség nélküli, valóságos belső vívódást is kimondani merő lírájához G. Komoróczy Emőke értő gondolatai utat nyitnak nekünk, rajtunk múlik, rálépünk-e, elfogadjuk-e ajánló szemléletét.

Hogy voltak, akik nemcsak hasonlóan, hanem egyazon módon gondolkodtak a modernségről, Kassák Lajosról, azt másokkal együtt G. Komoróczy Emőke szerteágazó kutatásainak, nyitott személyiségének is köszönhetjük. Az avantgárd irányzatok megismertetésére és elismertetésére tett erőfeszítései köztudomásúak, neki köszönhetjük a még a hetvenes, nyolcvanas években is keményen üldözött vagy éppen háttérbe szorított leginkább újat, legkevésbé hagyományos alkotó, a nonkonform szemléletmódot nyíltan felvállaló művészek alkotásainak köztudatba emelését. A nyolcvanas, kilencvenes évek fordulójáig a Kárpát-medencében tiltott, még az emlékezetből is kitörölni akart avantgárd a képviselőivel együtt a jól ismert kultúrpolitikai kényszer elől külföldön talált befogadásra. Leginkább a *Párizsi Magyar Műhely* ma már legendás, alapjaiban hazaszeretettől vezérelt eszmeköre éltette tovább az avantgárd örökké az újat akaró szellemiségét. Az avantgárd művészekre olyannyira jellemzően, *önmagukat mindig közösségben gondolkodó* alkotóként jelen lévő, megnyilvánuló *autonóm emberek szabad körének tekintették*. A *Párizsi Magyar Műhely* ugyan *elsősorban a hatvanas évek elejétől, a kilencvenes évek derekán igényelt hazatelepülésének végéig folyóirat volt*, valójában olyan agora, amelyik a kultúrát közkincként határozta meg, így a vezető személyiségeinek gárdája révén fórumot, társadalmi teret biztosított a magyar szellemi

élet jeleseinak és munkáiknak, függetlenül attól, hol alkotnak. G. Komoróczy Emőke alapművében, az *„Avantgárd kontinuitás a XX. században”* című kötetében méltán emeli ki azt a három szerkesztő, mindenes kiválóságot, nagyszerű egyéniséget, akik a semmiből teremtték meg közösségüket, a modern szellemiségnek otthont adó szerkesztőséget, az akkori ellenkulturális szűrőkön sokszor fennakadó értékeket haza is közvetíteni akaró, a világban végbemenő intellektuális folyamatokat megismertető mikrokozmoszukat. Bujdosó Alpár, Nagy Pál, Papp Tibor testi-lelki motorjai voltak a folyóiratuknak és a köréje szerveződött kulturális törekvések megvalósulásainak. Triászuk gondoskodott arról, hogy eleven köldökzsinór legyen a műhelyük a vasfüggönyön túli és inneni térreumok és a bennük élők között. Bujdosó Alpár performanszai az önéletrajzi vonatkozásukkal együtt vizuális eszköztárakat felvonultatva az élhető haza hiányát fogalmazták meg az olyan éraban, ahol és amikor, ha az emigránsok visszatérnének szülőföldjükre, az alkotói szabadságuktól és a saját szabadságuktól is megfosztanák őket. G. Komoróczy Emőke mutatott rá elsőként Bujdosó Alpár képverseinek, tárgyköltészetének letisztult elemeire, amik a hagyománytisztelést magukban hordozva az emberiség olyan korszakainak állítanak emléket, amelyekben a szellemi szabadság természetes, megkérdőjelezhetetlen. Bujdosó Alpár összeveti az ókori görög filozófusok lehetőségeit a maga korában tapasztalható valósággal: *„Ikarosz álmát hiába dédelgetjük magunkban, még csak Daidaloszként sem szárnyalhatunk.”* (Nagy Sommézs). Társa, Nagy Pál a szöveghordozó felületek, elsősorban a papír rabságába zárt gondolatok kiszabadítására tett kísérleteivel vívott ki magának figyelmet és elismerést, elektrovizuális képszövegei a varázslás és a ferdítés lehetőségeire, a megmásítás jövőbeni elkerülhetetlenségére kívánják ráirányítani mindnyájunk figyelmét. Munkásságában mindig szerepet kapnak a határesetek, a se itt, se ott valóságának és valótlanságának attribútumai. *Phoé* című videócollázs Perszephoné az alvilágban, majd a földön töltött időváltásaira épül, tele találós kérdésekkel, végül is a szemünk a videó jelzései, jelképei szerint kivel is találkozik, kinek a nyomait láthatjuk. Ez hát a szabadság? Ha róla nem is válthatunk szót – micsoda abszurd: „videószót” –, akkor legalább az esélyekről fantáziáljunk. G. Komoróczy Emőke Nagy Pál alkotómunkássága kapcsán érzékelteti, a mindennapi, legprofánabb élethelyzetek döntései is lehetnek sorsfordítók, nem mindegy, hogyan, legfőképpen miért akarunk valamiben, valami miatt döntést hozni. Papp Tibor, a triumvirátus harmadik tagja, leginkább mint a térképversek egyik első meghonosítója ismert. Ilyen alkotásait a *Térvers/képek* című kötetében gyűjtötte össze. Ennek legismertebb darabja párhuzamot von a walesi bárdok világa és 1956 vérbe fojtása között (*Újmontgomery...*). Minden képi és szövegbeli eszközt megragad Papp Tibor ahhoz, hogy az idősíkokat, a tettek síkjait egybefonja, így tegye kitörölhetetlenné és eltörölhetetlenné a múlt, a jelen eseményeit. A költészeti szintézis jellemző más munkájára is. A fónikus, kinetikus, vizuális versfolyamai a konceptuális művészet jegyében születtek, egy-egy gondolat többféle kifejezési formában kerülhet a befogadóhoz, a műalkotássá válás kimeríthetetlen számú lehetősége mindenki számára adott, a művész bármilyen befogadásra alkalmas eszközt felhasználhat az esztétikum keretein belül olyan élmény, katarzis kiváltására, ami gazdagabbá teszi az életét. G. Komoróczy Emőke a művészi szabadság elismertetése érdekében

is okkal hivatkozik Papp Tiborra: a formai, eszköztárbeli megkötöttségek nélkül alkotó személyiség műveinek tartalmát is szabadon választhassa meg, szabad hazában, szabad értékrend, de értékrend szerint létezhesen.

G. Komoróczy Emőke igen nagy érdeme, hogy a világba tekintés képességével megáldottan új meg új művészi aspektusok felé fordít minket, vigyázó szemünket a segítségével vethetjük mi is Párizsra, a Párizsi Magyar Műhelyre. Nincs mit szégyenkeznünk, a magyarság kultúrhagyományában mindig ott volt az avantgárd; a modernség nemcsak nyomaival, a teljes horizontjával képviselteti magát honi művészetünkben. Íme a bizonyíték, bár óriási erőfeszítések árán, sok lemondással, dolgos hétköznappal elérhető az elérhetetlennek látszó is, elérhető a nagyvilág. Köszönjük a példaadást, G. Komoróczy Emőke.

Németh András

Burkus Alexandra

Bozók Ferenc

Szarvasok a magyar költészetben

A szarvasnak nincsen szarva. Agancsa van. Szarvas helyett találóbbr lenne az „agancsos” elnevezés, de ne neologizáljunk, maradjunk a hagyományos, megszokott és megkedvelt szarvas elnevezésnél. A magyar csodaszarvasnak számos más nép mondavilágában is megtalálhatjuk a hasonló, nyilván nem maradéktalanul azonos párhuzamát. Számunkra leginkább közismert képi ábrázolás a hátrafelé pillantó, Zöldhalompusztán talált szkíta aranyszarvas vagy a tápiószentmártoni aranyszarvas. A magyar történelmi hagyományoknak, mítoszi és rege-hagyománynak kezdettől a legerőteljesebb, még az írásbeliség előtti, ázsiai vándorlásokból hozott szimbólum-állata a szarvas. Természetesen ez a totemállat hol eredeti, szakrálisabb, hol később profánabb kontextusban, vagy a totemisztikus, legendás szarvas-képet és a profán megjelenítést egymásba játszatra tűnik fel, de az egész magyar líratörténeten végigvonul. A szarvas évente elhullajtott és újránővesztett agancsa miatt az örök újjászületésnek, megújulásnak, keresztény értelmezésben pedig a feltámadásnak, Krisztusnak is szimbóluma. Krisztus fején agancskorona mint királyi korona vagy töviskorona ékeskedik. A gyertyás-agancsos szarvas alakja feltűnik számos szent legendás életrajzában, például Szent Egyed, Szent Hubertus vagy Szent Imre legendájában. Arany János a 19. században jelentősen hozzájárult a szarvas-rege népszerűsítéséhez a magyar nemzettudatban. Ki ne ismerné az elemisták között is népszerű és gyakran citált, a *Buda halálából* kiemelt és önállóan is megálló *Rege a csodaszarvasról* címmel illetett részletet, a hun és magyar oldalági leszármazás teóriájának szép, hősi regéjét. A komolyzenében Bartók Béla *Cantata profanája* ismertette meg a csodaszarvas regéjét a szélesebb nagyvilággal. József Attila kevésbé ismert, *Csodaszarvas* című verse is ráerősít Arany Jánosra, szépen ekhózza az Arany-versrészletet tartalmában és versformájában egyaránt: „Ükös ükünk, ősök őse, / ázsiai puszták hőse, / vágyat nevelt csodavadra, / szarvast üzött napnyugatra.” Ugyanakkor József Attila versében az is megfogalmazódik, hogy az ősi totem nem illan el, ha lelkünkben megőrizzük, jellegzetes „józsefattilás” képpel: „*aranyszőre, mikor illan / gyári füstön általcsillan*”. Az ősi mítoszt hozzákapcsolja a huszadik századi gyárvidék- és proletármítosz-építéshez, a proletároknak is remény és erőt adva a jelenhez és jövőhöz. Juhász Gyula *A szent szarvas* című versében a szarvasgím alakját a pogány magyar életöröm és szabadság, szilajság, bátorság nosztalgia-állataként idézi fel, nosztalgikusan visszarévedve a régi, daliásabb időkbe. Keresi a régi szarvast, kinek aranygyertya volt a szarván, és akit hajdan megcsodált Géza, László és anonim költőink, az igricek. „*Szent arany gím, régi kedvünk, / Aki fénylett, aki eltűnt, / Hol keressünk, hol felejtünk, / Borral, vérrel, hogy temessünk?*” Juhász Gyula versében tehát valami

visszavonhatatlanul elveszett, viszont Juhász Gyula lelki gyermeke, József Attila szerint nem engedhetjük, hogy elveszen. Mintha a két jeles huszadik századi költő egymással polemizálna, ám a Juhász- és a József Attila-vers között aligha van ilyesféle direkt, áthallásos vagy allúziós kapcsolódás. Ezt a kezdetektől tovább élő és tovább épülő szarvas-hagyományt a huszadik századi költészetben legmarkánsabban talán Nagy László építette és bővítette tovább. Nagy László saját, a regös szellemi néprajz hagyományait és a népi szürrealizmus stílus eszközeit is magán viselő szarvas-verse külön tanulmányt érdemelne. A regös hagyomány egyéb verseiben is megjelenik: *„Új királyka nem vagyok, / nem szent-öklű István, / aki téged halas vízzel / keresztelni kíván, / haj rege rege rege, / haj rege rajta!”* (Rege a tűzről és jácinról). Nagy László Csodafiú szarvas című versében az ősi pogány totemállat képe és a keresztény karácsony képe vegyül. A már említett szentek legendáiból ismert gyertyás-agancsos képet építi tovább. Nagy Lászlónál a regös-pogány szarvas-képzet részben beépül, részben pedig feloldódik a karácsonyi hagyományban. A szarvas az oltár ékévé válik, agancsaiból misegyertyák lesznek: *„Deresen, havasan / eljön a karácsony, / csodafiú-szarvas / föláll az oltáron, / szép agancsa gyűlva gyullad: gyertya tizenhárom, / gyertya tizenhárom.”* Az agancsgyertyák tizenhármassága sem véletlen nyilván, Jézus mint feláldozott szarvas volt a tizenkét apostol asztaltársaságában a tizenharmadik a Megváltó halála, feláldozása előtti éjjelen.

A regélős és regölős pogányságból hozott szarvas-motívummal párhuzamosan a keresztény hagyományban is fontossá válik a szarvas mint az Isten után olthatatlanul szomjazó emberi lélek szép hasonlata. Ez a hasonlat különösen a magyar protestáns költészetben és énekes hagyományban lett igazán népszerű. Szenczi Molnár Albert szép bibliai zsoltárfordításában: *„Mint az szép híves patakra / Az szarvas kívánczik, / Lelkem úgy ohajt Uramra / És hozzá fohászkodik.”* Tompa Mihály, a református lelkész, költő is beépíti ezt a szép, zsoltárból ismert szarvas-képet *A gyülekezetben* című versébe: *„S mint szarvas a szép, hű forrásra, / Siet a nép a szent tornácba. / Betölti a pitvart, a házat, / Az arcokon hit és alázat.”* A huszadik századi lírában jelentős Nemes Nagy Ágnes *Patak* című verse, melyben szép allegóriában szintén Istent nevezi „híves” pataknak. Képes Géza is megidézi az említett zsoltárt, és a benne szereplő forrásra vágyó szarvast. Parafrázisának a *XLII. zsoltár* címet adja, ám itt szó sincs tradicionális zsoltár-líráról. A vers költője már profanizál, hit, kétség és remény között őrlődik. A forrás után szomjazó szarvas már Balassi Bálintnál is megjelenik, az *Ex Psalmo 42.* kezdő sorában. Zrínyi Miklós is használja a hasonlatot, ám nem transzcendens, Isten utáni vágyat, hanem szerelmi vágyat fogalmaz meg ekképp az *Idiliumban*: *„Nyavalyás, mit futok, mint az szomju szarvas / Forráshoz, utánnad?”* A friss forrást kereső szarvas Virág Benedek Horvát Istvánnak írott episztolájában is megjelenik, profánabb vonatkozásban. A forrásból ivó szarvas képe Vörösmarty Mihály *Mák Bandi* című versében is feltűnik. A morva kegyhelynél megpihenő Juhász Gyula Szűz Mária szobrára pillant, és így fohászkodik: *„S nem kérek én, költő és idegen, / Tőled már földi jót, / Csak engedd, hogy törött tekintetem, / Mely fényeket ivott / Rajtad legeljen, mint híves patak / Vizén a szarvasok.”* (A rohateci Máriánál). A huszadik századi költészetben Kányádi

Sándor szintén használja a patakból szomját oltó szarvas képét a *Volna még* című versében.

A magyar irodalomban természetesen a legősibb foglalkozásról, a vadászatról szóló versekben is igen gyakran feltűnnek a szarvasok, őzek. Például Zrínyi Miklósnál az *Arianna* sírásában vagy a *Szigeti veszedelem* tizenkettedik énekében, Csokonai Vitéz Mihálynál a *Tavaszi* című Kleist-átdolgozásában, Vörösmartynál a *Széplakban* vagy a *Zalán futása* negyedik énekében, Arany János *Toldi szerelmének* kilencedik énekében, Vajda Jánosnál a *Béla királyfi*-ban, Tompa Mihálynál *A két szomszédvárban* és sorolhatnám hosszan. Szintén Tompa Mihály *A sebzett szarvas* című versében a nemes vadat elejtő nemtelen vadász ellentét párhuzamát találja meg: „*A zord ember szíven ver által / Lesből, gyáván halált okoz.*” Kérdéses, hogy a 20. századi Kálnoky László ismerte-e a szóban forgó Tompa-verset, de mintha párversként állna elénk a rövid, de tartalmában kísértetiesen hasonló *Vadászat* című verse, melyben megtörténik valamiféle természeti vagy természetfeletti igazságtétel: „*Bokrok között elcsörtet a szarvas. / Egy ismeretlen kéz röpít / a vadász szívébe ezüstgolyót. / Néha mégis győz az igazság. / Nem a nemes vad hullik el, / hanem a nemtelen gazember!*” József Attila szintén valami elveszített ősi Édenben, talán a gyerekkor vagy ifjúság régi, múltó tisztaságának képében ábrázolja magát mint nemes és szelíd szarvast. Önvád gyötri. Az idő és a társadalmi hatások okán űzött szarvasból maga is ádáz farkassá válik: „*Agancsom rég elhagyám, / törötten ing az ágon. / Szarvas voltam hajdanán, / farkas leszek, azt bánom.*” (Bánat).

A huszadik századból számos példát idéztem (Juhász Gyula, József Attila, Kálnoky László, Nemes Nagy Ágnes, Képes Géza). A jelentősebbek között említhető még Szabó Magdától a *Sárga szarvasok*, Weöres Sándor *Szarvasok* vagy Áprily Lajos ezzel azonos című verse is. A gyermekversek közül Zelk Zoltántól az *Őzek, nyulak, szarvasok*. A huszadik századi magyar költészetben azonban a már kiemeltként említett Nagy László megkerülhetetlen szarvas-verse mellett vitathatatlanul a legmonumentálisabb szarvas-allegória Juhász Ferenc hatalmas, zseniális és többrétegű, *A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából* című költeményében jelenik meg. Juhásznál a szarvas az ősi, otthoni, falusias Édenből és az anyai ölből városba szakadt és az Édenkertbe vissza nem találó fiú varázslatos balladisztikus állata. A hatalmas, agancsos szarvassá vált fiú már nem fér be a felnivelő otthon kicsi, de meghitt világába, ám a nagyvárosban is riadt, űzött vad és otthontalan, idegen marad. Még akkor sem képes organikus részévé válni a nagyvárosnak, amikor már agancsai beleépülnek a hatalmas villanyvezetékekbe. A vers álomszerű, szürreális képzuhatag, de finom, naturális megfigyelésekkel részletezi a szarvassá válás fiziológiai sajátosságait, a tág orrvédreket, az erezett fület, a fehér, csatakosan, habosan izzadó szarvastestet, a hurkás erekek átfont nyakat. Nagy László idézett versében a szarvasagancs misegyertává válik, Juhász Ferenc költeményében a ravatal már a halál, a feláldozottság tartalmát asszociálja: „*szarvam minden gallya / karos gyertyatartó, / szarvam minden hegye / szép-ravatal gyertya.*” Ismerős számomra is a „juhászferenci” faluból városba szakadás szarvas-élménye. Amikor néha, nagyobb ünnepekkor vagy halottak napjára haza tudok menni, szülőfalumnak, Domoszlónak főterén egy ágaskodó szarvas szobra vár, a domoszlói falucímer a Mátrában futó szarvasábrázolása alapján mintázva.

Biernaczky Szilárd

Évezredek asszonya

Részletek egy kéziratos verskötetből (1958–1962)

Szeretettel és emlékezésül K. K.-nak

Kamaszkoromba, képzeltem önmagamba visszatérni? Amint ezt már nemrégiben a Napút hasábjain megírtam, tizennégytől huszonöt éves koromig nagy magyar költő akartam lenni (amikor tizenhat éves voltam, apám írt nekem egy majd 200 oldalas verstant saját használatra, így még hindu versmértékekkel is megpróbálkoztam).

Tizenhat éves koromtól harmincéves koromig nagy magyar zeneszerző akartam lenni (második gimnazistaként a konziban is tanulni kezdtem, és Sugár Rezső mester növendékeként a hároméves Bartók Szaktanárképző végén egy bartókos vonós divertimentóval diplomáztam).

Közben felvételt nyertem az ELTE magyar–olasz szakára. Lakits Pál francia irodalmár, akkori minisztériumi főosztályvezető kívánságára a magyart leadtam, olasz szakon kezdtem tanulni, és ekkor már italianista (is?) akartam lenni. (A magyar szakot később végeztem el...)

A Magyar Rádió Népzenei rovatának egykori szerkesztői, Solymosi János és Máder László a konzis kapcsolatok folytán arra ösztököltek, hogy havonta mutassak be egy-egy olyan hanglemezt, amely Európán kívüli népek zenéjét tartalmazza (1969-től). Majd egy alkalommal a Kodály-tanítvány Grabócz Miklós, a rovat vezetője Párizsból hazatérve hozott vagy harminc afrikai zenei hanglemezt (a nevezetes OCORA sorozatból). Behí-

vatott, és közölte a maga szokásos stílusában: – Szilárd, te csinálsz ebből nekünk most egy sorozatot... – Így született meg a *Fekete Afrika zenéjéből* rádióelőadás-sorozat 40 része... és lett belőle egy életre szóló elköteleződés Afrikával, amely mind a mai napig meghatározza mindennapjaimat (sok száz publikáció, könyvek, kiadványok, a Magyar Afrika Tudástár elektronikus könyvtár megalapítása és 3300 művének feltöltése, stb.).

De visszatérve a versekre, bizony kamaszként (majd helytel-közzel később is) sok száz verset írtam, amelyekből (kivéve néhány iskolai lapban való közlést) azonban sose tettem közzé egyetlen darabot sem. Néhány súlyosnak értelmezett fiasco után döntöttem így: egyrészt se a Kortárs, se az Új Írás nem válaszolt akkori leveleimre (verses küldeményeimre), majd elküldve zenei témájú verseimet Kodály mesternek, ő sem reagált... (ezen maga akkori tanárom, a Kodály-tanítvány Sugár Rezső is értetlenkedett).

Most azonban, túllépve minap a 75. élet, elérkezve az öregkori nosztalgiai határvidékére, mégis úgy döntöttem, ha volna, lenne olyan fórum, amelyik befogadná, mégiscsak kiadnák a kezemből néhány rímes vagy rímtelen próbálkozást... Mintegy úgy gondolva saját kamaszkorom érzelmkifejeződéseire, mint amikor KAF, azaz Kovács András Ferenc (Weöres

Sándor útján járva) régi, nem létező költők bőrébe bújva mímeli a másféle felfogást, az ósdi-új poétajátékot, incselkedve a jelennel. Más kérdés, hogy énnekem nem egy képzelt költő testébe, hanem saját kamaszkorom régmúlt világába kell(ene) bele-, vagy inkább visszaköltöznöm...

Ami azt illeti, még annyit, írtam történelmi témájú verseket (főleg olvasmányélmények alapján), írtam zenei témájú verseket (ez zenei tanulmányaim következtében óhatatlanul bekövetkezett), családi verseket (irigységre méltóan csodálatos, rendkívül emberi, példamutató nagycsalád vett körül), s legfőképpen szerelmes verseket, ilyenek hirtelen lejegyzésére (mindamellettt erősen nőpárti vagyok) szinte a mai napig érzek késztetést (majd 30 éve már persze csak képzeletben, mostani feleségem szemébe nézve)... E versek sok esetben és főleg a régebbieket illetően nem megvalósult szerelmeket takarnak (két boldog házasság emlékeit hordozom magamban), hanem afféle trubadúr-versezetek az elérhetetlen, de imádott, idealizált hölgy(ek)hez intézve...

Jelen szerelmi ciklus ez alkalomra összeválogatott darabjai (közülük három egykor a Könyves Kálmán Gimnázium évkönyvében megjelent a „Ta-

nulók írásai” c. fejezetben) egy mára igen nagy hírű és kiváló zongoraművésznőhöz szólnak, akit lobogó kamaszszerellemmel vettem körül, tizen-négy-tizenhét éves koromban (1958–1961/1962), még újpesti éveimben. Bár erről a lobogásról – kora kamaszkori udvarlási szándékomon túl – ő mit sem tudott (és persze máig se tud, pedig vagy talán két évig találkozgatunk... emlékezetes *házibuli* nálunk, apám kedves hozzájárulásával, és egy másik Székely Gábornál, volt gimnáziumi osztálytársamnál, a későbbi színházigazgatónál és rektornál)... egyszóval 63 vallomás született, mégpedig Szabó Lőrinc technikájával, aki egy alkalommal saját maga írja, hogy költeményeit sok esetben apró mozaikokból (szintagmákból?) rakosgatja össze; ezt a technikát követve, mégpedig állandó sor- és rímszerkezetben (lásd a nagy költő hatalmas ciklikus alkotásait), de metrikailag csak szabad verslüktetésre törekedve születtek a versek K. K.-hoz... Bár itt-ott nyilvánvalóan a nyugatos költők kóppottas szóhasználata terheli a sorokat, talán aki hajlandó mégis elolvasni őket, kéri belőlük a kamaszérzelmek erejét (nem titkolva persze, hogy a költeményekbe nemcsak valós, hanem képzeleti élmények is bekerültek). Íme tehát:

AZ ÉVEZREDEK ASSZONYA

Ismerkedés

Páronként vagy csoportonként történt az ismerkedés,
s amint a dzsesszdob pufogni kezdett kis zajos teherként,
a testek forró közelsége úszta át a termet.
Valami régi homályos emlék villant bennem át, és
néztelek. Még talán a zeneiskolában történt,
hogyan eldugtam a kottáidat. Kislányarc derengett
föl... tán láttalak még, aztán nem találkoztunk többet.
...S átöleltél, rezgett a terem, és mi is rezegtünk,
kint esett a hó. Mámoros szemek villogtak felénk,
halk öröm gyöngyözött a szánkodon, és ritmus reszketett
csóksóvár kamasztestünket befonva közöttünk,
s ha rád néztem, pattanásig feszült szívem sűrű fényt
szórt... és az utcán a fiúk futottak veled a hóban...
sárgán néztem őket, mert a fényt kilopták szivemből,
s percnyi tüzed örömét letépték nevetve rólam.

(Újpest, 1959. december,
javítva: 1960. augusztus 31., 1962. május 11.)

2. Holnap hozzád!

Búcsúztunk s szaladtam hazafelé... hó hullt, s láttalak
a sötétben... irigyen bámultam vad „lovagjaid”
huncutkodását, de velem jöttél, fehér hósapkád
nevetve imbolygott mellettem, bátortalan szavak
koppantak, s már csak ketten csúszkáltunk, dermedt ujjaid
remegtek, hósipkás szél vágatott pihés jégkarját
fonva körénk... s már egyedül: sziszegve kattant a zár,
dideregve botorkálok a lépcsőházban, szuszog
álmosan a lépcső is, és csönd. Rossz bútorok hideg
lehelete keringett, s mint a settenkedő halál,
roppant a sejtelem valahol. Leültem. Csöpp szagok,
illatok idéztek: Holnap hozzád! – percegő rímek
remegtek ostobán, és – Újságot viszünk! – dadogott
bennem. – Gábor is jön! – Kint lámpafény vibrált a hulló
pelyhek közt, s már minden aludt, mint száz szuszogó torok.

(Újpest, 1962. május 12–14.)

3. Első látogatás

Egy tompa, zajgó, táncos szombat este találtam rád,
s már közöttünk muzsikált a várva várt tavasz színes
aranyvilága. Másnap délelőtt már ott feszengtünk
ketten a kaputok előtt az iskolai újság
egy példányával kezünkben, Gábor megállt. – Mi ez? –
mutatott rá egy táblára a kaputokon, s lelkünk
ujjongó fényét rejtve felneveltünk; szemfelszedést
és harisnyaátkötést hirdetett. Némán egymásra
néztünk, s együtt a csengővel a szívünk is csengetett.
Beléptünk, halk csillámló szemekkel vezettél, és – ...Bevésd
mindezt magadnak! – súgott a szoba, hol ültünk, tárva
volt szívünk, és nevetett, hogy nagykabátban, már nem esett
rosszul; oly dús öröm kacagott, melyet csak szív hajít
vágó szíveknek... és füstölve, tréfálva némán
kerestem magunkban a tavasz nyíló virágait.

(Újpest, 1960. december 30.)

4. Operában

Ha már a lehulló sötétben a rémült suttogás
is szétszalad, megremegek, mint maszatos, megtorpan,
megfenyegetett kisgyerek, s hajad sugárzó illata
hív... és kilép az énekes. Már nem gyaláz
haragvón vetélytársakat, tompán, fájdalmasan halk
szavaiban fölsejlik a dráma végső dobszava,
őrült fortissimója... És pergő, dongó repeszként
fut körül lüktető szívem. Sápadt arcodat bámulom
virágport gyűjtő méhként, és csak a fájó, halkuló
szó ölel meleg karod helyett... És amott mi történt?
Nyikorgó bábukból hamis zene sikolt, nagy halom
vibráló trillát szór felénk a színről egy átfutó
sápadt-vörös kísértet, s a lassú zenekar dohog...
Később a tömeg a virágport eltaposva szédül
a leszakadt csendet, kint zaj kerget, és ránk hulló homok.

(Újpest, 1960. március – augusztus 29.)

5. Kudarca a kertben

Egy fonott széken ültem, s te, mint egy kócos kiskutya kuporogtál előttem a sámlin, hol felnevetve, hol a közöttünk heverő tálból mézes puszedlit kínálva, és közben unalmadban lassú, tétova vonalakat húztál a porba. Virágra, kertre apró szél hullt, és küszködtem a szavakkal... – Óh, elhidd, oly rossz, hogy sose jössz... igaz is, gyere ki sétálni! – Nem, nincs most kedvem. – húzogattad a szoknyád. Akartam még mondani valami újat, kérni akartam... és végül zenéről beszéltünk, azt hittem, új – vénányi vér tüze erősített –, amit mondok, mikor zavartan azt a Beethoven-szonátát említettem, mivel épp akkor foglalkoztam, de te már szaladtál, s pirosan hoztad a kottát, és elmúlt a forró, százszerű csend, csak ültünk, s néztem, hogy a vallomás perce mint suhan.

(Újpest, 1961. július 1–6.)

6. Zongorajátékok és kritikánk

Poros városi színekben gazdag tavaszi délután játszottál a zongorán nekünk... zengő örület... Liszt-darab... suttogva ültünk a széken... az a bánatos mélézés is – ami körülött – tűnő emlék lett csupán, elmúlt... lehullt halkan, csillogva és dideregve, mint a rezgő vízcsepp az esőtől kócos fákról... Zajos mondatok vágtak a csöndbe, abba a csöndbe, ami a darab befejezése után keletkezett, de vad, erőszakos szóval kotorni kezdtem agyamban a zene hangemlékeit újra felidézve. – Mi csak hallgatók vagyunk, de nagyon tetszett. – A szavakat megnyomva ezt a zöldséget nyögte ki az a szarva híján csak jeltelen ökör, ki mellettem ült. – Vegyem elő a kottát? – kérdezted, s valami szebb mondatot könyörgött a szemed, de csak ültem szótlán üresen.

(Újpest, 1961. július 24.)

7. Hazafelé egy nyári éjszakán

Tánc után, kipirulva és nevetve mentünk, fehér
kis fények villogtak köröttünk, ezer ígéretet
súgott az éj, s ezer ígéret rejlett a szívünkben,
halvány, néma utca következett... (néhány csepp vér
s egy részeg sápadt akác alatt)... fázósan remegett
karod, s hozzám bújtál félve, rettegve; őrülden
s hidegen futott a gondolat; néztem a szád, homlokod,
s nem tudtam kihasználni, hogy gyenge vagy, gyáva voltam.
A néhány napja olvasott „A csók száz szabálya”
egyikét idéztem magamban... (– Véres volt, nem tudod? –)
...„A fiú, ha nem csókol, gyáva!”... (– Már azt hittem, holtan
fekszik! –)... nevetve ráztam a fejem... A csók szabálya,
vér, a részeg, kukucskáló rémületed... csak néztelek,
bénultan fogtam a karodat, az izgalomtól üresen
reszketett a szívem, s rám nyílt csodálkozó, nagy szemed.

(Újpest, 1961. július 17.)

8. Boldogság a hegyekben

A virágba borult ágak tavaszi lángot (sárga
virágport s apró súroló, ölelő simogatást)
szórtak reánk. Kacagott az erdő, s mi is kacagtunk,
ott álltunk a réten. Porló romok panaszát sárba
taposva szél futott tovább, de a fák szava „Ma ásd
a földbe mélyen bánatod” zengett, s karcsún alattunk
jobbra hajlott a hegygerinc. Mint fénnel, színnel tele
„utolsó pár előre fuss”-t játszó gyermekek, szívünk
kiöntve szaladtunk... Most!... (a párod és az üldöződ
voltam egyben). Rohantál, s zord fák hallgatag levele
csilingelt az örömtől. Leesett a cipőd... s feltűnt
a tó, ott vártál fél lábon a parton, a fák mögött,
s kamaszos izgalom csapdosott bennünk, a szavakat
eldobva, sírva, kacagva legurultunk a parton,
s az idő megállt, mint visszatépett, váró pillanat.

(Újpest, 1960. szeptember 7.)

9. A tavasz megszentelése

(A zene még zúgott fülemben...) mézízű csókok s fehér virágok halmán ujjongó lepke tánc billegett, halk, morajló fényként az egész természet bent nevetett, ünnepelt a szívemben... és mint csöppnyi vér, lehullt az első esőszem... suhogó tavaszi dalt porozva szent zápor verte a hosszú földeket, nem Montezuma, a nagy indián király zord sebe fakadt, nem az ő vére festette az eget, és nem Esőisten siratta fehér Mexikót, de termő szent zápor, májusi eső dobolt a földön, tele marokkal hintett reánk; új kincseinket s termékeny bánatunk meghintve futott tovább a hosszú felhő. (Átöleltelek az esőben.) Nem kín ezer panasz, de érlelődő örömök új ígérete nyílt a számon, s felkacagott a megszentelt tavaszi éjszaka.

(Újpest, 1961. január 15–20.)

10. Remény, hit és hazugság

Édes! Csak ints felém, s én átölelek. Nyíló kelyhek hímporát gyűjtő méhként, jó messziről feléd futva az ibolyák titkát füledbe suttogom, és merész örömtáncot repdeső szárnyaim is felnevetnek a fénynek intve, míg csókunk mámorába kurta, kis szél dalol bele, és bogárcsápok, a vérezékeny ész, idő, csend s öröm ujjong köröttünk, és bohóckacaj a világ gondja mind. Szakadt szívem is összeöltöd, bár újra-újra szétreped, s áldón a csönd és a vágy int, szíved vér ölelte kincse fut felém, s eltakar, elföldi bús meztelenségemet. De téged nem föld a szívem, ez a rossz síró-kalapáló, mely néha lágy, puha nyúl szív, másszor nyugtalan, keserű remény; hit s hazugság a versek végén, csak botló hasonlat a szívedhez mérve, rossz szó, mely elrejtette kincseit.

(Újpest, 1960. szeptember 24.)

11. Vallomás

Szeretlek! Kamaszálmaim sóhaja így sistereg...
Ezer vergődő béna éjszakán át törtem feléd,
és ezer kételyt dobtam el magamtól, míg kimondtam:
Szeretlek! Lámpalázás öröm fűtött, ha megleltelek,
s kín gyötört, ha nem mehettünk együtt. Hónapok, egy év
elszaladt, percek, jajok álmodó csöndben rohantak
lihegve, s csak bolyongó képzeletem felriadó
fénye susogta, hogy szeretlek. Harmatfű-érzések
tolakodtak a szívemig, és köröttem egy egész
fénycsapat futott. Szeretlek! – ezt zizegte mind. Fakó
szívem is belerezgett... S azóta új kincsek égnek
bennem, ezer csengő lélekpénz lett a lelkem. Az ész
dicséretét hiába várva csak a te csókjaid
vigasza suttog már felém, s legnagyobb kincsem,
lelked kiált, úzve kamaszszívem béna álmait.

(Újpest, 1962. december 11.)

12. Emlékkönyvbe

Ha boldog, de oly hamis „tavasz” felé fut a lelked,
ne kiálts neki! – Ott lent a mélyben, ott kell értened.
Ha könny pereg az arcodon, ne bánd a kacagók vad,
kéjes örömet. Ha ingovány szól feléd, felelned
s kérdened, tudd, hogy mit lehet. A kezem ma még neked
csak játék, nevetető s bolond. De csattogva szalad
az irigy idő, s komor panaszt farag kőbe, fádba,
testbe, tagokba, mint örök szobrász, s lihegve szél sír.
A rózsakert illatos, de a szírom hamar lehull.
Néha bukni kell feledve rongy időt s rossz halált, ha
már a víz kicsordult, hogy később, mint széttaposott hír
a „tél” csorogjon, s tudjad, hogy az ember miért tanul.
Szeresd a csendet, s az átölel. Mint forrás-tiszta tó,
tárd sötét fenyők felé fehér karod, segíts nekik.
S mint vándor pusztai asszony, légy küzdő és vigasztaló.

(Újpest, 1960. július 22.)

13. Az évezredek asszonya

Évezrednyi fény, öröm és szenvedés közül rohansz felém rút, megroskadt öregként, te, aki istennő voltál, te, évezredek kedvese, fénye, asszonya, férfiszívekben kigyúló vad örület... s most mit adsz, ha kér az ifjú, kiből minden bús férfiszem felhő- vagy cseppnyi erőt rabolt, kit az idő csorba foga lerágott, és hájhasú hím gyötört, kinek parázsló csókját, hű testét keserű ráncokká fosztotta már a tűz, s lelkét kincsek alatt senyvesztette el a kor, mit kérhet attól?... De fénnyé lettél újra varázsló, új férfiszemben, és az ifjú szilaj daccal halált s múltat tapod, szívéből tépett fáklyatűzzel lohol a napba belevésni és szétkiáltani, mit mer!... s fényévnyi távok, óriás fények között pusztulást s nyomort eltaposva újra megszületett az „ember”.

(Újpest, 1960. október 1.)

Burkus Alexandra

Burkus Alexandra

Máriánosztra
Apácák, papok
temetőkeresztjei
-nehéz szolgálat.

Nagyatádi Horváth Tamás
Végtelen közzjáték

Homályba vesznek a pontok,
amiket korábban
összekötöttem volna;
virágszirmokat hordoz,
permetez a hajnali
énekét fújó emlékezet.

Illatos szőttes felett
lebeg a folyton
esedékes vég és kezdet:
választottam végül
egy szövegfoszlányt,
egy régi szabadság-átiratot.

Ködből vetkőznek a pontok,
és látom, ahogy nem állnak
vonallá össze sehogy.
Látok minden nyíló
pillanat-szakadékot,
látom arany mélyüket.

Látom, ahogy indul a nap,
és látom a végső megoldást.
Mint valami kárhozott,
egyre írom, írom
az illeszkedő feladványokat.
Egyre írom, írom, írom...

Fekete lyukak a pontok,
rossz költők írják a fizikát.
A halál fizikáját,
a szerelem fizikáját,
a mozgásba feledkezés
maga álmodását, írom.

A telő úr velem nevet...

Tiszta

Az ősz végzett,
a tükör eleresztette képeit
és már nem töri magát:
hideg boldogság terült a kertre.

A tél kóbor szele vár
a meztelen fák alatt,
régi énekekből épít otthont
szebbik énje, a némaság.

Kinek hiányzik
az a nagykabátos ember,
aki mindenben mást látott?
Felhővé nő szálló füstje...

És rügyek alszanak,
a kéklő álmokban szélcsend feszül:
nem hibázhat a mesélő,
a történet elköltözött.

Harci színek az égen

A nap varázslata elkészült,
már bordáim ketrecében dalol
a mások szürke álmain át űzött madár.
Költöző madár, útját elvétette...

Angyaltollak hullnak mögöttem
felhők feletti nagy harcok idején,
meglátja, ki utánam jön,
ha még soká nem röppenhetek el.

És nem röppenhetek el,
hanem szétesek, mint a hiába
legyőzhetetlen égi seregek,
tépett könyvlapok hullnak mögöttem.

A nap varázslata szétesett,
de bordáim ketrecében ott alszik
a mások szürke álmain át űzött madár.
Költöző madár, örök honába tér...

Csendek

Vízöntő szele zúg,
mégis, gazdátlanak látom.
Elnézem rohanását...
Sürgős? Vad? Fáradt? Békétlen?

Majd elválik, gondolom,
ahogy fordul az ég odafent:
csendek nőnek elő,
ismeretlen helyekről virágoznak.

Vízöntő szele zúg,
levegőből font lélek-sárkány.
Ölésre tárulkozom,
hidegen hív a februári ég.

Mennyi mindent nem látni,
ami pedig nem különbözik tőlem:
csendek nőnek elő,
ismeretlen helyekről virágoznak...

Nem ír

Van, hogy könnyű, van, hogy nehéz
elereszteni vagy visszafogni
a Holddal fordulva
áradó vagy apadó belső tengert.

A zajok a világ folyását hirdetik.
Lámpafény verődik a szoba falán,
kint eső vize zörgeti a bádogg-
csatornát és ereszt.

Sötétben üresedik az utolsó terv.
Melegség zubog a vérrel,
felboltoz és leomlaszt
kristályhomokból kristálypalotát.

A zajok a világ folyását hirdetik.
Elhal az életre zengető dal,
elhal a kérdés, és nem lesz
mit írjon, mit mondjon, mit higgyen...

A belső tenger partján fekszik,
ahol a mindenek mértékére rálelt.
Mindenekben magára lelt:
összedrótozott szívvel ír és nem –

Egysorosok

Könnyű por száll és időt húz.
Némely gondolat egy egysoros vers,
közöttük rendezkedtem be.

Könnyű nap kel és időt szór.
Némely gondolat összetörve fénylik,
közöttük rendezkedtem be.

Tinta nem kell senkinek már.
A nevek, a címkék elfogynak,
a katalógusok lapjai betelnek.

Az életem egy kupac egysoros.
Glóriaként világítanak a keveseknek,
fejgörcsként sötétlenek bennem.

Könnyű por száll és időt húz.
Némely gondolat egy egysoros vers,
közöttük menekülök a végtelenbe.

Könnyű nap kel és időt szór.
Némely gondolat csak törötten fénylik,
bombatölcsérek között menekülök.

Az életem egy kupac egysoros.
Glóriaként világítanak a keveseknek,
fejgörcsként sötétlenek bennem.

Minden lehet még rövidebb.

Moszkva, vörös zászlók

Súlyos szavak őgyelegtek az utcákon,
bundában jártak és szatyrokkal,
emlékszem, de szerették, ha idegen
mosolyog melegen rájuk a télben.

Ha jóllaktak, elcsevegtek olykor
szerelemről, bűnről és bocsánatról,
mert volt bennük alázat és igyekezet,
még ha nehezen is hittek a pártban.

Kenyéren és vodkán épült utcákon
hirdették, hogy egyszer elkészül a mű,
és a szőke hajú, szovjet kislányokból
utolsó véren vett orosz nők lesznek.

Valami tatár, mongol fajta ez
– mondták lenézően a szorításukban
sziszegve gubbadó nemzetek,
de pária fiaik velük vívták a harcot.

Aztán egy varázsütésre feladta
mindenki a féltett vörös nyakkendőt.
Bár én máig sem értem az egészet,
de mindebből csak a gyűlölet maradt...

Talán a koszos hó lehetett az oka,
ami felett a vérszínű, foszló zászlók
hiába feszültek mindenre készen,
hogy csak kitelt a nekik szabott idő.

Lassú szívű álmok nőttek bennem,
bundában jártak és szatyrokkal,
emlékszem, de szerették, ha idegen
mosolyog melegen rájuk a télben.

Fecske Csaba

W. S. bá'

Sanyi bá',
gyere bé,
itt készül az ábécé!
Szél a házunk,
füst az ajtónk,
sehol lakunk,
rigófütytel jóllakatunk,
csillagfénnel megitatunk.
Foglalj helyet,
íme itt a kerevet,
ködből van, hát
nem töri a feneked.

Éjszakai vers

nem mindig a kedved szerint
van a kedved ellenére
kaptál egy napot már megint
az időnek nincsen vége

ám elillan mint az illat
nehogy azt hidd téged illet
hol van már a tavalyi hó
a kérdés hiábavaló

szeles hideg az éjszaka
nincsen csillag nem süt a hold
sötét van mindenki maga
birkózik a van és a volt

ez a tiéd ez a semmi
jöttél veszendőbe menni
élt a remény de most beint
ahol voltál ott vagy megint

Csontos Márta

Káin naplója

Nem tudom, Uram, merre meneküljek,
lépéseimben megbújik a kétség, már
nem akarok kezet emelni senkire, nem
akarok leselkedő állat lenni kapud előtt,
s várni, hogy engem is megsimogass végre.

A kiontott vért már rég felszívta a fény,
a zsenge bárányt az akolból kiemelted,
s magad mostad a szőrét fehérre.
Csak én maradtam magamra, közismert
gyilkos az írások szerint.
Nincs már elvárásod velem szemben,
nem emelem feléd a fejem, hisz nyakamra
tetted a vaspántot, s már nem tudok
többé az égre nézni.
Ott maradtam a mélyponton, ahol
kijelölted a helyem, teljesen belesüppedek
a levegőtlen szentély hideg üregébe,
s undorral nézem, hogyan cseppen ajkamról
a szenny hótiszta ostyádra.

Monológ a naphoz

Rengeteg sötét van a szívedben,
talán már szégyelled is magad,
hogy csak egy karnyújtásnyira
van az a fénygerenda, amit tegnap
színültig töltöttél véreddel – hiába,
s most az esélytelenek próbálkozásával
vagy bekötött szemű isten, nem
tudod önnön lángoszlopodhoz kötni
magad, nem tudsz fárosz lenni,
legyengített száz meg száz örület,
s néha már úgy érzed, nincs jogod
ülni saját emlékműveden, csak egy
fogyó villanás lehetsz az őserdők
lombos árnyain, ott lebegsz a nemlét
fölött, a pusztítás fáradhatatlan
mértéktelenségében.

Bíró József

DISTANT COUSIN SAYS

poharak
 butéliák
 kávéscsészék
 :
 mindmegannyi
 :
 szilánkosra
 zúzva
 :
 (*it is less visible in the twilight*)
 :
 pantallóján
 :
 friss
 vérnyomok
 zsírfoltok
 :
 trkprjzltk

DRAPÉRIÁK NÉLKÜL

öntvény

...
 :
 amennyiben
 :
 kilátástalanságra
 :
 i
 dő
 e
 lőt
 ti
 :
 halálodra
 :

vágysz
:
érdemes
:
mihamarabb
:
...

KE'RUH BELUM MATI

(- Tardi - (Tóth) Gábor emlékére -)

sudár
:
aranyszőke májusherceg
:
szájszélén
:
mindig félmosoly
:
ingyen
:
kocsmától kocsmáig
:
néhanap
:
taxival művészbarátait
:
ab
lak
ü
ve
ge
ink
:
el
vé
rez
nek

William Butler Yeats

Bordal

A bor a szájon át fut,
Szerelem szemeken gyúl;
Nekünk ennyi igazság jut
A síron innen és túl.
Rád nézve sóhajtok,
Ha kezem pohárért nyúl.

A Drinking Song

Wine comes in at the mouth
And love comes in at the eye;
That's all we shall know for the truth
Before we grow old and die.
I lift the glass to my mouth,
I look at you, and I sigh.

A rózsafa

„Könnyű a szót odavetni”,
Szólt az egyik barát,
„Talán gyalázkodó beszéd
Emésztí a rózsafát;
Vagy a szél lehetett,
Keserű tengeren át.”

„Csak öntözni kéne azt”,
A másik felelte,
„Hogy újra zsenge zöld legyen
Lombja egyre telve,
Virágba boruljon az ága
A kert fényét emelve.”

„De hol vehetünk vizet”,
Így az egyik barát,
„Mikor kiapadt a kút rég?
Más nem maradt tehát,
Mint saját vörös vérünk,
Öntözni a rózsafát.”

Vándorlegény dala

Kimentem én az erdőre,
Egy esztelen, lázas esten,
Pecázáshoz ügyesen póré
Mogyorófa botot nyestem;
Mikor fehér lepkék lepték
El a tájat és ezer csillag,
Bedobtam csalibogyóm egy kék
Patakba, rajta hal csillant.

Amint a földre letettem,
Hogy szítanám a tüzet ott,
Moccant valami, észrevettem,
S valaki néven szólított:
Csillogó lánnyá változott,
Hajában alma virága,
A partra szava bájt hozott,
De ködbe veszett a drága.

Azóta is tart e lázas álom,
Őszen is még az utat rovom,
Hegyen-völgyön át megtalálom,
Megcsókolom, kezén fogom;
Rajtam másnak nincs hatalma,
Réten futunk szenvedéllyel,
Eledelünk a vadalma
Arany nappal, ezüst éjjel.

Levélhullás

A lomha lombokat belengi már az ősz,
Az egér a kéve alá bújt, kedves;
Berkenye anyó felettünk sárga-ősz,
Szamócalevél zörög, pedig nedves.
Fakuló szerelem perce kerülget,
Elgyötört, bús lelkünk túl van a harcon;
Váljunk el, emléked ködbe merülhet,
A csók után könnycsepp fut át az arcon.

A hangulatok

Mint a gyertya, kiég,
Elfolyik az idő,
Az erdő a hegyen
A napjait éli még;
De mi van, ha egy dicső,
Tűzben fogant hangulat
Már nem a tiéd?

A második eljövétel

A sólyom egyre csak köröz, köröz,
A tág világ nagyobb körre ösztönöz;
Szétpereg minden, nem tart a tengely;
Anarchia árad, mint a tenger,
Vértől iszamós dagály közelít,
Senki sem ártatlan, akit beterít;
Kétked a jó, de a rossz tettein
Átüt a merő szenvedélyes erő.

Biztosan jelenés közeleg;
A második eljövétel közeleg.
A második eljövétel! Látom,
Hogy valami mozdul a dombháton:
A korszellem éled a holt tájon;
Közönnyel készül, hogy alászálljon,
Emberarca könnyörtelenül szép,
Nehéz oroszláncombja mozdul épp,
A felzavart madárraj árnyába lép.
Leszáll az éj, de már tudom, miképp
Esett, hogy a húsz évszázad alatt
Rémálomba révedve ott maradt,
És tudom, milyen iszonyú fenevad
Vánszorog Betlehembe megszületni.

M. Pálffy Erika fordításai

E számunk szerzői

- Albert-Lőrincz Márton** (1951) – nyugalmazott egyetemi oktató, költő, Marosvásárhely (Románia)
- Alexy Miklós** (1957) – adószakértő-könyvelő, Budapest
- Antaffy Yvette-Hildegard** (1956) – újságíró, Budapest
- Aradi Vivien** (2001) – tanuló, Mátészalka
- Baka Györgyi** (1951) – költő, könyvtáros, Érd
- Balászné Kóczián Enikő** (1985) – életmód-tanácsadó, Nagyréde
- Bándy Krisztina** (1986) – jogász, Budapest
- Barabás Irén** (1948) – nyugdíjas, Érd
- Baráth Tibor** (1996) – egyetemi hallgató, Székesfehérvár
- Barna Júlia** (1946) – nyugdíjas, Hajdúdorog
- Biernaczky Szilárd** (1944) – etnológus, könyvkiadó, Érd
- Bíró József** (1951) – költő, író, performer, képzőművész, Budapest
- Bodó Márta** (1963) – szerkesztő, Kolozsvár (Románia)
- Bodor Emese** (2004) – tanuló, Zsámbék
- Boldis Gergely** (1988) – kormánytisztviselő, Tata
- Botos Ferenc** (1949) – középiskolai tanár, Budapest
- Bozó Zsuzsanna** (1968) – gimnáziumi tanár, Bonyhád
- Bozók Ferenc** (1973) – költő, esszéista, Kecskemét
- Bőjthe Pál** (1969) – állatorvos, Kolozsvár (Románia)
- Börzsönyi Erika** (1954) – költő, prózaíró, könyvtáros, Budapest
- Bősze Éva** (1941) – író, költő, pedagógus, Kőszeg
- Burkus Alexandra** (1950) – vízépítő mérnök, Budapest
- Czifra Adrienn** (1989) – doktorandusz, Esztergom
- Császár József** (1942) – mérnöktanár, Debrecen
- Csata Ernő** (1952) – gépészmérnök, költő, Marosvásárhely (Románia)
- Csirke Zoltán** (1969) – alkalmazott, Szolnok
- Csokonai Attila** (1951) – költő, műfordító, szerkesztő, Budapest
- Csokonai Attila** (1951) – költő, műfordító, szerkesztő, Budapest
- Csontos Márta** (1951) – középiskolai tanár, költő, Sándorfalva
- Dittrich Panka** (1966) – textiltechnikus, Győr
- Dobri Imre** (1979) – költő, irodalomtörténész, Visegrád
- Domonkos Marcell** (1982) – haikuíró, Celldömölk
- Dozvald János** (1939) – fotóművész, újságíró, Budapest
- Egry Artúr** (1953) – gépészmérnök, Budapest
- engs** (Nagy Gábor Sándor) (1953) – „életművész”, Budapest
- Fábián Ágnes** (1953) – nyugállományú bíró, Békéscsaba
- Faludy Judit** (1968) – művészettörténész, Budapest
- Farkas Gábor** (1977) – költő, tanár, irodalomkritikus, Debrecen
- Fazekas Csanád** (2001) – technika cikk-értékesítés, Budaörs
- Fazekasné Szabján Erika** (1958) – könyvelő, Ózd
- Fecske Csaba** (1948) – költő, publicista, Miskolc
- Fodor Ákos** (1945–2015)
- Fodor György** (1981) – középiskolai tanár, nyelvész, Gyula
- Fodor Zsombor** (2005) – tanuló, Szigetszentmiklós
- Főfai László** (1963) – invalid rendőr, Szekszárd
- Füleki Gábor** (1980) – költő, középiskolai tanár, Dabas
- Gaál Emese Réka** (2001) – tanuló, Debrecen
- L. Gácsi Éva** (1965) – tanár, előadóművész, Budapest
- Gajdos András** (1967) – zenetanár, Solymár
- Gyórfi Kati** (1966) – tanár, Fonyód

- Habos László** (1963) – író, szerkesztő, Budapest
- Hajdu Florina Andrea** (1978) – építész, Budapest
- Hatvani Ágnes** (1956) – nyugdíjas, Budapest
- Havassy Gergely** (2000) – hobbigondolkodó, Budapest
- Herczeg-Vecsei Katalin** (1977) – középiskolai tanár, Tapolca-Diszel
- Hervai d'Elhoungne Borbála** (1996) – szociális munkás asszisztens, Szárliget
- L. Horváth Zsuzsa** (1950) – nyugdíjas, Ságvár
- Hőnyi E. Katalin** (1992) - szinkrontolmács, párkapcsolati és life coach, Budapest
- József Tibor** (1954) – öregségi nyugdíjas, Kaposvár
- Juhász János** (1946) – nyugdíjas, Bekecs
- Kádi Péter** (1979) – költő, festőművész, Óbuda
- Kántor Krisztián** (1978) – ügyintéző, Gyenesdiás
- Karnauf Anna** (1998) – egyetemi hallgató, Budapest
- Kartali Zsuzsanna** (1970) – szellemi szabadfoglalkozású, Keszthely
- Kassai Petronella** (1977) - ügyvivő szakértő, Pécs
- Keresztesi Judit** (1965) – pedagógus, Jászberény
- Kerti Károly György** (1948) – restaurátor, festőművész, Budapest
- Kilián László** (1961) - író, szerkesztő, Veszprém
- Kincses Edit** (1993) – egyetemi hallgató, Budapest
- Kirkósa Andrea** (1968) – ékszerész, Kolozsvár (Románia)
- Kiss D. Alex** (1995) – egyetemi hallgató, Debrecen
- Kocsis Gábor** (1949) – (nyugdíjas) ügyvéd, Budapest
- Kocsondiné Eisenkorb Györgyi** (1963) – könyvtáros, Keszthely
- Kokas Gabriella** (1984) – törvényszéki tisztviselő, Nyíregyháza
- Kovács András** (1986) – reklámadás-tervező, Szentendre
- Kovács Mercédesz** (1987) – tanár, műfordító, tolmács, Tiszaújváros
- Kóvári Anna** (1991) – kereskedelmi asszisztens, Bábolna
- Kutasi Károly** (1954) – nyugdíjas tanár, Győr
- Lajkó T. Zsán** (1979) – zenész, Budapest
- Lajos Nóra** (1977) – irodalomtörténész, költő, kritikus, Debrecen
- Ligeti Éva** (1954) – pedagógus, költő, Szolnok
- Lovász Krisztina** (1970) – könyvtáros, költő, Budapest
- Lőrinczy Barbara** (1978) – tanár, Székesfehérvár
- Madarász Csilla** (1961) – óvodapedagógus, Szentlőrinc-káta
- Magyar Dániel** (1978) – innovációmenedzser, Budapest
- Mann Judit** (1951) – nyugdíjas jogász, Budapest
- Markovity Radmila** (1940) – nyugdíjas, Kishegy (Szerbia)
- Mészáros István** (1944) – tanár, újságíró, közíró, Mogyorósbánya
- Mészáros Mária** (1951) – nyugdíjas pedagógus, Sepsiszentgyörgy (Románia)
- Milló Ildikó** (1954) – szenior tanár, Veszprém
- Molnár G. Krisztina** (1958) – tervezőmérnök, Gyöngyössolymos
- Molnár Nikolett** (1985) – könyvkereskedelmi topmenedzser, Budapest
- Móritz Mátyás** (1981) – író, Budapest
- Mukli Ágnes** – szellemi szabadfoglalkozású, Abda
- M. Nagy László** (1943) – nyugdíjas fotóriporter, Helemba (Szlovákia)
- Nagy László Bálint** (1979) – múzeumi adatár, Budapest
- Nagy Vendel** (1954) – nyugdíjas, Szekszárd
- Nagy Zoárd** (1958) – mérnök, Budapest
- Nagyatádi Horváth Tamás** (1974) – szabadfoglalkozású, Zámoly
- Nagy-Eged Boldizsár** (1975) – tanácsadó, Diósd
- Nagy-Rakita Melinda** (1953) – nyugdíjas, Százhalombatta
- Németh András** (1956) – költő, Budapest

- Németh Erzsébet** (1944) – költő, tanár, Budapest
- Nerhaft Antalné** (1940) – nyugdíjas, Budapest
- Nógrádi Györgyi** (1962) - szakoktató, festő-művész, Szigetszentmiklós
- M. Pálffy Erika** (1977) – közgazdász, szakíró, műfordító, Budapest
- Pálinkás Mihály** (1958) – tanár, szerkesztő, Budapest
- Pálmai Tibor** (1987) – hivatalnok, Győr
- Papp Ákos** (1965) – szociálpolitikus, Budapest
- Pataki Anett** (1992) – egyetemi hallgató, Kajászó
- Petz György** (1955) – író, költő, tanár, szerkesztő, Budapest
- Pinezics Mária** (1957) – tanár, szerkesztő, Budapest
- Pintér Ferenc** (1974) – pszichológus, Budapest
- Plugor Magor** (1970) – tanár, Szeged
- Rozán Eszter** (1969) – művelődésszervező, biblioterapeuta, író, Szombathely
- Saitos Lajos** (1947) – költő, szerkesztő, Székesfehérvár
- Sánta Hajnalka** (1976) – szociológus, tanár, Pécs
- Séra András** (1980) – befektető, Inárcs
- J. Simon Aranka** (1956) – tanár, Miskolc
- Suda Magdolna** (1971) - tanár, régizénész, Tihany
- Szabó Aida** (Jampa drolma) (1951) – nyugdíjas, Ércsi
- Szabó Julianna** (1954) – nyugdíjas, amatőr költő, Makó
- Szakáli Anna** (1952) – szervezési főmunkatárs, nyugdíjas, Zamárdi
- Szanyi Ildikó** (1971) – tanár, Budapest
- Szedő Tibor** – „szellemi szabadtevékenység”, Budapest
- Szentkirályi Fittler József** (1956) – tanár, költő, Dunakeszi
- Szentpály Miklós** (1980) – tanár, Törökbálint
- Szepes Erika** (1946) – irodalomtörténész, író, Budapest
- Szilasi Katalin** (1949) – középiskolai tanár, Solnok
- Szili István** (1944) – nyugdíjas főiskolai tanár, Székesfehérvár
- Szohner Gabriella** (1955) – egészségügyi dolgozó, Hatvan
- Szöllősi Bernadett** (1987) – költő, logisztikai ügyintéző, Érd
- Szűcs János** (1954) – nyugállományú bíró, Szeghalom
- T. G. Adrienn** (1990) – Budapest
- Taizs Gergő** (1984) – újságíró, Tatabánya
- Tamás Andrea** (1978) – óvónő, Szászfenes (Románia)
- Tarjáni Antal** (1952) – erdőmérnök, fotóművész, Tatabánya
- Tekse József** (1958) – textiltfestő, Budapest
- Tillmann Pentele** (1979) – CNC-marós, Szuhakálló
- Tóbi Mariann** (1978) – agrármérnök, Harkakötöny
- Tornai Xénia** (1968) – angoltanár, Budapest
- Tóth Balázs** (2004) – tanuló, Ócsa
- É. Tóth Judit** (1995) – blogger, Budapest
- B. Tóth Klára** (1955) – festőművész-restaurátor, költő, Budapest
- Tóttós Gábor** (1954) – helytörténész, író, Szekszárd
- Tuboly Erzsí** (1953) – Bocföldre
- Tuli Szilvia** (1992) – Budapest
- Vargáné Kapa Veronika** (1947) – nyugdíjas logopédus, Budapest
- Vercsek Györgyi** (1971) – költő, amatőr képzőművész, Budapest
- Virág József** (1965) – gépészmérnök, szakfordító, Zalaegerszeg
- Vitos Irén** (1970) - író, költő, festőművész, Budapest
- Wilhelm József** (1970) – tanár, Doroszló (Szerbia)
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Zana semittudó Zoltán** (e. Zatykó István) (1948 tavasza?) – szünetelő, Békéscsaba
- Záruba Károly Valér** – (1943), villamosmérnök, Budapest
- Zentai Eta** (1938) – nyugdíjas könyvtáros, Budapest
- Zsatkovics Edit** (1951) – nyugdíjas bölcsész, Debrecen

Mit, hunyorgott a nemvalaki. Azt a mocskos fölényt, amivel sokáig gyilkoltál. Most lát-lak téged legyilkolva. Amúgy, kérsz egy italt? Igen, motyogja kiszáradt torokkal Tahi. A lány a zsebébe nyúl, egy gyűrött tízezerest húz elő onnan, és a meglepett nemvalaki markába nyomja. Ebből többet is megijahatsz, Tahi. Te nem jössz?, szorongatja izzadó markában a bankjegyet a nemvalaki. Veled? És a meglepett Tahit kikerülve továbbáll. Persze, a dramaturgia kedvéért meg kellene fordulnia pár lépés után, és azt kellene mondania, hogy veled soha, de az ilyen látványos számárfordulat csak a romantikus filmekben szokott megtörténni. Tahi elindul a kocsmá felé, és azon tűnődik, ebből a pénzből akár egy vasalót is vehetne. De miért vegyek, kérdezi magától az első pohár vegyespálinka után. Többet úgyse találkozom ezzel a... nem meri befejezni. Ha eddig nem értett semmit, innentől aztán már végképp semmit, de igazán semmit sem ért a világból. Igaz, mitől is lenne az jó neki!

Zalán Tibor

Németh András

Nővérek
Vízkereszt előtti konyhájában

Nem akar a szem alá meredni
a délután. Mutatókon, számlap
lemezén már túljutott ablakban
otthontalan fény. Elmenekülne,

de valami kicsi szégyen esti
imádkozásra leültetné csap
csöpögő fémhajlatához, halkán
sorjázna pár szót, mint aki büszke.

Amire a hideget semennyi
haszonra váltja, arany tél visz nap
melegéből gyertyalángig, mert van,
sercent gyufát, kályhát is igézve.

B2-páholy

Nem gondolom, hogy menne valahová. Valahová az megy, aki valaki. Persze, mindenki valaki még, amikor nekiindul az életnek. Ez a látszat viszonylag sokáig fenntartható. Azután gyorsuló folyamatban veszíti el ezt a valakit, vagy fogy el belőle az a nálánál jóval több önnönmagas(s)ág, aki állítólagosan lehetett volna. Kicsit bonyolultnak látszik ez, de nincs rajta sok lamentálni való. Emberünk, aki nem valaki, hanem csak úgy van, leginkább lődörög. Megy ide-oda, de az ide-odának soha nincs iránya. Mehet hivatalba, jöhet munkahelyről, hozhatja a gyerekeit az óvodából vagy viheti az iskolába, elmehet a felesége elé a fodrászhoz, vagy elviheti esti nyelviskolába, nincs jelentősége egyiknek sem. Az ember csak egyszer veszítheti el a tulajdonságait, és már soha nem talál vissza hozzájuk. Ami a legszörnyűbb ebben, hogy még csak nem is tulajdonság nélküli ember lesz belőle, mert akkor legalább hivatkozhatna Musilra, már ha olvasott volna valaha is Musilt, de természetesen nem olvasott. Musilt se. Miért is olvasott volna? Ráadásul a valamire való hivatkozásnak a feltétele mindenképpen a valakiség.

A szóke csaj, kimondottan bombázó, valami elképesztő ruházati harmóniákkal bíró, valóság feletti jelenség, épp akkor fordul be a sarkon, amikor emberünk odaér. Na már most, az egyszerűbb narráció kedvéért, adjunk emberünknek nevet! Hívjuk őt hozzá illő semleges néven! Legyen innentől – Tahi! Csak így, egyszerűen. Na, ez a Tahi megtorpan, amikor meglátja a szóke lányt, aki szintén megtorpan, és rámosolyodik. Tahi, ez te vagy? És most, a narráció egyszerűsítése kedvéért, tételezzük, hogy a szóke csaj ismeri az épp csak az imént kapott nevet, Tahi meg hallgat rá. Ismerjük egymást?, kérdezi meglepetten. A szóke tovább mosolyog. Hát persze. Én rögtön megismertelek. Meg-e, kérdezi ütődötten a nemvalaki. Én nem téged. Én téged igen. Pedig erősen kopaszodsz. Igen, mondja Tahi. Pedig mulatságos kis pocakot növesztettél a pipaszár lábad fölé. Igen, vörösödik el Tahi. Csúnyán ráncosodsz, ráadásul kínosan tokásodol is. Igen, nyögi növekvő zavarral Tahi. A bőrdöd azt árulja el, hogy iszol is, húzza. Igen, krárog Tahi. Az inged vasalatlan, a nadrágod pecsétetes. Legalább két sikertelen házasság romosodik mögötted. Igen, hörög elreménytelenedve Tahi. Egy senki lett belőled, Tahi, összegzi a szóke csaj. És hogy mi egyebet vett még észre a vele szemben álló nemvalakin, a narráció leegyszerűsítése miatt most elhagyjuk.

Pedig voltál te az élet császára is, Tahi. Voltam?, kérdez vissza meglepődve a nemvalaki. Nem emlékszem rá. Nem emlékszem magamra, teszi hozzá, ha lehet, még inkább elbizonytalanodva Tahi. Én emlékszem, hogy te voltál minden dolgok megmondhatója. Honnan ismerjük mi egymást?, bátorodik föl a tájékozódó kérdésig a nemvalaki. A gimnáziumból. Rólam is megmondtad, ki vagyok. Nem emlékszem rád, bizonytalanodik vissza a semmibe a nemvalaki. Arra sem emlékszel, hogy hívtál? És hogy hívtattál a többiekkel az osztályból? Nem, lehelte alig hallhatóan Tahi, nem is némiképpen rosszat sejtve. Pattanásos kövér disznónak hívtál. Tizenöt éves voltam. És miattad közösítettek ki az osztályból. Tahi a beszélgetésük során most először összerándul. Te vagy?, kérdezi őszinte rémülettel. Nem, nem én vagyok. Akkor sem én voltam ott, a gimnáziumban, csak te tapostál le oda, ahol ha megmaradok, most ugyanolyan szálnalmas véglény lennék, amilyen te lettél, Tahi. És akkor, csuklik egyet a nemvalaki, mi lett belőled? Ügyvéd lettem. Én meg senki, mondja vagy kérdezi, feljajdulva Tahi. Ez meg hogy lehet, nyáladzik. Amit az élet elvett valamikor, azt később és máshol és máshogyan visszaadja. Tőled elvette azt, amit túl korán adott neked.

Keresztszülöttek

„Ettől még a rossz is jó; / Attól még a jó is rossz.” (Fodor Ákos)

„Ferde kereszt a / Szent Koronán. Rólunk is / így tanítanak. (Píszí) Vágy volt az EU. / Mára, keresztül-kasul / szurkáló kések. (Kiábrándulás) Az ég derekán keresztül, verseső hull / fényes Napútra. (Haikuest)” (Csata Ernő)

„De azért W. mégis előkocogott; s vesszőparipáján: azon a sehány-éves-nyeretlen: Tudattalanon. Perszehogy nem kis elveszett csikón, de hogy paripán?! Az elől-hátul fodros-nagytomporú tépett szájú lenyűtt; düledt szemű makacs-püffedthas hosszúsörényű bogáncsos, sötétbarna Tudattalanon.” (Zana semmitmondó Zoltán)

„A távoli nyárfacsoport mögött felsejlő falu felől (csak a ceruzavékony hófehér minaret látszik belőle) egyszer csak előbukkan a semmiből néhány tehén és egy mögöttük ballagó micisapkás ember.” (Szili István)

„A költő élettől jut el életig, és ami a kettő között történik, az egy fájdalmas és megszenvedett krédó. Ez a közönséges szó, kibontva a versek oksági láncolatát, nagyon mélyről nagyon magasra emelkedik. Az élet szó foglalja keretbe a kötet emelkedő ívét, ez a keret zárja magába a fájdalmas, de mindig fegyelmezetten fogalmazott verseket.” (Szepes Erika Németh Andrásról)

„[G. Komoróczy Emőkének] köszönhetjük a még a hetvenes, nyolcvanas években is keményen üldözött vagy éppen háttérbe szorított leginkább újat, legkevésbé hagyományosat alkotó, a nonkonform szemléletmódot nyíltan felvállaló művészek alkotásainak köztudatba emelését.” (Németh András)

„A tél kóbor szele vár / a meztelen fák alatt, / régi énekekből épít ott-hont / szebbik énje, a némaság.” (Nagyatádi Horváth Tamás)

Ára: 800 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputononline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóirat támogatója:

Nemzeti Kulturális Alap